

విశ్వకళ్యాణ భాగవతము

(దృశ్య కావ్యము)

~~ACC NO~~ 28254

డా॥ వెల్లంకి ఉమాకాంత శాస్త్రి
ప్రొఫెసర్, గణిత శాస్త్ర విభాగము
ఇండియన్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ టెక్నాలజీ
బర్గూర్, వెస్ట్ బెంగాల్.

ŚRI VIŚVA KALYANA BHAGAVATĀMĪ

By : Dr. Vellanki Umakanta Sastry

ప్రథమ ముద్రణ : జూలై, 1994

ప్రతులు : 1000

ఈ గ్రంథముపై సర్వహక్కులు గ్రంథకర్తవి

వెల : రూ. 30.00

ముఖచిత్రం :

ఎన్. కరుణాకర్, ఆర్టిస్ట్

H.No. S.R T. 301, నసత్ నగర్

హైదరాబాద్ - 500 018

ఫోను : 310682.

ప్రతులకు :

విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్

4-1-435, విజ్ఞాన భవన్, బ్యాంక్ స్ట్రీట్,

హైదరాబాద్ - 500 001.

విశాలాంధ్ర బుక్ హౌస్

హైదరాబాద్, విజయవాడ, విశాఖపట్టణం, గుంటూరు,

తిరుపతి, హనుమకొండ, ఆనంతపురం, కాకినాడ.

Dr. Vellanki Umakanta Sastry

C 1 - 17, I.I.T. Campus,

Kharagpur - 721 302 (W B.)

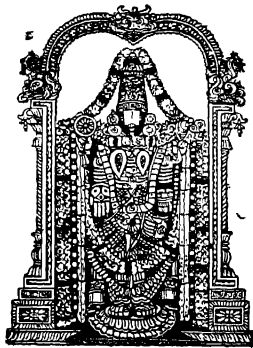
ముద్రణ :

పద్మావతి ఆర్ట్స్ ప్రింట్స్,

1-1-517/బి/1, న్యూబాకారం,

గాంధీనగర్, హైదరాబాద్ - 500 380

ఫోన్లు : 611413, 600547.

శంఖ చక్ర గదా పద్మ వనమాలా విభూషితం
శ్రీ శేష శ్రీల వాసంతం వెంకటేశం భజామ్యహ్యం.

This book is published with the financial assistance of Tirumala Tirupati Devasthanams under their scheme 'Aid to publish religious books'.

తొలి పలుకులు

మన దేశ చరిత్రలో చిరస్మరణీయమైనది శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలం. ఇది మన తెలుగువారికి స్వర్ణయుగం.

1509 - 1530 మధ్య కాలమున విజయనగర సామ్రాజ్యమును పరిపాలించిన రాజు శ్రీ తుకువ కృష్ణదేవరాయలు. వారి రాజ్యమున ప్రధానమంత్రిగా నున్న దీశాలి సాకువ తిమ్మరుసు. రాయల యాస్థానమున అష్టదిగ్గజములవలె విలసిల్లిన మహాకవులు : అల్లసాని పెద్దన, నంది తిమ్మన, భట్టుమూర్తి (రామ రాజ భూషణుడు), పింగళి సూరన, మాదయ గారి మల్లన, దూర్జటి, తెనాలి రామకృష్ణుడు, అయ్యలరాజు రామభద్రుడు.

ఆ కాలంలో దేశ మంతా చిన్న చిన్న రాజ్యాలతో చిన్నాచిన్నంగా నున్నా, అలజదులూ, అరాజకాలూ, దండయాత్రలూ జరుగుతున్నా, రాయలూ, అష్ట దిగ్గజాలూ రసానుభూతికోసం, ఆత్మానందం కోసం, మనిషి మనిషిగా జీవించటం కోసం అనేక మహా కావ్యాలను మదురంగా వ్రాశారు.

రాయలు నిర్మించిన కువన విజయమను పేరు గల సభా భవనములో సాహిత్య, సంగీత, నాటక, నృత్య కార్యక్రమాలు అనేకము జరిగాయి. అట్టి సారస్వత కార్యక్రమాలను ఎందరో ప్రజలు విని, చూచి ఆనందించారు.

ఆంధ్ర సాహిత్యమునందలి ప్రత్యేక ప్రక్రియ అష్టావధానము. ఇందలి అంశములు : నిషిద్ధాక్షరి, న్యస్తాక్షరి, దత్త పది, సమస్య, వర్ణన, ఆశు కవిత, పురాణము, అనందర్ప ప్రసంగము (అప్రస్తుత ప్రశంస) అష్టావధానంలో, సాధారణంగా, ఒక కవి అవధాన మొనరించును. ఎనిమిది.మంది పృచ్ఛకులు (ప్రశ్నించే వారు) వైన పేర్కొనిన ఎనిమిది అంశములలో ప్రశ్నించెదరు. ఇవటగల ముఖ్య

మైన నిబంధన - ఒక పృచ్ఛకుడు ఒక విషయములో మాత్రమే ప్రశ్నించవలయును. ఇట్టి ప్రశ్నలకు పద్యాలలోనో, మాటలలోనో అవధానం చేసే కవి సమయస్ఫూర్తితో, రసమయంగా, చమత్కారంగా సమాధాన మిచ్చును.

శ్రీ విశ్వకళ్యాణ భాగవతము అను నీ నాటకంలోని పాత్రలు : రత్తి, రాయుడు, నారదుడు, మన్మథుడు, రాయలు, మహామంత్రి తిమ్మరుసు, అష్ట దిగ్గజాలు. ఇందు ఎనిమిది మంది కవులూ ఎనిమిది అష్టావధానములనూ, ఒకేసారి, రాయల వారి కౌల్వులో అత్యద్భుతముగా నొసరింతురు. అష్టావధాన పరంపర యందలి ఆనందర్పప్రసంగము ద్వారా నాటకము నందలి పాత్రల పాత్ర చిత్రణ సముచితముగా నొనర్చుట జరిగినది.

'విశ్వ శ్రేయః కావ్యం' అను నారోక్షికి ఈ దృశ్య కావ్య రచనకు ప్రేరణ నిచ్చినది. అట్టి సుదామయోక్తులను నుడివిన ఆర్యులకు నమస్సుమాంజలు లర్పించుచున్నాను

నాటక రచన విషయమున ప్రోత్సాహము నిచ్చిన మిత్రులు - డా॥ మేడసాని మోహన్, డా॥ నీ.ఆర్.ఎస్. పిళ్ళే, డా॥ వై. వై. దాదారావు గార్లను ప్రశంసిస్తున్నాను. ఈ కావ్యాన్ని ఆసాంతం విని ఆనందించిన శ్రీ బాలంరాజు కృష్ణంరాజు గారిని, శ్రీ ఊటుకూరు శ్రీనివాసరావుగారిని అభినందిస్తున్నాను.

ఈ గ్రంథ ప్రచురణకు వలసిన ద్రవ్యసహాయము నొసంగిన శ్రీ తిరుమల తిరువతి దేవస్థాన అధికారులకు కృతజ్ఞతా పూర్వక ధన్యవాదముల నర్పించుచున్నాను.

గ్రంథ ప్రచురణ విషయమున సముచితమైన సలహాలను, సహకారమును ఒసంగిన శ్రీ శాశాటి పాండురంగరావు గారిని, శ్రీ పణిహారం వల్లభాచార్య గారిని మనఃపూర్వకముగా నభినందిస్తున్నాను. కోరిన వెంటనే ఒప్పుకొని ముఖ ప్రశ్న చిత్రాన్ని రమణీయంగా విరచించి యిచ్చిన శ్రీ ఎన్. కరుణాకర్ గారి కృతజ్ఞతా కొనియాడుచున్నాను.

ముద్రణను శ్రద్ధతో నొనర్చిన పద్మావతీ ఆర్ట్ ప్రింటర్స్ వారి యోపి కను మెచ్చుకొనుచున్నాను. ముఖచిత్రమునకు సంబంధించిన బ్లాకును తయారు చేసిన మోహన్ ప్రొసెస్ వారికి, ముఖచిత్రమును ముద్రించిన శ్రీ బాలాజీ ఆర్ట్ ప్రింటర్స్ వారికి నా ధన్యవాదములు.

ఈ కావ్య రచనా కాలములో సహకరించిన నా భార్య శ్రీమతి వేదవల్లిని, నా కుమార్తె చి|| లలితను హృదయపూర్వకముగా ఆశీర్వదించుచున్నాను.

సహృదయులు, రసజ్ఞులూ అయిన పాఠకులు, ఈ కావ్యమును ఆసాంతమునూ చదివి, ఆనందింతురని నమ్ముచున్నాను వండితులు, నీరక్షిర న్యాయంబున, ఈ కావ్యమునందలి దోషములను పరిత్యజించి గుణగ్రహణ మొనర్తురని ఆశించుచున్నాను.

ఈ దృశ్య కావ్యమును నాటకముగా ప్రదర్శింప దలచినవారు ప్రస్తావనను, కవులకు సంబంధించిన విస్తృతమైన వివరములను, పురాణగాథలను వదలిపెట్ట వలయును. అప్పుడు ఇదియొక మనోహరమైన పద్యనాటక మగును.

ప్రదర్శింపదలచినవారు దయచేసి రచయితకు తెలియపరచగలరు.

హైదరాబాద్

4.7.1994

ఇట్లు

వెల్లంకి ఉమాకాంత శాస్త్రి

మా ఇంటి అడ్రసు :

డా|| వెల్లంకి ఉమాకాంత శాస్త్రి

ప్లాట్ నం. 36, ప్రశాంతి నగర్,

డాక్టర్ ఎ.ఎస్. రావు నగర్ వద్ద,

ఇ.సి.ఐ. ఎల్. పోస్టు, హైదరాబాద్.500 762. A.P.

పాత్రలు

గుర్తులు

రత్తి

ర

రాయుడు

రా

నారదుడు

నా

మన్మతుడు

మ

కృష్ణదేవరాయలు

కృ

తిమ్మరుసు

తి

పెద్దన

పె

బట్టమూర్తి

బ

నంది తిమ్మన

న

దూర్జటి

దూ

అయ్యలరాజు రామభద్రుడు

అ

మాదయగారి మల్లన

మా

పింగళి సూరన

పి

తెనాలి రామకృష్ణుడు

తె

శ్రీ విశ్వకళ్యాణ భాగవతము

శ్రీకర పార్వతి సుత సుర
లోక నుతా విష్ణురాజ లోకేశ్వర య
స్తోక కృపాంబోనిలయా
నీ కరుణ నవిష్ణుమస్తు నిరతము నాకున్.

శ్రీ రంజిలైదు రాజతాచలముపై చెల్వంబు మీరంగ లో
కారాద్యుండు మహేశ్వరుండు మది నాహ్లాదంబుతో తాండవ
శ్రీరీతిన్ నటియింప గౌరి మదుర స్మేరంబుతో లాస్యమున్
ప్రారంభింపగ నాడి పాడెడు నినున్ బ్రార్థింతు విష్ణుేశ్వరా.

ఉదయాచలము పైన నొప్పురు రవి బోలు
ముఖమండలము తోడ పొల్చుమీరి
భీకర గంభీర శ్రీకర రూపాన
మేరు భూధరమును మించి వెలసి
రణశాస్త్ర నవ వ్యాకరణ శాస్త్ర పాండిత్య
గరిమతో లోక విఖ్యాతి గాంచి
వినయ విదేయతా ఘనతర సౌశీల్య
సద్గుణ సంపత్తి సరణి మించి

వనధి నవలీల దాటి రావణుని లంక
యందు నీతమ్మనుంగాంచి యామె మాట
రాము చెవి వేయు మారుతి రమ్యమైన
కవన శక్తిని నాకిచ్చి కాచు గాత.

జనన మరణాలు చక్రమై సంచరింప
అఖిల లోకాల సృజించి యాడి పాడు
అమ్మముగురమ్మలకు మూలమైన తల్లి
కనకదుర్గమ్మ నాకిచ్చు గాత కవిత.

మనసున పుట్టు భావముల మంజులమైన పదాళి బల్కని
స్వనముల సంతరించి శృతి శాస్త్ర పురాణములన్ సృజించి సౌం
పౌనరగ గీత నాట్యముల నూహలతో పచరించి మించు నా
జనని పదాలరాణి నను చల్లగ చూచెడుగాత నిచ్చులున్.

కనుల గాంచిన యట్లు కమనీయముగ రామ
కథ వ్రాసె వాల్మీకి కవి వరుండు
పంచమ వేదము బ్రహ్మ చెప్పినయట్లు
భారతమ్మును వ్రాసె వ్యాస సుకవి
భక్తి కల్పద్రుమ ఫలములు వెలయింప
భాగవతము వ్రాసె వ్యాస మౌని
కాళి పాదాంభోజ గళిత మరందమౌ
కావ్యత్రయము వ్రాసె కాళిదాసు

భారవియు మాఘుడును రెండు భవ్య కావ్య
ములను వ్రాసిరి యిట్టి యపూర్వ దివ్య
కవి వతంసుల పాదపంకజము లేను
కొలుతు వారలు నాకు వాక్కుల నొనంగ.

రుచిరార్థ సూక్తుల పచరించి నన్నయ్య
భారతామ్నాయమ్ము వ్రాసె కొంత
శిల్పమనల్నమై చెలగ నంతట కొంత
తిక్కనకవి వ్రాసె నక్కజముగ
శేష భాగంబును శేముషీ మెరయంగ
నెఱున పూతించె నింపు మీర
తనవారలకు నిట్లు తనివార తెనుగున
ధర్మార్థ కామాది తత్వమెల్ల

తేటపడ వ్రాసి యిద్ది పూదోట యిటకు
మదుపములు వోలె రారండు మదువు గ్రోల
ననుచు నెలుగెత్తి పిలిచెడు ఘనులకేను
కేలు మోడ్చెద కవితలో చాలునెరుగ.

శివభక్తి రక్తితో చిత్తమ్ము హత్తగా
సోమనాడుండూగె సొంపు మీర
గంగాధరుని దివ్యగంగ యుప్పొంగగా
శ్రీనాథకవి పల్కు చిందులాడే
మా పాల గలవాడు మాధవుడనుచును
నాచన సోమన నాట్యమాడె
పరువెత్తి భక్తుల కరుణతో హరికాచు
నంచు పోతన భక్తి పంచి యిచ్చె

ఇటుల మన తెలుగు నేలలో నీశ్వరుండు
హరియు నొకచోట నాట్యము నాడినటుల
పల్కులను బల్కి సుధవార్ది పరువులెత్తు
రీతి చేసినవారి నర్పింతు నేను.

తిమ్మన కవితలో సొమ్ములొ ముద్దుల
పలుకుల దలతును పదములందు
జిగి బిగి యొప్పగా చెప్పిన పెద్దన
ముచ్చట నెంచెద మోద మెసగ
శబ్దార్థముల పైన సర్వార్థికారమ్ము
నెరపిన భట్టు సంఖరము దలతు
పదగుంభనమ్ముతో పలుకు తెనాలి రా
ముని మానసము నెంతు ఘనత మీరు

తెనుగు నా భాష భాషల తెనుగ లెస్స
అనుచు బలికిన యాంధ్ర భోజుని మహాత్ము
కృష్ణరాయల నూహింతు కృతి రచింప
రమ్య కవితను నాకు బిరాన నీయ.

గానామృతమ్ముతో కవితలల్లిన త్యాగ
 రాజన్నమయ్యల రవళి నెంతు
 చెలువుగా కవితను చెప్పిన చేమకూ
 ర్యెంకన్న పదముల పొంక మెంతు
 దీశక్తి కవిత వారాళి పొంగించిన
 తిరుపతి వేంకటేశ్వరుల దలతు
 వాల్మీకి కవియె శబాషని పల్కగా
 కనుగొన్న విశ్వనాథను తజింతు

ఎందరెందరో మహితాత్ము లీ ధరా త
 లమ్ముపై పుట్టి తెనుగమ్మ రొమ్ము పట్టి
 ఆమ్మ పాలీయమని త్రావి కమ్మనైన
 కవిత పలికిరో వారల గణుతినేతు.

చందమ్ము విడినను చందమందము వీడి
 పలుకాడ వలదు శుభమ్ము గోరి
 గుండెలో నుండెడు మండు నగ్ని రగిల్చి
 వదలగా వలదు దవానలముగ
 భావ సుస్వర లయ బద్ధము గాకున్న
 కవితలు విన సొంపు కావు వినుడి
 అక్షరరమ్యత యమలమో రూప సా
 ఖ్యాత్యారము రసము గణ్యమైన

ధ్యని యలంకార వస్తు సంపదలు మనకు
 పూర్వ లిచ్చిరి యద్దియే పూర్వ పుణ్య
 పలము తెలియుడి పలుకుడి తద్రమైన
 దారి ప్రజలెల్ల నడువ నుదార బుద్ధి.

ఇవిధంబున దేవతాస్తవంబును సుకవి ప్రశంసయు గావించి ఆత్మ
 నాలోచించి తవిష్యత్కవులకు మార్గము నూచించి కావ్యరచనా కుతూహలుండనై
 యున్న నా మనస్సునకు పరమాత్మ చరాచరము లన్నింటి యందునూ

తానున్ననూ, చరాచర బాహ్యంబుగానున్న యప్పురమేశ్వరుని పద పంకజాత సంస్తుతియవ్వని దర్శన బాగ్యంబూహా సదనంబున లభించునంతవరకు నొనర్చక కమనీయమైన కావ్య వస్తువు కనిపించుట దుర్లభంబని తోచె. అంత నేను 'కలౌ వెంకట నాయకః' అను నార్యోక్తిదలంచి, కలియుగంబున ధర్మ సంరక్షణకు వెంకట నగాగ్రముపై వెలసిన వెంకటేశ్వరుని స్మరించుటయే కర్తవ్యమని యెంచి స్తవంబొనరింప నారంభించితి.

దర్శింపనీయరా తావక రూపమ్ము
 కనులార నేగన వనజనాభ
 వినిపింపనీయరా వినుతమా నీనామ
 మోంకార రవముతో పంకజాక్ష
 స్తుతియింప నీయరా దురిత విధ్వంసమా
 నీ గుణమ్ములు రమ్యురాగ రవళి
 అర్చింపనీయరా యంతట నుండియు
 వెంకటాగ్రముపైన వెలయు నిన్ను
 అనుచు నా స్వామి పదముల నంతరంగ
 మందునిల్చి సమంచితమైన భక్తి
 రక్తి పెనగొన గళమెత్తి రసమయముగ
 ధ్యానమొనరించితిని కావరాయటంచు.

అంత దృగ్గోచరంబయ్యె నమరవరులు
 అందరును వెంకటనగాగ్రమందుచేరి
 విశ్వకళ్యాణమును గూర్చ వేడ్కచేయు
 హరి నీరుల పెండ్లి వైభవమదృతముగ.

కొలువున రత్నపీఠమున కూర్చొని నవ్వులు మోముపైన వె
 న్నెల వలె దోచ పార్శ్వమున నీటుగ పీఠములందు చేరి మం
 గళకర గీతికా చయము గానము జేయు కపింద్ర పంక్తికిన్
 సలుపుడి సద్యధానమని స్వామి వచించిన యట్లు గాంచితిన్.

ఏమిది కృష్ణరాయ ధరణీశుడు సత్కవి కుంజరాశికిన్
 ప్రేమతో చెప్పినట్లు పఠరించును సప్తగిరీశు డిట్టి యీ
 కామిత మబ్జనాభునకు కల్గెనె యంచు తలంచుచుండగా
 నా మది దోచె కావ్యమొక నాటక రీతిని వ్రాయుమన్నటుల్.

కావ్యము దేవదేవు పద కంజములన్ జనియించు నిద్ది సం
 భావ్యమటంచు నెంచుతరి పావన జీవన రమ్య గంగయే
 దివ్య రసానుభూతి జగత్స్థలి పర్వులు పెద్దెనో యనన్
 నవ్యముగా మనంబున వినంబడె నాకదునీ తరంగముల్.

ఇద్ది జనముల మనముల నిరుకునేయు
 ఆధ్యగోడలగూల్చు ప్రజాంతరంగ
 జ్యోతి వెలిగించు నంతట ద్యోతకమగు
 విశ్వ కళ్యాణమని వింటి వీనులలర.

స్వామి నా దృశ్య కావ్య మాసాంత మిపుడు
 చూచు నని స్వాంత మందున దోచుచుండ
 మనసు నందున బొడమిన మదురమైన
 భక్తి భావమ్ము తోడుత బల్కితిటల.

కనుమయ్య నా కావ్య కన్యక సరళమౌ
 మాటలు బల్కెడు మదురవాణి
 వినుమయ్య నా తల్లి వేవేల విధముల
 లాస్య మాడ గలట్టి రమణి గౌరి
 చూడు మయ్యా బిడ్డ సుందరాలంకార
 శోభిత మౌ లక్ష్మి శుభ చరిత్ర
 నవ భావముల తోడ నవ రసముల తోడ
 వరిరవెల్లెడు నట్టి బాల యిద్ది

తిరుమల నగాన వెలసిన దేవదేవ
హరిహర బ్రహ్మరూపమై యలరు నీవు
నాదు కృతికన్య జేపట్టి యాదరించి
అంకితమ్ముగ గొనుము శ్రీ వేంక డేశ.

అని యర్థించి, యా స్వామి తథాస్తు అని యన్నట్లు భావనాలోకంబున
నాలోకించి యంతట శ్రీ విశ్వ కళ్యాణ భాగవత రచన కువక్రమించితి.

నాంది

శ్రీ రమాపతి గుణాలయ శారీ
పాపహారి వరదా మురారీ ॥శ్రీ॥

సరస మోహన వేణు వినోదా
సారస లోచన భవ విమోచన

దీన జనావన పరమ పావన
గోపి విలోల తాపస పాలా

కాపాద నీ పాదయుగసేవ దేవా ॥శ్రీ॥

శ్రీ వెంకడేశ్వర నాటక మండలికిజై

శ్రీ వెంకడేశ్వర నాటక మండలికిజై

శ్రీ వెంకడేశ్వర నాటక మండలికిజై.

శ్రీ రమ కన్ను సన్నల వనించి సమస్తము సంతరింప శృం
గారము శాంతమున్ కరుణ కన్నులలో దులికించు బీబినాం
చారియు మంగమాంబయు నజస్రము సౌఖ్యముగూర్చ జీవనా
ధారుడు వేంక డేశ్వరుడు తత్పరతన్ ధర నేలు గావుతన్.

ప్రస్తావన

(తెర తీయుదురు దేవురికార్థనుండి పాట వినిపిస్తూ ఉంటుంది. పాట వింటూ హుషారుగా రత్తి అద్దం ముందు నిల్చొని తలలో వూలు తురుముకుంటూ ఉంటుంది.)

సరసాలు లేనియింట ఓ మామ

నీరితల్లి నిల్వదంట

॥స॥

కురిసిన విరులవాన గుండెల్లో పొగలు రేప

వెచ్చనైన కౌగిట్లో గ్రుచ్చిన మగనితోడ

ఉన్నవారి గుండెల్లో ఉన్నాడు దేవుడు

కన్నులున్న వారికి కనిపించు నాతడు

॥స॥

మగడున్న మగువ సంపెగ వూపువంటిది

ఏ తుమ్మెదైన దాన్ని ఎన్నడూ ముట్టదు

సోకు చూసి కన్నుగీటి పోకిరోడు వెంటబడితే

మక్కెలిరగ తంకాడు మనువాడినోడు వాణ్ణి

॥స॥

ర : అయిదింటికొస్తా నన్నోడు అద్దమురేత్రయినా వచ్చేటట్టు లేడు. ఏమయిందో ఇయ్యోక ఈడికి.

(రాయుడు హుషారుగా ప్రవేశించును.)

రా : రత్తోయ్! వచ్చేకాను. ఇదుగో మల్లెవూలు తెచ్చా.

ర : అప్పుడనంగా వస్తానన్నోడివి ఇప్పుడా రావటం? ఇంతదాకా గుడిసె ముందు నిల్చొని ఎప్పుడొస్తాడా అని ఎదురు చూస్తుండా. అయిదింటికొస్తానన్నోడివి ఏడిపించి ఏడిపించి ఏడింటికొచ్చావు.

రా : అయిదు ఏడు ఈ లెక్కలన్నీ ఏంటి! మనమెప్పుడైనా లెక్కసూసి పెట్టకున్నామేమిటి? నూడు సొంత కొట్టున్నోడికి సొంత పెళ్ళా మున్నోడికి తీరికలేని వని.

ర : ఓ సోసి సరసం సార్థే. నీనిచూ కెళదామని నే నెపితే ఐవించికి రాకుండా ఇప్పుడొచ్చి చిత్ర చిత్రంగా చతుర్లాడుతున్నావు

రా : ఈనాడు మనం చూడబొయ్యేది చిత్రమైన నాటకమే. విశ్వభారతి కళా నిలయంలో వెంకటేశ్వర నాటక మండలి వాండ్లు ఏస్తున్నారు. చూడు టిక్కెట్లెత్తుకొచ్చా. సోకు చేసుకో, త్వరగా పోదాం.

ర : నిజమా మామా!.... నాతోడు?

రా : ఇయిగోనే టిక్కెట్లు, ఎట్టి మొగమా!

ర : నాటకం పేరేంది మామా?

రా : విశ్వకల్యాణ భాగవతమట.

ర : మన నీన్నప్పుడు తిరణాలలో సూసిన ఈధి భాగవతం లాగా ఉంటుందా మామా!

రా : ఏమోనే సదువుకున్నోళ్ళు సదువుకోనోళ్ళు టిక్కెట్ల కోసం ఎగబడు తుంటే సూసొచ్చా.

ర : ఎవరు మామా నాటకం రాసింది?

రా : నాటకం సూడటానికి ముందే నీవీట్లా వాయిస్తావనే, ఈధి నీవర గుడి దగ్గరున్న బాపనయ్యను కనుక్కొనొచ్చా. అందుకే ఆలస్యమైంది. ఈ నాటకం రాసింది డాక్టర్ వెల్లంకి ఉమాకాంతశాస్త్రి కవియట.

ర : డాక్టరంటే వైద్యుడే! అయితే అయినట్లే ఆ నాటకం హరీ అన్నట్లే.

రా : ఆయన కడేదో బిరుదే. చేస్తున్న ఉద్యోగం ఒక పెద్ద చదువు చెప్పే పెపంచకపు బడిలో అయ్యోరి పని.

ర : ఆట్లగా. అయితే సరే చెప్పు. ఈ నాటకంలో వేషాలేమేమొస్తాయ్?

రా : కృష్ణరాయలు రాజు. మంత్రి తిమ్మరుసయ్య. కవులు ఎనిమిది మంది.

ర : తెల్లోళ్ళు రాకముందు, చాలాకాలం క్రితం మనదేశాన్ని పాలించిన తెలుగు రాజు, తెలుగు మంత్రి. వారికదేనా?

రా : ఆవును. రాయలు గొప్ప నదువుకున్నోడట. కవట. ఆయన దగ్గర ఎనిమిదిమంది కవులు కొలువు నేశారట. ఆయన మంత్రి తిమ్మరుసు ఎంతో గొప్ప బుట్ట ఉన్నోడట.

ర : మరి కవులు, కవులో?

రా : మొదటివాడు అల్లసాని పెద్దన.

ర : పెద్దనంటే పెద్దమనిషా? అల్లసాని ఆయన ఉంపుడుగత్తె పేరా?

రా : పెద్దాయనే. బాగా గొప్పగా కవిత్వము చెప్పేవాడట. వరాయి ఆడ దాన్ని బజారున పోతున్నా కన్నెతి చూసేవాడు కాడట. ఆయన కవిత్వం అల్లిక గజిబిజితో అదే జిగిబిగితో వయసులోనున్న సానిదాని లాగా ఉండేదట. అందుకోసం ఆయన యింటిపేరు అల్లసాని అయిందట.

ర : మరి రెండోవాడు?

రా : రెండవవాడు దూరి.... దూరి.... దూర్జటి.

ర : ఏండా పేరు మామా? ఎక్కడైనా దూరి చెడ్డాదేమిటి?

రా : అట్లనమాక. కళ్ళు బోతాయ్. ఆయన మహా శివభక్తుడు. ఇంట్లో బార్య తంటాలకోరు, జగదాలమారి అట. ఆమె పోరు పడలేక ఎక్కే సాని గడప, దిగే సాని గడప. ఏదో నేశాడట. కవి, రసికుడు, ఉప్పుతిన్న ప్రాణం ఊరుకుంటుందా?

ర : అంతేలే, నేనేయి శివ వూజలు. దూరేయి దొమ్మరి గుడిసెలు. నీవు మాత్రం.... కొంగున ముడేసుకున్నాను గాబట్టి సరిపోయింది. లేకపోతే నీ రంగూ తెలిసేది.

రా : మూడవవాడు అయ్యలరాజు రామభద్రుడు.

ర : ఆయనా రాముడిలాంటి వాడేనా?

రా : అందర్నీ గురించి ఆరాలు తీయమాక, తొందరగా కూడుదిని పోకపోతే, ఆనాటకం మనం యిక్కడే నూడాల్సి వస్తుంది.

ర : మత్రి నాల్గుకో కవో?!

రా : పింగళి నూరన.

ర : పింగళి, మంగలి ... పింగళి, మంగలి.

రా : నిజంగానే నీ బుట్ట గొప్పదే! నే నెప్పకుండానే తెలుసుకున్నావు. రాయలోరి కాలంలో కొందరు హాస్యానికి పింగళి సూరనను ఆయన చాటున మంగలి సూరన అని పిలిచేవారట. ఆయన ఎంతో గొప్ప కవి. రెండర్థాలూ ఒకే పద్యంలో వచ్చేటట్లు ఆయన రామాయణాన్ని, భారతాన్ని ఒకే పుస్తకంగా వ్రాశాడట.

ర : మామా! ఆ కాలంలోగూడా అంత గొప్పొట్టి అట్లా హాస్యం చేసేవాండా?

రా : ఏదో సరదాకు అట్లా అన్నా, కల్పించి కథలు చెప్పటంలో ఆయనంత గొప్ప కవి ఇంకొకడు లేడని అంతా అనుకుండేవారట. తర్వాత నెఱుతా విను. అయిదో కవి నంది తిమ్మన.

ర : ఏం, బాగా లావుగా కోతిలాగా ఉంటాడా?

రా : ఆయనకు ముక్కు బాగా పొడుగట. అందుకోసం వాండ్ల పెద్దవాండ్లు ఆయనకు ముద్దుగా తిమ్మన అని పేరు పెట్టారట. ఊరంతా ఆయనను ముక్కు తిమ్మన అని పిలిచేవారట. ఆయన ఎంతో ముద్దు ముద్దుగా కవిత్యం చెప్పేవాడట.

ర : అవునులే. ముక్కు పొడుగున్నోడు ఎక్కడైనా ముద్దు పెట్టుకోగలడు. అందువల్ల చెప్పుంటాడులే.

రా : ఆయన ముందు సరసంగా ఎవరయినా పద్యం చెబితే, ఆయన దగ్గర ఏ వస్తువుండే ఆ వస్తువును యిచ్చేవాడట. ఎవరో ఒక పల్లెవాడు ఆయన దగ్గర పద్యం చెబితే చెవి కుండనాలు తీసిచ్చాడట.

ర : కద్దడిలాంటోడన్నమాట!

రా : ఆరో కవి రామరాజు బట్టు. అతను బ్రహ్మజ్ఞ కులంవాడు రాయలవారి కొలువులో చేరిన తరువాత అతను నెప్పే కవిత్యంలో ఉన్న అందాలు, అతను పెట్టుకుండే సొమ్ములు చూసి అతనిని రామరాజుభూషణుడు అని కొంతమంది పిలిచేవారట. కొంతమంది బట్టుమూర్తి అని పిలిచేవారట.

ర : ఏఱో కవి?

రా : మాదయగారి మల్లన.

ర : ఇతడు కూడా శివభక్తుడేనా ? దూర్జెట్టలాంటి వాడేనా ?

రా : శివభక్తుడే. కవిత్వం చెబితే రసం పొంగేటట్లు చెప్పాలె, లేకపోతే ముంగలె ముడుచుక కూచోవాలి అనేవాడట. తెలుగింటి ఆడకూతురి పెండ్లిని తెగ మెచ్చుకొని కవిత్వం రాశాడట, ఎనిమిదోకవి ఎవరో నెప్పుకో సూర్దాం.

ర : ఆ ఏముందిలే మామ తెనాలి రామలింగడై ఉంటాడు, కనుక్కోమన్నావు గాబట్టి నెప్పగలిగా. ఎన్నోసీనిమాలల్లోనూ శాగదా! ఎంతగానో నవ్విస్తాడు. మామా! వాడి పేరు గుర్తు చేసేకుంటేనే గొట్టుమని నవ్విస్తుంది. మామా! తెనాలి రామలింగకవి కూడా మంది కొంపల్లో తొంగున్న బాప్తేనా?

రా : అదే. విను చెబుతా. రాయలోరు రసీకులు కదా! ఆయన పప్పులో కాలేస్తే రాజ్యం ఎక్కడ పాడవుద్దో అని రామలింగం కవే సానిబజారుకు రాత్రిపూట కాపలాగా వెళ్ళేవాడట ఆది సూసి అంతా అనుకుండేవారట, అందమైన బార్య నింట్లో బెట్టుకొని ఆయోగిరి కిడేం పొయ్యేకాలం వచ్చిందీ అని.

ర : తాటి చెట్టుక్రింద నిల్చోని పాలు తాగినా కల్లే అనుకుంటారు మామా! రాత్రిపూట నీవు తొమ్మిదింటిదాకా కొట్టునుంచీ రాకపోతే ఏ పిట్టను పట్టాడో అని అనుకుంటాను

రా : త్వరగా కూడెట్టు. అన్నీ కానిచ్చుకోని పోదాం.

ర : ఆ నాటకంలో ఆంతమంది కవులున్నారు గదా! వాళ్ళు పద్యాలు పాడితే మనకర్థ మవుతాయా?

రా : ఆ భయమేం లేదట లేవే. మధ్య మధ్యలో మాటలు గూడా సరసంగా ఉంటాయట.

ర : ఏమో మామా! ఆర్థమైన చోట నవ్వేస్తాను. ఆర్థంగాలేదనుకో, అంతా నవ్వుతున్నారనుకో. నీవు మాషారుగా ఈలెయ్ నేను గలగల నవ్వేస్తాను.

రా : రక్తావో త్వరగా కట్టుకోవే సుక్కం నీరె. సూసూర్దాం రంజన నాటకాన్ని.

ర : మామా! ఇదివరకు మన మొకసారి ఎంకి పాటలను విన్నప్పుడు నా పేరైన రత్నాలను రత్తిగా, నీ పేరైన సుబ్బారాయణ్ణి రాయడిగా ముద్దుగా మార్చుకున్నాం కదా! ఈసారి ఈ నాటకం సూసొన్నే ఏం జేస్తామో!

రా : కానియ్యవే, ఎట్టిమొగమా! రత్తికాస్తా రత్తి అయిపోతుంది. రాయడు కాస్తా రాయలు అయిపోతాడు.

(తెర పడును)

మొదటి రంగము

(తెరలో)

శ్రీవార్ధి కన్య తమణా
జీవన పాఠోధి తరణ సృష్టిస్తీతి సం
భావన కార్య దురీణా
దేవా శ్రీ వెంకటేశ తిరుమల వాసా.

వారిజ సంభవుండు చెలువంబుగ బొమ్మలనెల్ల జేసి యిం
పారగ ప్రాణమున్నొసగ నమ్మ సరస్వతి బుద్ధి వాక్కులన్
తీరుగ వారికియ జగతీ స్థలి రంగముగాగ జేసి యం
బోరుహ నాకుడాడెడి యపూర్వపు నాటకమిద్ది చూడుడి!

(మన్మథుడు రంగస్థలముపై నుండును. నారదుడు ప్రవేశించును.)

నా : నారాయణ! నారాయణ!

నారాయణా హరి నారాయణా
వారిజ నయనా పన్నగ శయనా ॥నా॥

కారుణ్య సాగర నారాయణా
కమలా మనోహర నారాయణా ॥నా॥

గోవింద మాధవ హే ముకుంద
భావజ జనకా పరమానంద
నంద నందనా వందిత మునిజన
బృందావన వాసా లోకేశా ॥నా॥

సరస మురళిరవ లోల గోపాల
సాధు భక్తజన జీవన పాల
గరుడగమన త్రిజగజ్జన పూజిత
కరిరాజ వరదా నారద సేవిత ॥నా॥

నారాయణ.

మ : మునీంద్రా! అభివాదనము, ఎచ్చటనుండి మీరాక?

నా : లోక సందర్శనా కుతూహలముతో బ్రహ్మలోకమునుండి బయలుదేరి, వైకుంఠమును, కైలాసమును దర్శించితిని. అంత నా మనస్సునకు మహర్షుల కాలవాలమై మహాన్నత ప్రాచీన సంస్కృతితో విరాజిల్లు భారతదేశమును చూడముచ్చటకల్గెను వచ్చితిని హిమవత్పర్వతమునకు. దర్శించితిని మహేశ్వరుడు తపం బొనర్చిన పర్వత శృంగమును. కాంచితిని కన్నులకు కట్టినయట్లు పార్వతీ పరమశివుల కల్యాణము. నా జన్మ ధన్యంబయ్యె. ఉత్తుంగ తరంగయగు గంగ యందు స్నాన మొనర్చితి. ఆనందముతో నగస్తు్యుడు దాటిన వింధ్య పర్వతమును దాటితిని. మన్మథా! త్వరలో మరలి వచ్చెదను.

మ : ఏమాకాండర? ఒక్క నిముషమాగుము. ఇది విజయనగరము. ఇచ్చట రాజాధిరాజ రాజ పరమేశ్వర బిరుదాంకితుడైన శ్రీకృష్ణదేవరాయల పరిపాలనలో ప్రజలు పొందే రసానుభూతిని ఒక్కసారి కన్నుల గాంచి పొమ్ము.

నా : నాకెందులకు బ్రహ్మచారిని. ముక్కు మానుకొని, ఏ సంసారలంపటయూ నెరుగక పరమాత్మ ధ్యానములో కాలము గడుపువాడను. ఆ రంజా, ఆ రసాస్వాదన, కుష్ట వాడవు, విషయవాంఛాకారకుడవు, జగన్మంగళ కరుడవు నీవనుభవించుము.

మ : ఇదివరకొకసారి మునగ చెట్టెక్కించి నా దుంప తెంచితివి. మరియొకసారి ఏమి చేయబోవుచున్నావో - తెలియకున్నది.

నా : పార్వతీ పరమశివుల కళ్యాణ సమయమున నీ వొందిన భంగపాటు జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నదా?

మ : తగిలిన దెబ్బలను మరచిపోదునా స్వామీ? మీరు వినిపించిన సతీ పరమ శివుల దైన్య గాఢకు కరిగిపోయి, పార్వతినీ పరమేశ్వరునీ లోక కళ్యాణము కొరకు ఒకటిగా చేయదలచి యుద్యమించిన నాకు జరుగవలసిన పరాభవమే జరిగినది.

జనని పార్వతి తపమును కనిన నాకు
మనసు కరిగెను శంకరు మనసు మార్చి
వారి గూర్చగ నెంచితి ఘోరమైన
పాఠమును నేర్చుకొంటి ఈ పగిది నుంటి.

సరస విహీనుడు పరమ కోపిష్టియైన పరమేశ్వరునిపై బాణములు విసురుట నా తప్ప. అందుకే జరుగరానిదేదీయో జరిగి పోయినదని బావించుచూ, మనస్సు ప్రశాంతముగా నుండుటకై మహా కవులు వ్రాసిన కావ్యములను చదువుకొనుచున్నాను. అయిననూ లోక కళ్యాణముకొరకు అనారతము లీలా వినోదము తేలియాడు మా అమ్మా నాన్నలను చూచువాడనగుటచే, ఊరకుండలేక కాలక్షేపమున కేదీయో చేయుచుందును.

నా : మన్మథా! నా మాట వినుము.

తలచును లోకమాత మది తల్లడమందుచు పెండ్లినాటి మా
టల వినుమయ్య మాకయి కటా మరుడెంతటి బాధ నందె నా
వలపురేని రూపమును వాని హోయల్ చెలువంబు మారె వి
హ్వలమగు శంకరున్ గదియ బావురె నాటికి నేటి కంచులోన్.

కందర్పా! యథార్థము నెరుంగుము. పరమేశ్వరుడు ముక్కంటి తాండవము చేయుచూ పైకి దర్పము చూపించునే కాని లోపల పట్టిబోళాశంకరుడు. భక్త వశంకరుడయిన శంకరుని సంగతి నీకు తెలియనిదా? ఆయనపై కోపముంచుకొనుట నీవంటి లోకజ్ఞునకు తగదు. నేను

ఎప్పుడు కైలాసమున కేగిననూ నిన్ను గురించి ఎంతగానో ప్రశ్నించును. 'నాయనా, నారదా! మన్మథుడు నాకంటికి మరల కనిపించుట లేదు. వాడె 'బల సున్నాడు? వాని కోపము తగ్గినదా?' అని.

మ : చాలులే స్వామీ! మళ్ళీ ఆయన కంట బడమందువా! ఈ జన్మకీక వద్దు.

నా : మదనా! ఈ విషయమును సావధానముగా వినుము. మంథర పర్వతమును కవ్యముగాను వాసుకి యను సర్పమును తాడుగాను చేసి దేవతలు, రాక్షసులు క్షీరసాగరమును మధించుచుండిరి. అందుండి వుట్టిన హాలము లోకములను కాల్చుటకు సంసిద్ధమయ్యెను. అప్పుడు భయభ్రాంతులైన దేవదానవులు పరువులెత్తిరి. మీ నాన్న మంథర పర్వతము వడిపోకుండా కచ్చపరూపమెత్తి మోయుచుండెను. అట్టి తరి ఆయన పరమశివుని తలంచెను. అంతట శివుడు ఆ హాలమును మ్రొంగి, తనలో నున్న లోకములు బస్మము కాకుండుటకై దానిని కంతగతము గావించుకొనెను. ఆ హాలము వలన వుట్టిన యుష్ణమువలన శివునకు ప్రాణము పోవునంత పని యయ్యెను. అంత శ్రీ మహావిష్ణువు 'సురగంగ యుద్భవమై ప్రశాంతముగా ప్రవహించుగాత' యని పర్కను. అట్లుద్భవమైన గంగను శిరముపై ధరించిన ఈశ్వరునకు పోయిన ప్రాణము తిరిగి వచ్చినట్లయ్యెను. ఈ విధముగా శివకేశవులు సకల లోక కళ్యాణము కొరకు ఒకరి కొకరు సహాయ మొనర్చుకొనువారు. శివునికేకష్టము వచ్చినను విష్ణువు చూచి యూరకుండ లేడు. విష్ణువుకే కష్టము వచ్చినను శివుని పనియు సంతే. వారి అన్యోన్య ఆశ్రయమును అవగాహనను చూచియే మహర్షులు శివుడే విష్ణువనియూ, విష్ణువే శివుడనియూ ద్యానించుచున్నారు. అందువలన శివుని నిందించిన విష్ణువును నిందించినంతయే.

మన్మథా! మరియొక సంగతి.

ఈ ఈశ్వరుని కోపం వలన జరిగిన ఆ ఘటన వలననే, వారికి కన్నబిడ్డలు లేక మెంపుడు బిడ్డలను పెంచుకొనుచున్నారు. గతమును వదలిపెట్టుము, ప్రకృతమునకు రమ్ము. సప్తగిరులపై వెలసి నిత్య కళ్యాణము వచ్చుకోరణముగా విరాజిల్లు స్వామికి బ్రహ్మాత్సవములు జరుగుచున్నవట. సురతెందరో అచటికి ముందుగానే పరుగులెత్తిరి. నేను ఆ

సమయమున కచటకు వెళ్ళవచ్చునులే అని తాత్పారము చేసితిని. ఇక నన్నాపకు మన్నుతా! నా మనస్సు శ్రీ వెంకటేశ్వరుని పద్మావతిని దర్శింప తహ తహలాడుచున్నది.

మ : ఆగవయ్యా మహాత్మా! వింటివా ఆవేదనాదములను? మీ నాన్న పల్కిన నాలుగు వేదములను పుక్కిట పట్టిన భూసురులు స్వస్తి వచనంబులు పల్కుచున్నారు. ఆలకించితివా ఆ విపంచికా రవములను? అచ్చట మీ మాతృ స్వరూపులైన విద్వాంసులు వీణ వాయింపుచున్నారు. వినుమా మృదంగ ధ్వనులను, ఆ వేణు రవములను, ఆ గజ్జల గలగలలను. అచ్చట దేవేంద్ర లోకముననున్న అప్పరశ్రీలగు రంభా, ఊర్వశీ, మేనక మొదలైనవారలను తలదన్నగల నర్తకీ మణులు నాట్యము చేయుచున్నారు. అచట నెన్నోరకముల వేడుకలు జరుగుచున్నవి. ఎవ్వరికేది కావలయునన్న ఆ సభకే వెళ్ళవచ్చును. ఈనాడు రాయల యాస్థానమౌ భువన విజయమున సాహిత్య గోష్ఠి జరుగనున్నది. అందు మహా విద్వాంసులు, అఘటనా ఘటనా సమర్థులు, సమయస్ఫూర్తి ప్రజ్ఞాదురీణులు, శారదా మూర్తులు అయిన అష్ట దిగ్గజములు అవధానము చేయబోవుచున్నారు. వారి కవితా ప్రక్రియలోని వైవిధ్యము చూచి యానందించవలసినదే!

నా : వ్యాసుడు, వాల్మీకి, కాళిదాసు మొదలైన మహాకవుల కృతీలు విన్న నాకు ఇందంత విశేషమేమియు కన్పించుట లేదు.

మ : అదేమి అటులందువు? నిన్నొక ముఖ్య పాత్రగా జేసి తిమ్మనయను కవి పారిజాతాపహరణమును కావ్యమున వ్రాసెను. అందు సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని ఁదమ కాలితో తన్నినది. అయిననూ ఆ పరమాత్మ, ఆ సరసుడు 'నా శరీరం తగిలి నీకాలు నొచ్చిందా? సత్యా!' అన్నాడు. తిమ్మన వర్ణించిన శృంగారము కన్నుల పండువుగా నున్నది.

నా : ఇందంతయు నేకావించిన గోలయేలే. ఒకప్పుడు మీ నాన్నగారిని సందర్శింప పాల సముద్రమున కేగితిని. ఆయన నిద్రించుచుండెను. మీ యమ్మ

గారు ఆయన పాదములఁ బట్టుచుండెను. 'ఏమమ్మా! ఆడు వారి గతి భర్త పాదముల చెంత పడియుండుట యేనా?' అని అడిగితిని. అది ఆమెకు బాధ కలిగించెను. అట్టి సమయమున మేల్కొనిన శ్రీమహా విష్ణువు, నేనన్నమాటలు విన్నాడేమో 'నారదా! కయ్యములు బెట్టకుము. శ్రీలు పురుషులు అన్ని విషయములందునూ సమానులే. అవసరమును బట్టి అప్యాయతతో నానందము కొరకు చెరియొక పనిచేసి జీవించురు' అని ఉపదేశించెను. అంత నేను 'మగవారు తన్నినను శ్రీలు ఊరకొను చున్నారు. ఆడువారు తన్నిన మగవారు ఊరకొనెదరా? స్వామీ!' అని ప్రశ్నించితిని. అంత స్వామి 'అవసరమునకు అన్యోన్య దాంపత్యమునకు అదియూ చేయవలసి వచ్చును' అనిరి. అటులనే కావచ్చునేమోయని అటనుండి నెలపు తీసికొంటిని. ద్వారపరయుగమున స్వామివారు కృష్ణావతార మెత్తినపురు లక్ష్మీ స్వరూపిణియైన రుక్మిణీదేవికి నాకునూ ఆ విషయము జ్ఞప్తికున్నది. పరమాత్మను పట్టి చూడవలయునని ఒక అట అడితిమి. ఆ నాటకము మేము చేసిన పనే. కానీ పరమాత్మయే నెగ్గెను. సత్యభామ ఎవరో తెలుసునా? అదిశేషుని అవతారము. 'ప్రతి నిత్యము స్వామి నాపై పవళించుచున్నాడు. ఆయన యొడిలో నేను పరుండు భాగ్యమెట్లు కల్లు'నని తలంచి విష్ణువును కోరెను. ఆయన అనుగ్రహమున శేషుడే సత్యభామగా జనియించెను.

మ : నీకు తెలియని సంగతి, నీవు వేలుబెట్టని చోటులేదు గదా?

నా : అవును మమ్మథా! ఏమి చేయమందువు? మా యింట నించుకేనియు ప్రశాంతత లేదు. మా నాన్న శ్రావ్యముగా వేదముక్కులు వల్లించుకొనుచూ క్షణమునకొక బొమ్మను సృష్టించి ప్రాణమును బోయుచుండును. మా యమ్మ శాస్త్ర విషయములను చర్చించుకొనుచూ, సంగీత సాహిత్యములతో వినోదించుచూ ప్రతి బొమ్మకునూ మనస్సును సంతరించును. మా నాన్న రూపురేఖలు అందచందములు ఇచ్చిన మనిషికి మా యమ్మ మట్టిజుట్టు నిచ్చును. మా యమ్మ మహితమైన జ్ఞానమెసగిన మా నాన్న అట్టి ప్రాణిని అనాకారిగా చేసివైచి వాని తలవ్రాత వక్రముగా వ్రాయును. మా యమ్మా నాయనా ఉభయులు పండితులే! అయిననూ వారిద్దరికినీ ఏనాడునూ శృతి కలియదు. అందువలననే, ఎన్నడో అరుదుగా అంద

చందములు కలవాడు తెలివి తేటలున్నవాడు సృష్టింపబడుచున్నాడు. ఆ ఆలుమగలకు అన్యోన్యత లేకుండుట చేతనే లోకమున మా నాన్నకు పూజా పునస్కారములు లేకుండా పోయినవి. నాకు ఇంట ప్రశాంతత లేకనే ముల్లోకములనూ తిరుగుచున్నాను.

మ : ఆపుము స్వామీ, నీ పురాణము. ఇచ్చట జరుగబోవు కవితాగోష్ఠిలో రసాస్వాదన మొనర్చెదము రమ్ము.

నా : ఏమి రసాస్వాదనో! పరబ్రహ్మ బ్రహ్మాత్సవములు రేపు ప్రారంభ మగును. ఈ రాత్రికిచ్చటనే యుండిన కన్నుల పండువుగా నా యుత్సవములను చూడగలనో లేదో అనునందియము కలుగుచున్నది.

మ : నీకెందుకు, ఆ ఏర్పాటు నేజేయింతును గదా! రేపు నేను కూడా వత్తును. ఈ రాత్రికిచట భువన విజయమున అష్టదిగ్గజముల అష్టావధానమును తిలకించి పోదము రమ్ము. ఈ యష్టావధానమున కవులొనర్పబోవు వర్ణనలు, ఆశుకవితలు ఆమోఘము. ఇందోక కవి యక్షరముల నిషేధించుచుండ మరియొక కవి రసవత్తరముగా పద్యము చెప్పుట గణనీయము. దత్తమైన పదములను, న్యస్తమైన ఆక్షరములను ఉంచి సులువుగా మనోహరముగా కవులు పద్యములు చెప్పుదురు వారి కవితా వైచిత్రి చూడవలసినదే! అది అది శేషునికైనను అబ్బురమనియే అని పించును. రాయలవారిచ్చు సమస్యలను కవిరాజులు రమణీయముగా మృదుమదురముగా వూరింతురు. అచ్చటి కవుల పురాణ పఠనా వైచిత్రి వీనులకు విందొసగూర్చును హాస్యరస భరితము, పాండిత్యప్రకర్షా నిక షోపలము, తర్కోపతర్క సందిగ్ధము అయిన అనందర్ప ప్రసంగము విని యానందించవలసినదే. దేవతలు రాక్షసులు సముద్రమును మధించగా జనించిన యమృతమును మా నాన్నగారు సకల దేవతలకూ పంచి యిచ్చిరట! అట్టి యమృతము మనకు దొరకుట కష్టమగుచున్నది గదా! అందువలన ఈనాడు జగన్మోహనముగా శ్రీ కృష్ణ రాజేంద్రుని సఖా మండపమున జరుగు నవధానమందు సావధానముగా కవితా మృతమును గ్రోలుదము రమ్ము. మనకన్నా ముందుగానే బ్రహ్మాత్సవమునకు వచ్చిన దేవతలందరూ అచ్చట పోగు గా వచ్చును. త్వరగా పోదము, రమ్ము.

(ఇరువురూ నిష్క్రమింతురు. తెర పడును.)

రెండవ రంగము

(తెరలోనుండి వినిపించును.)

శ్రీమన్మహా రాజాధి రాజ, రాజ పరమేశ్వర, సర్వ సర్వం సహా చక్రనిర్వహణ దురీణ శ్రీశ, దుర్గానదేశ, సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌమ, ఆంధ్ర గీర్వాణ కవిబ్రహ్మ, ఆంధ్రభోజ, అఖిల దిగ్విజయ శశ్యంద్ర చంద్రికా విభ్రాజ, అరివీర భయంకర చండమారాండ, మూడురాయరగండ, నరస నాయక పుత్ర, లోకత్రయ స్తోత్ర, వీర రసావతార, దానగుణ గణ గంభీర కల్పద్రుమాకార శ్రీకృష్ణదేవరాయ మహారాజులకు బహుపరాక్ బహుపరాక్ బహుపరాక్!

(తెర తీయుదురు)

(రంగస్థలము రాయల కొల్లు భువన విజయము. మధ్య వేంక దేశ్వర స్వామి నిలువెత్తు విగ్రహము లేక వర్ణచిత్రము. ఎడమ ప్రక్కన వరుసగా రాయలు, పెద్దన, దూర్జటి, రామభద్రుడు, సూరన, కుడి ప్రక్క తిమ్మరుసు, నంది తిమ్మన, భట్టుమూర్తి మల్లన, రామలింగకవి ఆసీనులయి యుందురు.)

తి : మహారాజులకు ఆశీస్సులు; కవి వతంసులకు దండ నాయ కులకు, పౌరులకు, రసజ్ఞులకు, సభాసదులకు, ఆబాల గోపాలమునకు స్వాగతము సుస్వాగతము.

మన కవులు ప్రబంధ రచనతో నూతన యుగము సృష్టించిరనుట నిర్వివాదాంశము. నవరస భరితములైన అల్లసాని పెద్దన మనుచరిత్ర, హరికథా సారము; దూర్జటి కాళహస్తీశ్వర మాహాత్యము, కాళహస్తీశ్వర శతకము; అయ్యలరాజు రామభద్రుని రామాభ్యుదయము; పింగళి సూరన కళాపూర్ణోదయము, రాఘవ పాండవీయము, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము; నంది తిమ్మన పారిజాతాపహరణము, వాణీ విలాసము; భట్టుమూర్తి వసు చరిత్ర, హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానము; మాదయగారి మల్లన రాజశేఖర చరిత్ర; తెనాలి రామకృష్ణుని పాండురంగ మాహాత్యము, ఉదృటారాధ్య

చరిత్ర - ఇవన్నియు జగద్విఖ్యాతములు; శారదా సతి కంఠసీమ నలంకరించిన రత్నమణిమయ సువర్ణహారములు.

మహారాజు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు నిండు యవ్వనము నెలకొనక మున్నే రచించిన మదాలస చరిత్ర, సత్యా వదూ ప్రీణనం, జాంబవతీ పరిణయం, సకల కథా సార సంగ్రహము, జ్ఞాన చింతామణి, రసమంజరి యను సంస్కృత కావ్యములు రాయల వైదుష్యమును కళావిపాసను చాటుచున్నవి. మన రాజు తెనుగున వ్రాసిన ఆముక్తమాల్యద వారికి మన దేశముపైన, మన భాషపైనను, మనపైనను గల అపారమైన మక్కువను చాటుచున్నవి అక్షరములు రానివారు పదముల విలువ తెలియని వారు ఈ దేశమున నుండరాదని రాయలవారి అభ్యర్థనము, శిరోధార్య శాసనము.

ఇయ్యది మనకు పర్వదినము. ఈనాడు మన ఆస్థానమున నున్న ఈ ఎనిమిది మంది మహాకవులు అష్టావధానము గావించుదురు. ఒక్కొక్కరూ ప్రత్యేకముగా చేయుట నిదివరకు మీరు ఎన్నియో మారులు చూచియున్నారు. ఈనాడట్లుగాక ఎనిమిది మందియు కలిసి ఎనిమిది యష్టావధానముల నొనరింతురు. చూచి ఆనందింప మిమ్ముల నందరనూ కోరుచున్నాను ఈ సభ విశ్వకళ్యాణకరమై విలసిల్ల భగవంతుని ప్రార్థించుచున్నాను. ప్రారంభించండి పెద్దన కవీంద్రా!

పె : కృష్ణరాయా!

కన్నులు కల్వలై ఎసగ కంఠము కంబుకమున్ హసీంప మేల్
పున్నమి చందమామ సరిపోలేడు మోమలరార ప్రేమతోన్
వెన్నుని వక్షమందు కడు వేడుకతో విలసిల్లు లక్ష్మియా
యన్నుల మిన్న కృష్ణ వసుధాదిపు నిచ్చలు కాచు గావుతన్.

కన్నులు కలువల వలె, కంఠము శంఖమున కన్న మిన్నగా, ముఖము పూర్ణిమ నాటి చంద్ర బింబము వలె ఒప్పురుచు విష్ణువు వక్షస్థలంలో ఉండే లక్ష్మిదేవి, శ్రీలక్ష్మీ కెల్లా ప్రళస్తమైన తల్లి, కృష్ణ రాయలను ఎల్లప్పుడూ రక్షించుగాత.

భ : (మల్లనతో) ఇచ్చితిరి గదా రాయలవారు గండ పెండేరము. ఇంకనూ ఏమకావలయునో పెద్దన కపింద్రులకు! లక్ష్మీదేవి స్తవముతో రాగములు తీయుచున్నారు.

పె : (గంభీరముగా) రాయల వారి పరిపాలనలో రాజ్యమున ధర్మము నాల్గు పాదములతో కామదేనువై నడచుచున్నది. కర్షకుల శ్రమతో బంగారము అన్ని భూములలోను పండుచున్నది. రాయలవారు రసహృదయులు. నాకేమిచ్చినను ఇవ్వవచ్చును.

భ : ప్రభూ! వినండి.

మృదు మదురంబుగా సుధయమేయముగా కురియంగ శారదా సదమల మూర్తిగాత్రమున శ్రావ్యముగా నవరాగమాలికా వదముల పాడుచున్ తన విపంచి పయిన్ పలికించుచున్ నవా భ్యుదయము కృష్ణరాయ నరపుంగవ నీకని పల్కుగావుతన్!

ఓ నరశ్రేష్ఠుడైన కృష్ణరాయా! మృదువుగా మదురముగా అమృతమువలె గాత్రమున శ్రావ్యముగా నూతనమైన రాగములతో కూడుకొన్న పాటలను పాడుచూ, వాటిని వీణపయి పలికించుచూ ఉండు స్వచ్ఛమైన రూపముగల సరస్వతీదేవి నీకు శుభోదయము అని పలుకు గాత.

నం : సంగీతాన్ని సాహిత్యాన్ని మేళవించి భట్టమూర్తి కవి వసంధుగా చెప్పారు. నా పద్యాన్ని వినండి మహారాజా!

ఒక చెలి మోవి తేనెగానె యొక్కతె చెక్కిలి ముద్దు గొంచు చే రొక జవరాలి కౌగిట సుఖోన్నతి బొందుచు హాయి హాయిగా నకల చరాచర వ్రతతి సంతన మందగ వేణువూదు స్సామి కమలలోచనుండు నిను మిన్నగ గాచుత కృష్ణ భూవరా!

ఓ కృష్ణరాయా! ఒక చెలిని పెదవులమీద, ఒక చెలిని చెక్కిలి మీద ముద్దు పెట్టుకొనుచూ, మరొక చెలిని కౌగిలించుకొనుచూ సుఖాన్ని పొందుతూ, వ్రతకృతి అంతా పులకించేటట్లు వేణుగానం చేసే కృష్ణ పరమాత్మ నిన్ను రక్షించు గాత.

మా : తిమ్మన కవిగారు మనోహరంగా తమ సహజమైన ముద్దు పల్కులతోనే చెప్పారు.

నం : ఎదుటి వారి కవితలో నున్న రసమయ భావాన్ని సహృదయతతో ఒప్పు కొనుటంతో నాకన్నా మీరు మిన్న అని ఏనాడో అంగీకరించాను. మల్లన కవి నా మాటను కాదనరనుకుంటాను.

మా : చిన్నవాడను. మీ మాటను దాటగలనా?.... నా పద్యాన్ని వినండి ప్రభూ!

తన మేనన్ సగపాలు గౌరి సతికిన్ తాదాత్యుతన్నిచ్చి గం
గను శిర్షమ్మున ప్రేమ దాల్చి సుర రక్ష దీక్షతన్ కిల్చిష
మ్మును కంఠాన భరించి సంతతము సమ్మోదమ్ముతో నొప్పుపా
పనుడీశుండు శుభాల మీకిడుత దేవా కృష్ణరాయాధిపా!

ఓ కృష్ణరాయా! తన శరీరంలో సగభాగాన్ని పరవశంతో పార్వతీదేవికిచ్చి, ప్రేమతో గంగను శిరముపై ధరించి, దేవతలను రక్షించుట కొరకు విషాన్ని కంఠంలో భరించి ఎల్లప్పుడూ సంతోషంతో ఉండే టటువంటి పవిత్రమైన వాడైన ఈశ్వరుడు మీకు శుభాల నిచ్చుగాత!

దూ : పరమేశ్వరుని భవ్యముగా గోరితిరి. ఆయనే నిజముగా లోక కళ్యాణము కోరువాడు. ప్రభూ! ఆవధరించండి.

సురుడసురుడనియు చూడక శంకరా
పాహీయనంగనే పలుకువాడు
కులమత భేదాల తలపుతో నెన్నక
కరుణతో నర్దుల గాచువాడు
మాయయు మర్మమ్ము మదిలోన నుంచక
పరతత్య రూపుడై పరగువాడు
అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండమ్ము నందున
నటియింప నేర్చిన నాట్యకాడు

సకల జగములలోన విశ్వాస పాత్ర
మైన సర్వేశ్వరుండు మీ పైన కరుణ
నలరి యిచ్చుత పుత్ర పౌత్రాళి మీకు
కృష్ణరాయ ధరిత్రీంద్ర కీర్తిసాంద్ర!

ఓ కృష్ణరాయ ప్రభూ! దేవతలు రాక్షసులు అని భేద బుద్ధితో చూడక, పాపీ అనగానే పలికేవాడు, కులమత భేదాలను మనస్సులో పెట్టుకొనక కరుణతో అడిగిన వారి కోర్కెలను తీర్చేవాడు, మాయా మర్మము మనస్సులో నుంచుకొననివాడు, ప్రపంచంలోనున్న జీవజాలములో నున్న దానికన్నా అతిరిక్తమైన రూపం కలవాడు, సకల జీవకోటియందు నాట్యం చేయ సమర్థుడైన నాట్యకాడు, సమస్త లోకములలో నమ్మదగిన వాడు, సర్వాన్ని తన అదీనంలో నుంచుకొన్న వాడైన ఈశ్వరుడు మీకు పుత్రులను పౌత్రులను ఇచ్చుగాత.

పి : ఈశ్వర భక్తియే ముక్తికి సోపానమా దూర్జటి కపీంద్రా! అయిన వినుడు.

తొలి జననమ్ము నందు తన తోచిన యట్టుల జేసి బూదియై మలిభవమందు కోరి హిమ మందిర మందునబుట్టి యోర్పుతో తలకొని యీశుగొల్చి సుకృతంబున నర్థశరీరమంది ని చ్చలు సుఖియించు గౌరి నిను సాకుత కృష్ణ నరేంద్ర చంద్రమా!

ఓ కృష్ణరాయ ప్రభూ! మొదటి జన్మలో సతీదేవి, భర్త వద్దం టున్నా వినకుండా దక్షయజ్ఞానికి వెళ్ళి, అవమానాగ్నితో దగ్ధమై బూడి దయై మరుసటి జన్మలో చల్లగా ఉండే మంచుకొండయైన హిమవంతుని యింటిలో వుట్టి, ఉమా వద్దు వద్దు అంటున్నా వినక పట్టుదలతో ఈశ్వ రుణ్ణి కొలిచి పూర్వజన్మ సుకృతంతో ఆయనలోని అర్థ శరీరమై ఎల్లప్పుడూ సుఖాన్ని పొందే పార్వతి మిమ్ములను తల్లివలె లాలించుగాత.

ఆ : కథా కల్పనా చాతురీ దురీణుడైన పింగళి సూరనకవి కమ్మగా తమ ముండొక కావ్యాన్నే ఉంచారు ప్రభూ!

కృ : ఈ యాస్థానమున పాండిత్యమున, కవిత్వమున నెవరు తక్కువ? అందరూ సరస్వతీ మూర్తులే! కవిబ్రహ్మలే! మీ కవిత్వాన్ని వినిపించండి రామభద్ర కపి!

ఆ : వినండి ప్రభూ!

భూసుత సిగ్గుతోడ తన వున్నెముపండె నటించు చూడ ఏ మీ సురుడెవ్వరంచు మిథిలేశుడు బుద్ధి దలంప రావణుం డాశల నాడెవీడ సభయంతయు నదృతమంది చూడ నా ఈశుని విల్ల ద్రుంచు కమలేశుడు రాముడు మిమ్ము కాచుతన్.

సీత సిగ్గుతో తన అదృష్టం పండింది అని చూస్తున్నది. ఎవరి దేవతామూర్తి అని జనక మహారాజు ఆశ్చర్యపోతున్నాడు. రావణాసురుడు శ్రీ మహావిష్ణువు ఆవిర్భవించాడు, నా పని అయిపోయినట్లుంది అని అనుకున్నాడు. సభలోని రాజులందరూ ఏమీ అద్భుతము అని చూస్తున్నారు. అట్టి సమయంలో శివధనస్సును భంగం చేసే శ్రీరామచంద్రుడు మిమ్ములను రక్షించుగాత.

తె : రామభద్రకవీ! ఈ పద్యము మీ రామాభ్యుదయం అనే కావ్యంలోనిది కాదుగదా!

అ : కాదయ్యా మహాప్రభో రామలింగకవీ! అనుమానం ముందుబుట్టి తరువాత మీరు వుట్టారు. ఆ తరువాత హాస్యం వుట్టింది. ఇది నా కావ్యం రామాభ్యుదయంలోనిది కాకపోయినా రాముని అభ్యుదయాన్నే చెబుతుంది.

తె : మహాప్రభూ! మనసుంచి నా పద్యాన్ని వినండి.

పెలుచన్ వారిద పంక్తి గూర్చి జగముల్ బీతిల్ల నాఖండలుం
డిలపై పోసెడు గ్రావ వర్షమునకున్ హేలాగతిన్ ప్రేలితో
నలగోవర్ధన మెత్తి గోపకులమున్ హర్షాన రక్షించు నా
జలజాక్షుండిల నేల మీ కొసగుతన్ శౌర్యంబు రాయగ్రణి.

ఓ కృష్ణరాయప్రభూ! అగ్రహంతో ఇంద్రుడు మేఘాలను ప్రోగు జేసి రాశ్వవర్షము కురిపిస్తూ ఉండగా, అవలీలగా ప్రేలితో గోవర్ధన పర్యతాన్ని ఎత్తి గోపకులాన్ని రక్షించే ఆ కృష్ణవరమాతృ ఈ సమస్త ధరాతలాన్ని పరిపాలించటానికి కావలసిన శౌర్యాన్ని మీ కిచ్చుగాత.

దూ : అంత భారాన్ని మోస్తున్న ఆ పరమాత్మ పయిననే ఈ భారాన్ని కూడా పెడుతున్నావా, రామలింగకవీ?

తె : ఏ భారాన్ని మొయ్యకుండా గాలికి తిరిగేవాడు ఏమిస్తాడు దూర్జటి కవీంద్రా?

పె : మీకిద్దరికి ఒక్క క్షణం ప్రశాంతంగా ఉండ బుద్ధి కాదు గదా!

కృ : మహా కవులారా! మహదానందంగా కవిత్వం చెప్పారు. ఇక అవధాన ముఖ్యాంశాలలోనికి వద్దాము.

తనర నిషేధాక్షరి మీ
 మనతర పాండిత్య శక్తి కవితాయుక్తుల్
 పెనగొనసేయుడి సభికులు
 విని సంతసమంద నో కవీశ్వరులారా!

బ : పెద్దన కవీంద్రా! శకుంతలను చూచిన దుష్కంతుని హృదయంలో కలిగే భావాలను సుందరంగా ఒక పద్యంలో చెప్పండి. ఆ పద్యంలో కచటతప, గజడదబ అను పది అక్షరాలూ ఉండరాదు

పె : మహారాజా! వినండి.

సుర భామిని మణియో భువి
 వరలు వసశ్రీయో సూనవల్లరియో ఈ
 సరసీరుహ నయన ననున్
 మరుశరముల సేయు మనసు మరిమరి నొవ్వన్.

తి : భట్టమూర్తి కవి పెద్దనగార్ని ఒక పట్టు పట్టి చూచారు.

కృ : ఆయనకీ యుద్ధమొక లెక్కా? సాహితీ సమర రంగంలో అందెవేసిన చెయ్యి కాబట్టే అందుకున్నారు గండపెండేరాన్ని. పెద్దన వంటి సత్కవులు వృద్ధిలో లేరని మీరెరుంగరా?

ర : నేను భట్టమూర్తిని ప్రభూ! నేను భట్టమూర్తిని. పొగడ్తలు మా సొమ్ము. మీరు వివరీతంగా పెద్దన కవిగార్ని పొగిడేస్తున్నారు.

పె : భట్టమూర్తి కవీ! ఇంద్రునిచే నియుక్తయయిన మేనక దీరలిత్తుడైన విశ్వామిత్రుని గెలువలేని స్థితిలో వడిన హృదయాంతర్గత వేదనను సుకుమారంగా ఒక పద్యంలో వివరించండి. ఈ పద్యంలో కచటతప అనే అక్షరాలు ఉండకూడదు.

బ : సుధవెలువార నాహాయలు సోయగముల్ వెలిజిమ్మి రాగముల్
 మదురముగా వినన్నుడివి మారుని మాయల నాడి వేడియో
 అధర సుధారసంబు గొనుమా యని యీ మునిదాయ నన్ననన్
 బధిరుడు లేవడేమి యని భామిని నెవ్వగనందు నెమ్మదిన్.

తి : కృష్ణరాయా! మేనకా విశ్వామిత్రులకే గదా శకుంతల వుట్టింది? పెద్దన గారు విశ్వామిత్రుణ్ణి దీరచిత్తుడు, దీరచిత్తుడు అంటారేమిటి?

కృ : ఆ క్షణం వరకు అప్పాజీ!

దూ : తిమ్మన కవీశా! శివుడు తాండవం చేస్తుండగా ఆయనలో అర్థభాగమైన పార్వతి స్థితి, శిరస్సు మీదనున్న గంగ చంద్రరేఖల పరిస్థితి రసమయంగా ఒక పద్యంలో చెప్పండి ఇందులో తథదథన అనే అక్షరాలు ఉండకూడదు.

నం : సంసార భారాన్నంతా శివుడి మీదేపెట్టి ఆయన శాట్యం చేస్తుండంగా నన్ను వద్దించమంటారా? అలాగే వినండి.

కరంబు సంభ్రమమ్మై సంగ గంగ పొంగు చెల్లుగా
శిరంబుపై హిమాంశు వాడు చెల్వ గౌరి లీలగా
హరాహరాయటంచు లాస్యమాడు ప్రేమమీరగా
మరుండు డాగి డాగి చూచు మాహరుండాడగా

ఏం ఆనందంగా ఉందా, దూర్జటి కవీ!... నా ప్రశ్న వినండి.

నారదుడు నందగోకులంలో కృష్ణుని అష్ట భార్యల యిండ్లను, పదహారు వేల గోపికల యిండ్లనూ తిరిగి ప్రతి యింటా శ్రీకృష్ణునిచూచి వేసారి పొందే రసానుభూతిని తమరు ఒక పద్యంలో చెప్పండి. ఇందులో ప, ప, బ, భ, మ అనే అక్షరాలు ఉండకూడదు.

తె : ఈ పద్యంతో దూర్జటి కవి ఇల్లిల్లూ గిరగిరా తిరుగుతారు.

దూ : నాకూ తెలుసులేవయ్యా రామలింగ కవి ఎక్కడబడితే అక్కడే ఉంటాడని. ప్రభూ! పద్యం వినండి.

నీయర్థాంగుల యిండ్లకున్ జనితి నన్నింటన్ నినున్ గాంచితిన్
కాయల్ కాచెను కాళ్ళు చూతును సరే కాసీయటంచున్ వెసన్
దాయన్నేగితి గొల్లయిండ్లకచటన్ దర్పించితిన్గాదె యో
హోయంచున్ నొకయింతి కౌక్కనిగ నీవున్నట్టి తీరున్ హరీ!

అ : మల్లన కవీ! రాముని అరణ్యానికి పంపేటప్పుడు కౌసల్యలో కలిగే మనోవేదననూ స్ఫురింపజేస్తూ ఒక పద్యం చెప్పండి. దానిలో యరలవ అనే అక్షరాలుండరాదు.

మా : ఈ ప్రశ్న నాకేం నచ్చలేదు ప్రభూ! తినేది శ్రీకృష్ణుల వారి సొమ్ము, చేసేది రాముల వారి ప్రస్తావన. ఇది నా మనస్సుకేం బాగాలేదు.

నం : ఆ యిద్దరు ఒకటే లేవయ్యా. కేవలం ఆవతార భేదమే.

మా : వినండయితే చెబుతాను.

ఆనఘ నిను కాన కేగన్

పనిచెనె కైకమ్మ నాదు పాపమ్మిది నే

మన నిను గనకుండగ నీ

జనకున కిది సమ్మతంబె సత్యము చెప్పుమా?

రామభద్ర కవీ! ఇక నా ప్రశ్న వినండి. ద్రౌపదికి కౌరవ సభలో జరిగిన భంగపాటును జూచిన భీముడి ముఖంలో ప్రస్తుటమయ్యే భావాలు ఎలా ఉంటాయో ఒక పద్యంలో చెప్పండి. ఇందులో శష సహ అనే అక్షరాలుండరాదు.

అ : రాజశేఖర చరిత్రలో ఒక పెండ్లిని రసవత్తరంగా వర్ణించిన నీకు శృంగారంపై మోజు పోయిందేమిటి? షీర రసస్ఫోరకంగా పద్యం చెప్పమంటున్నావు. అయితే వినండి.

కట కట యొక్కరై న నిది కర్ణము కాదని పల్కరేమి దు
ర్వటన యటించు నెంచరు తిరంబుగ నిల్చిరదేమి రాజ్యమా
అటవియయంచునెంచు తనయాత్మ విచారముచేయు నార్యటిన్
పటపట పన్నులన్ గొరుకు వాయుజుడాకొలువందు కుందుచున్.

తె : కథా కల్పనా చాతురీ దురీణుడైన సూరస కవిగారే చెప్పాలి ఈ విషయంపై ఒక పద్యము.

ఒక శివ భక్తుడైన కవి శివరాత్రి రోజున కాశహస్తీ వెళుతున్నానని యింటి వద్ద చెప్పి ఒక వేశ్య యింటికి జాగరణ చెయ్యటానికి వెళ్ళాడు. ఆమె కూడా శివ భక్తురాలు కావటంతో అతనిని యింట్లోకి రానివ్వలేదు. ఇంటికి తిరిగి వెళ్ళటానికి యిష్టంలేక ఆ సాని దాని వాకిటి అరుగు మీద తిష్టవేసి, ఎప్పటికైనా తలుపు తీయక పోతుందా అనే ఆశతో ఆ కవి తెల్లవారేటప్పటికే ఒక శతకం చెప్పాడు. ఆయన పద్యాలు ఇంటిలో

నుండి వింటున్న ఆ సానిది గృహాంతర్భాగంలోనే తెల్లవార్లు నాట్యం చేసింది. ఆ మువ్వల నవ్వులు, ఆ కవి గొంతుక విన్న గస్తీవాండ్లు ఆ శతకాన్ని వ్రాసుకొచ్చి రాజుగారికి సమర్పించారు. అప్పుడా రాజుగారు ఆ కవి సంగతి తెలిసికొని ఏం చేస్తారో ఊహించి ఒక పద్యం చెప్పండి. ఇందు శషభిషలు ఉండకూడదు.

పె : ప్రభూ! రామలింగకవి ఏదో అనవసరమయిన వ్యక్తిగత ప్రసంగం చేస్తున్నట్లున్నారు, వారించండి.

తె : నేను అనవసర ప్రసంగం చేయటంలేదు ప్రభూ! రసమయ ప్రసంగం చేస్తున్నాను. సూరన కవీంద్రా! ఆ సంగతి వదిలేద్దాం. మరో సంగతిపై చెప్పండి. హజార రామస్వామి ఆలయ మండపంలో క్రొత్తగా శిల్పులు శిల్పాలు చెక్కారు. ఒక కవిగారు ఆ దేవాలయానికి వెళ్ళినప్పుడు ఒక శిల్పము ఆయన కంటబడింది. ఆయనకా శిల్పము ఒక అప్పర శ్రీలాగా కనిపించింది. అంత నా కవి రామ రామా ఆని కన్నులు మూసికొని ఆలయ మండపంలో నుండి వెలుపలికి రావటానికి ప్రయత్నించారు. వస్తూ వస్తూ కనులు మూసుకొన్న కవి మరొక శిల్పాన్ని డీకొన్నారు. అది శిల్పంకాదు, ఆమె తనను వెన్నంటుతున్నది అనే భ్రమలోనున్న ఆ కవి 'ఓనీ నీ శృంగారం చూడ. ఎటు బోయినా నన్ను వదలి పెట్టేటట్లు లేవే!' అని అన్నారు. అది నాకొక మయ సభలా కనిపించింది. సూరన కవీ! ఆ కవిగారి దీర చిత్రాన్ని వర్ణించండి.

కృ : రామలింగ కవీ! సూరన కవిగారికి ప్రశ్న నేనిస్తాను. నిషిద్ధాక్షరి మీరు చేయండి. సూరన కవీ! వినండి. మయ సభలో దుర్యోధనుడు కాలు జారి నేలమీద పడ్డాడు. అతణ్ణి చూచి ద్రౌపది నవ్వింది. అప్పుడు దుర్యోధనునకు అచ్చట నున్న శిలా ఫలకాల్లో వేల వేల ద్రౌపది రూపాలు కనిపించాయి. అప్పుడు దుర్యోధనుని మనస్థితి ఒక పద్యంతో చెప్పండి.

తె : ఈ పద్యంలో చజటడ తద అనే అక్షరాలు ఉండరారు.

భ : మీరుభయులు కలిసి పింగళి సూరనగారిని మయ సభలో పెట్టేశారు ప్రభూ!

కృ : కళాపూర్ణోదయంలోనున్న కథ కంటే మయ సభ గొప్పదా, భట్టమూర్తి కవీ!

తి : కృష్ణరాయా! కళాపూర్ణోదయంలోని పద్యం చదువుతూ ఉంటే కథ ఆర్థమైనట్టే ఉంటుంది. ఆశ్వాసం అంతమయ్యేటప్పటికి ఆదేమిటో తెలియకుండా పోతుంది.

తె : అందుకే లెండి ఆ కావ్యం మళ్ళీ మళ్ళీ చదవాలని అనిపిస్తుంది.

పిం : పద్యము వినండి ప్రభూ!

నీరము నేల కన్గనగ నేరక నేను బిరాన నీ సభన్
 ఊరక కూలిపోవ గనియున్న పళాన ముఖాన కిల్పిష
 మూరగ వేల రూపముల హర్షము పెల్లెగయంగ నవ్వునే
 ఆరయ భర్త లేవురని యమ్మకు నారని పొంగు భూమిపై.

తి : కిల్పిషము అంటే విషము. అంతేనా పింగళి?

పిం : అవునమాత్యా!... రామకృష్ణ కవీ! నా ప్రశ్న వినండి. శూర్యణఖ మాయ నీత వేషంలో రామలక్ష్మణుల వద్దకు వచ్చింది. నిజమయిన నీత, మాయ నీత 'నేను నీతను' అంటే 'నేను నీతను' అని తగువులాడుకుంటున్నారు. అప్పుడు రాముడు ఆమెను చంపితే నీతో ఉంటాను, నిన్ను చంపితే ఆమెతో ఉంటాను అన్నాడు. వెంటనే మాయ నీత నిజమైన నీతను చంపబోయింది. అప్పుడు లక్ష్మణుడు మాయ నీత ముక్కు కోశాడు. ఈ సన్నివేశాన్ని వివరిస్తూ ఒక పద్యం చెప్పండి. ఆ పద్యంలో గజడదబ ఉండరాదు.

తె : మళ్ళీ గజిబిజిగా మొదలుపెట్టావు. ఒక కావ్యం ఆ రకంగా వ్రాసిన తర్వాతైనా ఊరుకుంటావేమో అంటే ఊరుకోవు కదా! అవునులేఅలవా దెక్కడికి పోతుంది? వినండి ప్రభూ!

కనుమో రాఘవ నా ముఖమ్ము కనులన్ జ్ఞానాథ నీతమ్మనే
 ననియాస్త్రీలు వచింప దాత్రి పతిలో నాలోచనన్ సల్పియో వనితా
 నిన్ సమయింప నా మెసతియో వా యన్న భూపుత్రినిన్
 చెనకన్ రక్కసి బూన దాని ముకు కోసెన్ స్వామి సౌమిత్రియే.

పె : కృష్ణరాయా! అమవస నిశి అని ప్రయోగించినందుకు నన్ను అల్లరి పెడుతుంటాడు కదా! రామలింగకవి ముక్కు ఇప్పుడు కోసేస్తాను. ఏమిటి? చెనకన్ రక్కసి బూన దాని ముకు గో సెన్స్యామి సౌమిత్రయే అనేనా నీవు చెప్పింది? గట్టిగా ముక్కు కోశాడనిచెప్పలేవే? ననుగుతా వెండుకు?

తె : ఎంత రాక్షసి అయినా పరాయి ఆడదాన్ని పట్టుకొని ముక్కు కొయ్యాలి గదా! అందుకోసం తేలికగా ముకు కోశాడు అనిచెప్పాను పెద్దన కవీంద్రా!

తి : నిషిద్ధాక్షరి అద్యుతంగా చేశారు.

కృ : చెలువుగ పదముల గూరిచి
లలి నర్థము ధ్వనియు నెనగ రసమయ కవితన్
పలుకుడి న్యస్తాక్షరి మే
లృళి బళి యని పరవశాన ప్రజ మిము మెచ్చన్.

భ : అయ్యా! పెద్దన కవిగారూ! మొదటి పాదంలో మొదటిఅక్షరం క, రెండవ పాదంలో రెండవ అక్షరం మ, మూడవ పాదంలో చివర అక్షరం ర నాల్గవ పాదంలో చివరక్షరం ల వచ్చేట్లు కాలిదాస మహాకవిని మన తెనాలి రామకృష్ణ కవిని ఒక పద్యంలో పోల్చి చెప్పండి.

పె : కమనీయంబుగ సంస్కృతంబున కృతుల్ గావించి శ్రీకాళిదా సమలంబై న యశస్సు గాంచె నిల నాహా రామలింగండు లో కమమెచ్చన్ రచించె తెన్నన జగత్కళ్యాణ మందిర్వరున్ సమమై యొప్పిరి కాళికాసతి కృపాసంప్రాప్త వాగీశురై.

భ : ఆయన మిమ్ములైనంత హేళన చేస్తున్నా మీరు మాత్రం ఆయనను పల్లకి ఎక్కిస్తున్నారు.

పె : రామలింగ కవి చేసేది హేళన కాదు భట్టుమూర్తి! అది హాస్యం. అతని పాండిత్యాన్ని వేరుగా, అతని హాస్యాన్ని వేరుగా, అతని మహోన్నత మైన వ్యక్తిత్వాన్ని వేరుగా చూడటంలోనే నాకానందముంది.

తె : పెద్దనగారు నన్ను మునగ చెట్టెక్కిస్తున్నారు. పడితే ముందు పండ్లు విరిగితే నవ్వుదామని కోరిక; నాకు తెలీదేమిటి?

ప : నాయనా భట్టుమూర్తి కవీ! ఒకటి రెండు మూడు నాలుగు పాదాలలో ప్ర, త, చ, క అనే అక్షరాలు యతి స్థానంలో ఉండేటట్లు కరుణ రసంతో రామాయణార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పు.

భ : పద్యం వినండి.

బంగరు లేడి వెంటపడి ప్రాంగణమున్ విడనాడ నిన్నునెం
దుంగననేర్చు జానకి హతోస్మి యటంచును రక్కసుండ చ
చ్చెంగద యట్టి రాక్షసులచేత బడన్నిక నీవు నాకు ద
క్కంగల దానవే యనుచు కన్నుల నీరిడె రాముడవ్యనిన్.

పిం : భట్టుమూర్తి గారి పద్యంలో రాముడేదో వెనకకు ముందుకు పోతున్నట్లుంది.

భ : అసలే పెండ్లాము కనిపించకుండా పోయింది. అరణ్యంలో నున్నాడు. డోలాయ మానమైన మనస్సు బాదతో భగ్గుమంటున్నది. ఇంకేం చేస్తాడు? ఆయనేం కమ్మగా కళా పూర్వోడయంలాంటి కావ్యం వ్రాసుకుంటూ రాయలవారి కొల్వలో లేడుగదా!

దూ : అయ్యా, తిమ్మన కవిగారూ! ఒకటి, రెండు మూడు, నాలుగు పాదాలలో చిట్టచివర వ్య, య, య, ర అనే అక్షరాలుండేటట్లు భారతార్థంలో హాస్యం సురించేటట్లు ఒక పద్యం చెప్పండి.

నం : వినండి.

రమ్ము బృహన్నలా! శరవరంపర నే గురిపింతు శత్రు వ్యూ
హమ్ముల చీల్చి చెండెద మహత్తరశక్తి రథాన నిల్చి య
శ్వమ్ముల నీవు దోలినను చాలును బాపురె యుత్తరుండె యిం
కెమ్మెయి నిల్వనేర్చు మని యీ వసుదేశులు పారిపోవరే!

నేను పద్యం చెప్పాను. అయ్యా దూర్బటిగారు! తమరు పరుగెత్తి పోతారో. యుద్ధం చేస్తారో? యిక మీ వంతు. నా ప్రశ్న వినండి. ఒకటి రెండు, మూడు, నాలుగు పాదాలలో క్రమంగా మొట్ట మొదట్లో ఏ క్ష వ న అనే అక్షరాలు వచ్చేటట్లు భాగవతార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పండి.

దూ : వినండి.

ఏరా కృష్ణ యిదేమి యాగడమురా యారీతి వారిండ్లలో
క్షీరంబుల్ నవసీతముల్ దదుల నిస్సీ మెక్కగా జెల్లునా
వారల్ స్నానము సేయువేళ తగునా వస్త్రంబులన్ దావనే
నేరీతిన్ మనుదాన తండ్రి నిజమా యీ వాదు చెప్పంగదే.

పె : నంది తిమ్మనగారు దూర్జటికి గిట్టని కృష్ణభక్తి తోదే దుంపతెంచుతున్నారు.

తె : దూర్జటి కృష్ణుడి విషయంలో తీసిపోడు లెండి.

పె : శ్రీకృష్ణుడి విషయంలోనా, తెనాలి రామకృష్ణుడి విషయంలోనా?

నం : ఏది ఏమైనా ఉన్నది కృష్ణరాయల కొల్లులో గదా! ఆయన యాస్థాన
ముననుండి ఆయనను వర్ణించుట ఔచిత్యమే కదా!

దూ : ఆనందంగా వినండి తిమ్మన కపీ!

దురమున నీశుడు నందర
కరుణన్ రక్షింప లోక కళ్యాణమ్మున్
నెరపగ విష్ణువు కవితన్
సరసతతో జెప్ప బ్రహ్మ స్వంబితదే.

అయినా ఒక్క విషయం గమనించండి. ముఖ్యంగా ఆ ఈశ్వ
రత్వం వల్లనే లోకేశ్వరత్వం కలుగుతున్నది.

అ : మల్లన కవిగారూ! ఒకటి, మూడూ పాదాలలో ఈ, ప అనేవి మొదటి
అక్షరాలు, రెండు, నాలుగూ పాదాలలో చ, వ అనేవి చివరక్షరాలు
అయ్యేటట్లు బారతార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పండి.

మా : వినండి.

ఈ విధి కొల్లుకూటమున నిందరు పెద్దలు చూచుచుండగా
కావరమెక్కి కొరవులు కాంతను నన్ను వివస్త్ర చేయుచున్
పోవుచున్నవారు పతి వుంగవులెల్లరు బొమ్మలైరి యో
దేవిక నాకు దిక్కెవరు దీనను కావగ రావ మాధవా.

అయ్యా! రామభద్ర కవిగారూ! ఓ, ప, చ, న అనేవి ఒకటి రెండు, మూడు, నాలుగు పాదాలలో వరుసగా మొదటి అక్షరాలుగా ఉంచి రామాయణార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పండి.

ఆ : వినండి.

ఓ కమలాయతాక్షి నిను నుల్లము నందున నమ్మలేకనే
పోకడ బెట్టితంచు రము పుంగవు డయ్యె వచింపరాదె యా
చాకలి వాడు పల్కెనని సాకును చెప్పగనేల లంకలో
నే కనుగొంటి నగ్ని జొరవేయని పల్కినవాని రూపమున్.

కృ : ఇద్దరూ కరుణరసంతోటే ఉల్లాన్ని పల్లవింపచేశారు.

తె : ఆ రసంతో నీరసం వచ్చి పల్లవం వంటి హృదయం మల మలా మాడి పోతుంది ప్రభూ! ఆ కవిత్యం చెప్పేవాడికి ఏడుపే వినేవాడికి ఏడుపే.

పె : కాదు రామలింగా! ఆది హృదయాన్ని స్పందింప చేస్తుంది. మనిషిని మనిషిగా నిలువ బెడుతుంది. మనిషి మనుగడకు హాస్యం ఎంతవసరమో ఆలోచనా అంతే అవసరము.

తె : ఏది ఏమైనా నాకు మాత్రం బ్రతికున్నంత కాలం నవ్విస్తూ, నవ్వుతూ ఉండాలనే ఉంది. వీలైతే చచ్చిన తర్వాత కూడా నవ్వాలనే ఉంది ప్రభూ!

దూ : చచ్చిం తర్వాతేం నవ్వుతావు? నవ్వుతే చచ్చేటప్పుడు పండ్లిగిలిచ్చి నవ్వవచ్చు.

తె : ఆట్లా అనుకోవక. నే చచ్చిం తర్వాత కూడా జనమంతా నా పేరు తలచుకుంటేనే నవ్వుతారు. ఆ విధంగా నేనూ సజీవంగానే ఉంటాను.

అయ్యా పింగళివారూ! ర, స, న, డ అనేవి చివరక్షరాలుగా మోహిసీ అవతారమెత్తిన హరి హరునితోచెప్పే మాటలను ఒక పద్యంలో చెప్పండి.

పి : వినండి.

హర పరుగెత్తి పోకుము భయంబొక యింతయు లేదు నే హరిన్
పరమ కృపాబ్ధి యాయసురు ప్రాణము దీనెద చూడు మిట్టి నుం

దరతర రూపమా దనుజు నాశము సేయగ బొందినాడ నా
సరసత వాని దేల్చి కను సన్నల బూడిదజేతు నిప్పుడే.

తె : మూడు కన్నులున్న వాడు బూడిద చేయగలిగిన వాడు పరుగెత్తి
పోతున్నాడా? ఆడదాని రూపంలో వచ్చిన శ్రీహరి ఆయనను రక్షిం
చాలా? ఆ ఈశ్వరుడి పని అంతే.

దూ : కరుణామయుడైన ఈశ్వరుడు చంప బుద్ధి పుట్టక పరుగెత్తిపోతున్నాడు.
కన్ను తెరిస్తే అసురుడు ఎప్పుడో భస్మమై పోయిందేవాడు.

పె : ఒక్కొక్కప్పుడు వేయికన్నులున్న రామలింగకవి కూడా ఏమీ చేయ
లేడు. పరువెత్తి పోవాల్సిందే.

పిం : రామలింగ కవీ! న, భ, శ్ర, మ అనే అక్షరాలు యత్తిస్థానంలో
వచ్చేటట్టు భాగవతార్థంలో ఒక వద్యం చెప్పండి.

తె : వినండి.

ఓ సతి నీవు రుక్మిణిగ నుద్భవమందుము నేను భూమిపై
భాసుర కృష్ణ రూపమున భార్యగ పొందెద నిన్నటంచు తా
చేసిన భాసలస్మరచి శ్రీహరి వచ్చునో రాదా నన్నిటన్
మోసము చేయునో యనుచు ముగ్ధ తలంచును తత్తవిత్రయై.

దూ : కేవలం శ్రీమహాలక్ష్మి ఆవతారమైన రుక్మిణికి కూడా కృష్ణుడు మోసం
చేస్తాడనే అనుమానం ఉందన్నమాట?!

తె : పెండ్లయ్యేంత వరకూ ఏమైనా అనుమానాలు ఉండవచ్చు. పెండ్లయిన
తరువాత పెద్దమనిషిలాగా ఉండగలిగితే చాలు.

కృ : న్యస్తాక్షరిని మహదానందంగా చేశారు.

వదముల కూరుపు హయములు
కదలిన యటులుండ లోక గణనీయముగా
సదమల నూక్తులు బలుకుచు
విదితముగా దత్తపదిని వినిపింపు డికన్.

తి : కృష్ణరాయా! పదముల విచ్చుట నావంతు. పద్యము చెప్పట వారివంతు. పెద్దనగారూ! గుట్టు, చెట్టు, పట్టు, రట్టు అనే పదాలను వాడి, రామాయణార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పండి.

పె : వినందమాత్యా!

చెట్టుల గుట్టలన్ వెదకి చేరెను మారుతి లంక నింక నీ
గుట్టును రట్టుచేయు తనకున్ గల వానర సేనతోడ ని
న్నెట్టులనైన రాముడు వధించును నా పలుకాలకించి నీ
పట్టును వీడుమన్న మన వంశము. నాశముగాక యుండగన్.

తి : ఈ పద్యంలో మీరు చెప్పింది రావణునితో విభీషణుడు చెప్పిన మాటలు. అంతేనా?

పె : అవును మహామంత్రి! బుద్ధిగా బ్రతకమని అన్నకు తమ్ముడిస్తున్న ప్రబోధం.

తి : తట్టుమూర్తిగారూ! నెనరు, వినరు, కనరు, మనరు అనే పదాలను వాడి భారతార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పండి.

భ : వినండి.

వినరు మదీయ సూక్తులను వృద్ధుడు చెప్పెనటంచు నెంచరే
మనరుజ వీరికెక్కె నిక మానసమందున దోచునట్టి యా
నెనరును జంపుకోవలయు నీతులు చెప్పగరాదు కౌరవుల్
కనరు నిజమ్ము వారికిని కాలము చేరువ యయ్యె మాధవా.

తి : ఇది బీష్ముడు కృష్ణునితో చెప్పిన సంగతి. అంతేనా?

భ : అంతే మహామంత్రి! చెప్పిన మాటలను వినని కౌరవులపై అభిమానం చంపుకోలేక బీష్ముడు పడుతున్న ఘనోపేదన.

తి : రామభద్రకపీ! వనము, ధనము, మనము, కనము అనే పదాలనుంచి రామాయణార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పండి.

అ : వినండి.

ధనమును రాజ్యమున్ విడుము దాశరథీ యనవచ్చునే యిటుల్
వనమును కేల వంపవలె వాని ముఖాబ్జము చూడకుండగా
మనము క్షణంబు నిల్వగలమా యిక జీవము లెట్టులుండునే
కనము గుణాభిరామునని జ్ఞాపతి కూలె దరాతలంబునన్.

తె : చేనేటప్పుడేమో చేనేదీన్నీ, ఎద్దేటప్పుడేమో ఎదవేడుపు ఏద్దేది.

అ : రామలింగ కవీ! నన్నునటంలేడుకదా!

తె : రస స్పందన నా మనస్సుకు అంతగా కలిగిందయ్యా రామభద్ర కవీ!
మిమ్ములను నేను అట్లా అంటానా?

పె : దశరథుని చేతలు, వాని బాధలు నీకు తెలేవా రామలింగా! సర్వంత
ర్యామి లీలలను సర్వం తెలుసుకున్న నీవు మాయాజాలం చేయటానికి
మాట్లాడుతుంటావు.

తి : మల్లన కవీ! మొగ్గ, నిగ్గు, అగ్గి, సుగ్గు అనే పదాలు వాడి భారతార్థంలో
ఒక పద్యం చెప్పండి.

మా : వినండి మహామంత్రి!

నిగ్గులుదేరు నీ మొగము నే నెచటన్ కనుగొందు గుండెలో
నగ్గి భరింప జాల నిను నా దురితాత్ములు సుగ్గు నూచగా
మొగ్గర మందు ఇంపితిరె ముద్దుల నా సుతుడాయటంచు లోన్
తగ్గని శోకభారమున తల్లడమందెను పల్లణుండటన్.

తె : ఇది మరొక ఏడుపు.

కృ : ఈ దుఃఖం ఏవరికీ రాకూడనిది రామలింగ కవీ!

పె : ఆయుర్దాయం వ్రాసి పెట్టినంతవరకే ప్రభూ!

తి : తిమ్మన కవీంద్ర! ఎంత, సంత, బ్రాంత, శాంత అనే పదాలను వాడుకూ
భారతార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పండి.

నం : వినండి అమాత్యా!

ఎంతయు మౌని శాప వశు డిద్దచరిత్రుడు పాండురాజు లో
సంతతి గోరి చింతల ప్రసన్న మనస్విని కుంతి మన్మథ
ప్రభాంత యొకింత గాక యమ వాయు మహేంద్రుల పూజనేయ న
త్సంతతి కల్గె పాండు విభు స్వాంతము శాంతము నంద నంతటన్.

తి : కుంతి చేసిన పూజా ఫలంగా పాండవులు పుట్టారంటారు?

నం : అమాత్యవర్యా! దూర్వాస మహర్షి వరంగా యిచ్చిన మహా మంత్రాన్ని
కుంతి జపించింది. ఆమె ఆహ్వానాన్ని మన్నించిన దేవతలు ప్రత్యక్ష
మయినారు. ఆమె పూజకు సంతుష్టలైన దేవతల వరప్రసాదం వలన
ఆమెకు బిడ్డలు పుట్టారు.

పిం : మంత్రాలకు చింతకాయలు రాలాయంటారు! అట్లా పరప్రభావం వలన
పుట్టిన వారైతే ధర్మరాజును ధర్మజుడు అని, భీముణ్ణి వాయు నంద
నుడు అని, అర్జునుణ్ణి దేవేంద్ర సూతి అని పిలవ వలసిన అవసరం
లేదు గదా!

నం : భారతాన్ని ప్రమాణ గ్రంథంగా తీసుకుందాము. దేవతల వరప్రభావం
వలన బిడ్డలు పుట్టారనేది నిర్వివాదాంశం. ధర్మజుడు అనే దానికి
యమ ధర్మరాజు వరంవలన పుట్టినవాడూ అని అర్థం చెప్పుకుందాం. ఆ
విధంగానే మిగతా శక్తాల సార్థకతను గమనిద్దాం. దైవికమైన శక్తిని
నమ్మటం సముచితమైనది. అట్లా నమ్మకుండా దేవతలను రచ్చకీడ్చటం
బౌచిత్యం గాదు.

పిం : అదే నిజమయితే వారిని రచ్చకీడ్చటంలో తప్పేం లేదుగా?

నం : పింగళి! ప్రాచీన రచనలను సక్రమంగా చూడటం అలవరచుకోండి. విష
యానికి బౌచిత్యం సంతరించగలిగితే ప్రయత్నించండి. అంతేగాని, ఈ
రకంగా మాట్లాడటం భావ్యం కాదు.

పె : ఈ విషయంలో తర్కోప తర్కాలు ఆనవసరం. ప్రాచీన గ్రంథాల
దృష్ట్యా చూచే నంది తిమ్మన గారి అభిప్రాయం అది. నవీనమైన దృక్క
ధంతో చూచే పింగళి సూరనగారి అభిప్రాయం ఇది.

తె : ఏమిటో పెద్దనగారు అదీ ఇదీ, ఇదీ అదీ అంటున్నారు!

తి : రామలింగ కవీ! రాగము, భోగము, త్యాగము, యోగము అనే పదాలను వాడి వేంకటేశ్వరస్వామిపై ఒక పద్యము చెప్పండి.

తె : వినండి మహామాత్యా!

రాగము వీడి యింద్రియ పరాజ్ఞుఖతన్ భవదీయ నేవయే
భోగము గాగ భార్య నిజపుత్రుల నాపుల నాత్మబంధులన్
త్యాగము చేసి నీ వరపదాబ్జములన్ భజియించి యాత్మసం
యోగము పొంద గోరెద పయోధి సుతావర వేంకటేశ్వరా.

దూ : ఏమిటో, రామలింగ కవి నిజపుత్రులు అంటున్నారు. నిజంగా కాకపోతే అబద్ధంగా ఉంటారేమిటి?

తె : సొంత కొడుకులు కాకుండా సంతలో పుట్టేవాండ్లు కూడా ఉంటారు దూర్జటి కవీ!

తి : దూర్జటి కవీంద్రా! కారము, భారము, నేరము, తీరము అనే పదాలను వాడుతూ భారతార్థంలో ఒక పద్యము చెప్పండి.

దూ : వినండి మహామంత్రి!

ఈయవ మాన భారము సహించుట నేరము ధర్మరాజు మా
దాయల దుష్కృతాబ్ధి బడి తానొక తీరము చేరజూడ ద
న్యాయము వారు చేసిన నొనను కారము నుప్పుతిన్న యీ
వాయుజుడెట్టు లూరకొను వారి శిరంబులు నేల వ్రాలకన్.

తె : నూరనకవీ! సాగు, మ్రోగు, ఊగు, దాగు అనే పదాలతో భాగవతార్థంలో ఒక పద్యం చెప్పండి.

పిం : వినండి మంత్రివర్యా!

సాగునె యిట్టి యాగడము స్వామి చతుర్దశలోకజాలమున్
లోగాని సంతసాన మధురోహల నూయలలూగు నిన్ను నా
లో గనినాను నా తలపులో వినిపించును మ్రోగు వంశి యీ
ధాగుగు మూతలాపి నను తావక దానిని వ్రోవరా హరీ.

తి : పింగళి! ఈ పద్యాన్ని కృష్ణునితో ఎవరన్న సందర్భంలో? రాధ అన్న సందర్భంలోనా?

పిం : అష్ట భార్యలలో ఏ భార్యయైనా అని యుండవచ్చు. లేదా పదహారు వేల గోపికలలో ఏ గోపికైనా అనియుండవచ్చు. లేదా రాధే అని యుండవచ్చు. లేక ఏ భక్తుడైన తననొక స్త్రీగా భావించుకొని పరమాత్మే పురుషుడనే దృష్టితో పలికియుండవచ్చు.

తి : ఈ కవి యిదికూడా సూటిగా చెప్పటంలేదు కృష్ణరాయా!

పిం : మహా మంత్రికి నా అభిప్రాయము స్పష్టమైననూ పరిహాసము లాడు చున్నారు.

దూ : సూరన కప్పింద్రా! మీ పద్యంలో ఏవో వింతలు కనిపిస్తున్నాయ్. పరమాత్మ పద్నాలుగు లోకాలను తన పొట్టలో పెట్టుకొనటం ఏమిటి? అవన్నీ పెట్టుకొని ఉయ్యాలిలాగటం ఏమిటి?

నం : భగవంతుడు అన్ని జగాలనూ సంరక్షించేవాడు కాబట్టి ఆయన కడుపులో పెట్టుకొని కాపాడుతున్నాడని కవి అభిప్రాయం. హాయిగా జీవులందరినీ ఆనందంతో చూస్తున్నాడు కాబట్టి మదురోహలతో ఊయల లూగు తున్నాడు అని కవి చెప్పాడు.

తి : తలపులో వంశి, అంటే పిల్లనగ్రోవి వినపడటం ఏమిటి?

తె : మంత్రివర్యా! మధ్యమధ్యలో నా బాధ్యత మీరు తీసుకుంటున్నారు. నా అంతరాత్మలో కలిగే ఆలోచనలు మీకెలా తెలుస్తున్నాయో నా కర్థం కావటంలేదు.

పిం : మీరంతా నా ఒక్క- పద్యంపై యింత వ్యాఖ్యానం చెబుతున్నారే! ఇంక నా కావ్యం కళావూర్ణోదయంపై మిమ్ములను వ్యాఖ్యానం వ్రాయమంటే ఎంత వ్రాసేవారో!

తె : ఆ పని మేం చెయ్యంగా!

కృ : అప్పాజీ! మీరు మన అష్టదిగ్గజు లందరికీ పదాలను సులువుగా పద్యంలో ఉంచటానికి వీలయ్యేటట్లు ఇచ్చారు. నేనిస్తాను మరి రెండు చూద్దాం.

నేరుపు, కూరుపు, తీరుపు, ఊరుపు అనే పదాలను వాడి భారతార్థంలో ఎవరైనా ఒక పద్యం చెప్పండి చూద్దాం.

పె : ఇదికూడా చాలా సులువైనదే ప్రభూ! కవులపై మీకుగల పక్షపాతం వలన క్లిష్టమైన పదాలను ఇవ్వటానికి మీ హృదయం ఒప్పుకొనటంలేదు. పద్యం వినండి.

నేరువుజూపి నీ సుతుల నిర్ణయమున్ మరలించి సంధినిన్
కూరుచుమో నరేశ నృవకుంజరు లెల్లరు మెచ్చ పాండవుల్
కోరిన యూళ్ళ నై దిటిని కూరిమిసీయగ తీరుపీయు మీ
కూరుపు నీకు క్షేమమన గొబ్బిన ఙ్గాపతి వీడె నూరువున్.

తి : ఈ కూరుపు నీకు క్షేమము అని అన్నదెవరూ? ఎవరితో అన్నారు?

పె : కృష్ణ పరమాత్మ ధృతరాష్ట్రుడితో అన్నారు.

తె : 'గొబ్బిన ఙ్గాపతి వీడె నూరువున్' అంటే పెద్దన కప్పింద్రా! ధృత రాష్ట్రుడు గుటకాయ స్వాహా అన్నాడు - అంతేనా?

పె : కేవలం చేతగాని పరిస్థితిలో ఊర్పు వదిలి పెట్టాడు. అక్కడ ఊరుపు అంటే శ్యాస అని; ప్రాణం కాదు.

కృ : ఇది యితో క్లిష్టమైన దత్తపది. చూద్దాం ఎవరు పద్యం చెబుతారో. వినండి వదాలు. వినుకొండ, కొండపీడు, మంగళగిరి, రాయదుర్గము.

(సభలో ఒకరి మొగము ఒకరు చూచుకొనుచుందురు.)

తె : పద్యం వినండి ప్రభూ! పసందుగా చెబుతాను.

చెలి విను కొండపై సురలు చేరిరి బారుగ కొండ వీడుగా
గల దోరకిష్ట పెండ్లియని కామిని మేనక నీవు సర్వముం
గళ గిరిరాజ పుత్రికను గ్రక్కున సేయుము పెండ్లికూతునిన్
కలువలరాయ దుర్గ ముఖకంజము జూచుకొనంగ నిల్వమా.

దూ : మీరిచ్చిన పదాలను వాడి ఈశ్వరుని పాదాలను పట్టుకుండేటప్పటికే రామలింగకవికి పద్యం వచ్చేసింది ప్రభూ! అవసరం వస్తే ఎవరి కాళ్ళ యినా పట్టుకోగలడి రామలింగకవి.

తె : నాకు కన్పించేది జగన్మాత పార్వతి. ఆమె కల్యాణ సందర్భాన్ని వర్ణించాను. ఆమె భర్త కావటం చేత ఆ మహేశ్వరుడు కూడా నాకు పూజనీయుడే. శబాష్! నేను కవిత్యం చెప్పటానికి పరమేశ్వరుని కాళ్ళు పట్టుకున్నాను. నీవు సరసమైన కవిత్యం చెప్పటానికి సానిదాని పద....

పె : ప్రభూ! సఖా మర్యాదను దృష్టిలో నుంచుకొనకుండా అసందర్భ ప్రసంగం జేస్తున్న తెనాలి రామకృష్ణణ్ణి వారించండి.

తె : పెద్దనగారికిది అమవస నిశి గాని తెలి వెన్నెల పున్నమిగాని కాదు గదా! నేను దూర్జటిని అంటున్నది ఇంతే. సరసమైన కవిత్యం చెప్పటానికి సానిదా....నివదా అని సంగీతం పాడే సరస్వతీదేవి కాళ్ళు పట్టుకున్నావు అని.

పె : కప్పి పుచ్చుకొనటంలో నీవు ఘనుడవు అని నాకు బాగా తెలుసులే.

దూ : ప్రభూ! ఈ ఘర్షణ ఏమైనా ఈ పద్యంలో సరసత లోపించింది. హిమవంతుడు. 'ఓ చంద్రా మా పార్వతి తన ముఖ పద్మం చూసుకుంటుంది. నీవు నిల్చో' అన్నాడు.

పిం : హిమవంతుడింట్లో అద్దం లేదేమో!

తె : పింగళికి తెలిసినంత మాత్రం కూడా నీకు తెలేకుండా పోయింది గదా దూర్జటి కవీంద్రా!

(రాయలు చిరునవ్వు నవ్వును)

దూ : నవ్వకండి ప్రభూ! నా మాట వినండి. అలా చుట్టం చూపుగా వచ్చినవాణ్ణి 'నీలో మా ఆమ్మాయి అందం చూసుకుంటుంది; నిల్చో' అనటం ఏమీ బాగాలేదు. పార్వతి ముఖం చూచినంత చంద్రుని ముఖం ముడుచుకొని పోతుంది. మరియు చంద్రుణ్ణి చూస్తే పార్వతి ముఖపద్మం వాడిపోతుంది. అందువల్ల యిందులో రసస్ఫురణ లేకుండాపోయింది.

తె : దూర్జటి కవీ! పార్వతి లోకమాత. అందువల్ల, ఆ పనీవాడైన చంద్రుడికి ఆ తల్లి ముఖం చూసుకుంటుంది అంటే అనందంగానే ఉంటుంది. అది ఆ తల్లికి అనందకరమే! మధ్యలో నీవు నేను ముఖాముఖీ గుద్దుకోటం అనవసరమేమో!

తి : దత్తపదిని రసవత్తరంగా నిర్వహించారు.

కృ : మహాకవులారా!

ఇచ్చిన సమస్య పద్యము
 విచ్చెను రవి కిరణ పంక్తి వేడిమి యనగాన్
 చెచ్చెర వూరింపుడు ప్రజ
 అచ్చెరువున మిమ్ము మెచ్చి యానందపడన్.

అప్పాణీ! దత్త పదులన్నీ మీరే యిచ్చేశారు. సమస్యలను నన్నివ్వనివ్వండి. పెద్దన కవీంద్రా! నా సమస్య - 'కలువలు నవ్వె భాస్కరుని గాంచిన యంతనె వింత వింతగన్'....పూరించండి.

తి : నాకు ఆశు కవిత్వం రాదుగాని లేకపోతే నేనే పూరించి ఉండేవాణ్ణి - 'పెద్దన అనే సూర్యుడిలాంటి కవిని చూచి ఆయన పద్యం చెప్పలేక యిబ్బంది పడుతున్న సమయంలో మిగతా కవుల ముఖాలు కలువలై నవ్వాయి' అని.

పె : పద్యం చెప్పలేకపోతేగదా? అమాత్యవర్యా! వినండి.

కలత యెదన్ దహింప తన కన్న కుమారుని చూచు వేడుకన్
 పిలువగ జేసె కర్ణు నతి భీకర రాత్రమునందు కుంతి వా
 రల పలుకాలకింప రవి రాజితె నచ్చట నీట విచ్చు చెం
 గలువలు నవ్వె భాస్కరుని గాంచిన యంతనె వింత వింతగన్.

తి : కర్ణుడూ కుంతీ రాత్రిపూట మాట్లాడుకుంటుండంగా సూర్యుడు వచ్చి పొంచి విన్నాడా!? నీటిలో విచ్చుకొనే ఎఱ్ఱ కలువలు నవ్వాయా!?

కృ : చూచారా అప్పాణీ! మీ పూరణకు పెద్దన కవీంద్రుల పూరణకు ఉన్న తేడా? దూర్ఘటి కవీంద్రా! ఈ సమస్యను మీరు పూరించండి. సమస్య - 'ధర మున్నెత్తెను గౌరి శంకరుడు చేతమ్మందు భీతిల్లగన్'

తి : పార్వతి జగజ్జనని; హిమవంతుని కూతురు. సులువుగా ఒక కొండ ఎత్త గలిగి యుండవచ్చు. శివుని విలైన మేరు వర్షతాన్ని ఎత్తి యుండ వచ్చు. కానీ కృష్ణరాయా! నీవు చెప్పేది భూమినే ఎత్తేసిందనా?! కొంచెం క్లిష్టంగానే ఉంది.

తె : నాకు కన్పించేది జగన్నాథ పార్వతి. ఆమె కల్యాణ సందర్భాన్ని వర్ణించాను. ఆమె భర్త కావటం చేత ఆ మహేశ్వరుడు కూడా నాకు వూజనియ్యడే. శబాష్! నేను కవిత్యం చెప్పటానికి పరమేశ్వరుని కాళ్ళు పట్టుకున్నాను. నీవు సరసమైన కవిత్యం చెప్పటానికి సానిదాని పద....

పె : ప్రభూ! సఖా మర్యాదను దృష్టిలో నుంచుకొనకుండా అసందర్భ ప్రసంగం జేస్తున్న తెనాలి రామకృష్ణణ్ణి వారించండి.

తె : పెద్దనగారికిది అమవస నిశి గాని తెలి వెన్నెల పున్నమిగాని కాదు గదా! నేను దూర్జటిని అంటున్నది ఇంతే. సరసమైన కవిత్యం చెప్పటానికి సానిదా....నివదా అని సంగీతం పాడే సరస్వతీదేవి కాళ్ళు పట్టుకున్నావు అని.

పె : కప్పి పుచ్చుకొనటంలో నీవు ఘనుడవు అని నాకు బాగా తెలుసులే.

దూ : ప్రభూ! ఈ ఘర్షణ ఏమైనా ఈ పద్యంలో సరసత లోపించింది. హిమవంతుడు. 'ఓ చంద్రా మా పార్వతి తన ముఖ పద్మం చూసుకుంటుంది. నీవు నిలోచ్చో' అన్నాడు.

పిం : హిమవంతుడింట్లో అద్దం లేదేమో!

తె : పింగళికి తెలిసినంత మాత్రం కూడా నీకు తెలేకుండా పోయింది గదా దూర్జటి కవీంద్రా!

(రాయలు చిరునవ్వు నవ్వును)

దూ : నవ్వకండి ప్రభూ! నా మాట వినండి. అలా చుట్టం చూపుగా వచ్చినవాణ్ణి 'నీలో మా అమ్మాయి అందం చూసుకుంటుంది; నిలోచ్చో' అనటం ఏమీ బాగాలేదు. పార్వతి ముఖం చూచినంత చంద్రుని ముఖం ముడుచుకొని పోతుంది. మరియు చంద్రుణ్ణి చూస్తే పార్వతి ముఖపద్మం వాడిపోతుంది. అందువల్ల యిందులో రసస్ఫురణ లేకుండాపోయింది.

తె : దూర్జటి కవీ! పార్వతి లోకమాత. అందువల్ల, ఆ పనివదైన చంద్రుడికి ఆ తల్లి ముఖం చూసుకుంటుంది అంటే అనందంగానే ఉంటుంది. అది ఆ తల్లికి అనందకరమే! మధ్యలో నీవు నేను ముఖాముఖీ గుడ్డుకోటం అనవసరమేమో!

తి : దత్తపదిని రసవత్తరంగా నిర్వహించారు.

కృ : మహాకవులారా!

ఇచ్చిన సమస్య పద్యము
విచ్చెను రవి కిరణ పంక్తి వేడిమి యనగాన్
చెచ్చెర వూరింపుడు ప్రజ
అచ్చెరువున మిమ్ము మెచ్చి యానందపడన్.

అప్పాణీ! దత్త పదులన్నీ మీరే యిచ్చేశారు. సమస్యలను నన్నివ్వనివ్వండి. పెద్దన కవీంద్రా! నా సమస్య - 'కలువలు నవ్వె బాస్కరుని గాంచిన యంతనె వింత వింతగన్'....వూరించండి.

తి : నాకు ఆశు కవిత్వం రాదుగాని లేకపోతే నేనే వూరించి ఉండేవాణ్ణి - 'పెద్దన ఆనే సూర్యుడిలాంటి కవిని చూచి ఆయన పద్యం చెప్పలేక యిబ్బంది పడుతున్న సమయంలో మిగతా కవుల ముఖాలు కలువలై నవ్వాయి' అని.

పె : పద్యం చెప్పలేకపోతేగదా? ఆమాత్యవర్యా! వినండి.

కలత యెదన్ దహింప తన కన్న కుమారుని చూచు వేడుకన్
పిలువగ జేసె కర్ణు నతి భీకర రాత్రమునందు కుంతి వా
రల పలుకాలకింప రవి రాజిలె నచ్చట నీట విచ్చు చెం
గలువలు నవ్వె బాస్కరుని గాంచిన యంతనె వింత వింతగన్.

తి : కర్ణుడూ కుంతి రాత్రిపూట మాట్లాడుకుంటుండంగా సూర్యుడు వచ్చి పొంచి విన్నాడా!? నీటిలో విచ్చుకొనే ఎఱ్ఱ కలువలు నవ్వాయా!?

కృ : చూచారా అప్పాణీ! మీ పూరణకు పెద్దన కవీంద్రుల పూరణకు ఉన్న తేడా? దూర్జటి కవీంద్రా! ఈ సమస్యను మీరు వూరించండి. సమస్య - 'ధర మున్నెత్తెను గౌరి శంకరుడు చేతమ్మందు భీతిల్లగన్'

తి : పార్వతి జగజ్జనని; హిమవంతుని కూతురు. సులువుగా ఒక కొండ ఎత్త గలిగి యుండవచ్చు. శివుని విలైన మేరు పర్వతాన్ని ఎత్తి యుండ వచ్చు. కానీ కృష్ణరాయా! నీవు చెప్పేది భూమినే ఎత్తేసిందనా?! కొంచెం క్లిష్టంగానే ఉంది.

దూ : అంత కష్టమేం లేదమాత్యా!....ప్రభూ! నా పూరణ వినండి.

న్మర సంహారి కృపాంతరంగుడు నిజాత్మన్ లింగమున్ జేసిరా
వరగొంపోవు మటంచు నిచ్చె తనకున్ ప్రాప్తంబు లేకన్ ధరన్
పరగన్ జేసిన యట్టి రావణుడు లేపన్ రాక కైలాస భూ
ధరమున్నెత్తెను గౌరి శంకరుడు చేతమ్మందు బీటిల్లగన్.

తి : పరమ భక్తుడైన రావణాసుకుడు ఈశ్వరుని ప్రాణలింగం తీసి కెళుతూ
దానిని నేలమీద పెట్టాడా? దానిని లేపటానికి సాధ్యంకాక కైలాసపర్వత
మెత్తాడా? శబాష్! బాగుంది పూరణ.

కృ : తిమ్మన కవీ! మీ ముచ్చటైన పూరణను వినాలని నా కోరిక. సమస్య
చెబుతున్నాను.

'రాముడు సత్యభామను పరాకున కౌగిలి చేర్చి ముద్దిడెన్.'

నం : ఇది ప్రభువుల కెంతో యిష్టమైన కావ్యం పారిజాతాపహరణం తాలూకూ
కథావిశేషం. చెబుతాను వినండి.

ఏమియ్యో నారదుండు మది నించుకయేనియు చింతసేయడీ
స్యామికి నష్ట భార్యలని చక్కని వెన్నీది పారిజాతముల్
ప్రేమతో యీయవచ్చునె దర్శిడ మటంచు తలంచు గోపికా
రాముడు సత్యభామను పరాకును కౌగిలి చేర్చి ముద్దిడెన్.

తి : కృష్ణరానూ! గోపికారాముడంటే?

కృ : గోపికలను రమించేవాడూ అని.

తి : అంటే?

కృ : గోపికలను ఆనందపరచేవాడూ అని.

తె : ఇక్కడ నాకొక చిన్న సమస్య ప్రభూ! పదహారువేల గోపికలనూ అష్ట
భార్యలనూ ఆనందపరిచే గోపాలకృష్ణ పరమాత్మకు పదహారువేల
ఎనిమిది పారిజాతాలు కావాలిగదా! అచ్చం భార్యల వరకే ఎందు
కాలోచించాడూ అని?

కృ : అత్యవసరంగా అంతవరకయితే చాలా అని.

తె : ఆ ఎనిమిదీ తీసికొచ్చి యిస్తే తన్నులు లేకుండా బ్రతుకవచ్చునని పరమాత్మ దైర్యమంటారు.

నం : ప్రభూ! భార్యలకూ, గోపికలకూ అందరికీ పారిజాత సుమసౌరభము అందుబాటులో ఉండాలనే పరమాత్మ పారిజాత వృక్షాన్ని నందనోద్యాన వనం నుండి ద్వారకకు తీసికొచ్చాడు.

తె : తిమ్మనకవిగారూ! నేను ఈ కొలువులో చేరిన నాటినుండి మిమ్ములనొక సంగతి ఆడగాలని అనుకుంటూనే తాత్పారం చేస్తున్నాను. తమ కావ్యానికి పారిజాతావహరణం అంటే. పారిజాత అవహరణం అని పేరు పెట్టటం పరమాత్మను కించపరచటం కాదా! ఇది నా తీరని సంశయం.

దూ : ఆయన చిన్నప్పటినుండి ఎన్నో దొంగతనాలు చేశాడు. వెన్న దొంగిలించాడు, గోపికల బట్టలను దొంగిలించాడు, రుక్మిణిని దొంగిలించాడు. పారిజాతాన్ని దొంగిలించాడూ అంటే తప్పేముంది?

తి : (దూర్జటిని ఉద్దేశ్యించి) అది పరమాత్మ లీలలో ఒక భాగమంటారు?!

న : మొదటివి రెండూ గోపికల రూపంలోనున్న మహర్షుల ఆనందం కోసం పరమాత్మ పసితనంలో పరబ్రహ్మగా చేసిన లీలలు. రుక్మిణిని తీసికొని రావటం కేవలం ఆమె కోరిక మీద. ఆమె యిల్లు కదిలి ఆ కృష్ణ పరమాత్మ కోసం ముందంజ వేస్తేనే ఆయన తీసికొని వచ్చారు. ఆ సమయంలో వెంటబడిన రాజులనందరినీ జయించారు. అందువల్ల అది అపహరణం అనిపించుకోదు. ఇక పారిజాతావహరణం సంగతి కొద్దాం. సత్యభామ కృష్ణుణ్ణి పరిపూర్ణంగా అర్థం చేసుకున్నవై 'ఇది దేవతలనూ రాక్షసులనూ సమకూర్చి మీరు సముద్రాన్ని మథనం చేయించిన సమయంలో వుట్టిన వృక్షమే కదా! ఏదో ఉంటుందని నందనోద్యాన వనంలో నాటించారు. మన సౌమ్ము మనం తీసికెళ్ళటంలో దొంగతనమేమిటి?' అని భర్తతో చెప్పి తీసికొని వస్తున్నది. కానీ కావలి వాండ్లు మాత్రం దీనిని అపహరణమే అన్నారు. వారు పోయి ఆ సంగతి దేవేంద్రుడితో చెప్పారు. సత్యభామ ఏమనుకున్నా, ఇంద్రుడికి చెప్పకుండా తీసికెళ్ళటం కృష్ణ పరమాత్మకు కూడా అపహరణమే అనిపించింది. అయినా ఇంద్రుడితో యుద్ధం చేసి తీసికొచ్చారు గనుక, అది అపహరణం కాదు.

అయినా పరమాత్మకు కూడా ఒక్క ఖణం ఆ విధంగా అనిపించింది కాబట్టి, నా అంతరాత్మలో కూడా అది ధ్యనించి ఆ పేరు పెట్టాను. అందువల్ల పారిజాత వృక్షం నిజంగా అపహరణం కాలేదు. కానీ నా కావ్యం పేరు మాత్రం పారిజాతాపహరణమే.

పె : రామకృష్ణ కవీ! ఈ విషయాన్ని వింటే నీ మనస్సులో నున్న ఆ అనుమానం పరిపూర్ణంగా నివృత్తి అవుతుంది. విను.

నంది తిమ్మనగారు కావ్యం వ్రాసిన క్రొత్తలలో ఒకనాడు నేనూ శ్రీకృష్ణరాయలవారూ, నంది తిమ్మనగారు మేము మువ్వురమూ మన ఉద్యానవనంలో మాట్లాడుకుంటూ ఉండగా నీవు వేసిన వ్రాశ్శీ నేనూ వేశాను. దానికి తిమ్మన కవిగారు చెప్పిన సమాధానం యిది: 'పెద్దన కవీ! నేను ఏ కావ్యం వ్రాసినా అది పూర్తి కావటంతోచే దానిని మన వేణుగోపాలస్వామి ఆలయం గర్భగుడిలో పెడతాను. ఆ మరుసటి రోజు ఆ గ్రంథం యథాతథంగా ఉంటే దానిని కావ్యంగా ఒప్పుకొని తీసి కొచ్చుకుంటాను. లేక అది దగ్గమైపోతే ఇక అంతే. ఆ కావ్యము అలా వ్రాయటం స్వామికి యిష్టం లేదనుకుంటాను. ఈ పారిజాతాపహరణ గ్రంథాన్ని ఆయన పాదాంజెంత ఉంచాను. అది ఆ మరురోజు ఉన్నది ఉన్నట్లే ఉంది. అందువల్ల దాని పేరు విషయంలో కాని, దాని రచన విషయంలో కాని నాకే అనుమానం లేదు. ఆ పరమాత్మ కూడా ఒక ఖణం అది అపహరణమే అని అనుకొని యుండవచ్చు. అందువల్ల ఆ పేరు ఆయనకు కూడా నచ్చి యుంటుంది' అని అన్నారు.

అదంతా నాకొక పెద్ద పీచ్చిలో కూడుకున్న ప్రక్రియలాగా కనిపించింది. 'మీరు కావ్యాన్ని అలా దేవాలయంలో పెట్టి తలుపులు వేయించి వస్తే అది ఉండకేమవుతుంది. ఏమిటో వింతలు చెబుతున్నారు' అన్నాను. 'అది కేవలం మీ భక్తి, మీ నమ్మకం' అని అన్నాను. దానికి రాయలవారు చిరునవ్వు నవ్వారు. అప్పుడు తిమ్మన కవిగారు 'నాయనా! పెద్దనా! భక్తి చూచేవాండ్రకు పీచ్చిలాగానే కనిపిస్తుంది. సరే, నా గ్రంథం పేరు పారిజాతాపహరణం అని పెట్టడం పరమాత్మకు నచ్చి యున్నట్లైతే, అందుకు నిదర్శనంగా ఈ కనిపిస్తున్న పారిజాతం

చెట్టు పూలు మొత్తం అన్నీ రాలి నేల మీద పడతాయి, లేకుండా అవి అలాగే ఉంటాయి' అన్నారు. అదేమి వింతో, ఆ భగవంతుడి లీల! ఎక్కడా గాలి కూడా లేకుండా పూవులన్నీ జలజలా రాలి నేలమీద పడ్డాయి! అప్పుడు నేను 'అమ్మో, ఈయన దగ్గర ఏదో కనికట్టు విద్య ఉంది' అనుకొని అంతటితో ఊరుకొన్నాను.

పిం : ఊహలలో ఉద్యాన వనాలు చూడటం, పూలు రాలి పోవటం, దేవ కన్యలు దిగి రావటం, మగువ పొలుపు దెలుపు మారుతము వీచటం. ఇవన్నీ కవులకు మామూలే కదండీ!

తె : అందువల్ల ఆ పారిజాతపు చెట్టు పూలన్నీ రాలిన తరువాత బోడిగా కని పించిందంటావు?

పె : మీ కుభయులకు హాస్యంగానే ఉంటుంది. వినండి. జయదేవుని గీత గోవింద కావ్యాన్ని చదివిన నంది తిమ్మన గారికి 'ఆయన సంస్కృతంలో రాధా మాధవుల శృంగారాన్ని అద్భుతంగా వర్ణించారు. సంస్కృతం చదువుకున్నవారికి పండితులకూ అర్థమౌతుంది. మనం యిదే విధంగా తెలుగులో వ్రాస్తే దేశ ప్రజలందరికీ ఆ శృంగారం తెలుస్తుంది' అని అనిపించింది. ఆ ఆలోచనతో నంది తిమ్మనగారు రాధా మాధవము అనే కావ్యాన్ని విన సొంపైన తెలుగులో సామాన్య ప్రజల కర్తవ్యమయ్యేటట్లు వ్రాశారు. అప్పుడు రాయల వారు మాత్రము - 'రచన ఆమోఘంగా ఉంది. కానీ, యింతటి పచ్చి శృంగారం తేట తెల్లమైన తెలుగులో నుండటం బాగా లేదు' అన్నారు. దానికి వారు చెప్పిన కారణం 'నియమ బద్ధంగా చదువుకున్న తరువాత ఆత్మకు కూడా నియతి వస్తుంది. ఏ చదువూ చదువుకోనివారికి కూడా యింతటి శృంగారము అర్థమైతే, అది వారి తలకెక్కి కామంగా ప్రకోపిస్తుంది. అందువల్ల ఈ రచన లోక కళ్యాణంకోసం వినియోగపడుతుందని నేననుకోను' అని.

అప్పుడు నేను 'అదేమిటి ప్రభూ! సంస్కృతంలో వ్రాసిన దానిని భగవంతుడు మెచ్చుకున్నాడు. తెలుగులో మన తిమ్మన కవిగారు వ్రాసిన రాధా మాధవుల ప్రణయాన్ని భగవంతుడు తప్పకుండా మెచ్చుకుంటాడు. దానికి మన తిమ్మన కవిగారు పెట్టే పరీక్ష మూలములుగా

ఉండనే ఉంది గదా? అందువల్ల వారు దానిని వేణుగోపాల స్వామి ఆలయంలో పెట్టి అది భస్మం కాకుండా ఉన్నప్పుడు బయటికి తీసికొచ్చిన తరువాతే గదా... లోకానికి పనికివస్తుందా పనికిరాదా అని ఆలోచించవలసినది' అని అన్నాను.

అప్పుడు మన తిమ్మన కవిగారు ఆ కావ్యంలోని తెలుగు పాటలతో పాటు సంస్కృతంలో వ్రాసిన ఒక పాటను కూడా ఉంచి, ఆ గ్రంథాన్ని మన వేణుగోపాల స్వామి ఆలయం గర్భ గుడిలో ఉంచారు. అదేమి వింతో, తెలుగులో వ్రాసిన ఆ కావ్యమంతా దగ్గమై పోయింది! ఒక్క సంస్కృతంలో వ్రాసిన పాట ఉన్న తాళప్రతం మాత్రం యథాతథంగా ఉంది.

పిం : కల్పించటంలో పెద్దన కవిగారు ఆనల్ని ప్రజ్ఞా దురీణులని మాకందరికీ తెలుసు. ఇదంతా నేను నమ్మను. ఆ గుడి వూజారి తగలబెట్టి యుండవచ్చు. లేక తిమ్మన కవిగారి భార్య తగలబెట్టి యుండవచ్చు. లేదా, ఎవరయినా ఆయనంటే గిట్టని కవులు తగలబెట్టి యుండవచ్చు. వీటన్నిటిలోకి కూడా, వారి భార్యే తగలబెట్టియుంటుందని నా నమ్మకం. నే చెబుతున్నాను విసండి. అవి నా చిన్నతనపు రోజులు. అప్పటిలో వీరితో వీరింట్లో వీరి మేనగోడలుండేది. వీరి మేనగోడల్ని ఆమె తర్ర వదిలేశాడు. ఆమె మహా సౌందర్యవతి. నాట్యం అద్భుతంగా చేసేది. తిమ్మన కవీంద్రులు పాట వ్రాసేవారు. ఆ పాట కామె నాట్యం చేసేది. ఆమె నాట్యం చేసేది. తిమ్మన కవీంద్రులు పాట వ్రాసేవారు. నే చిన్న వాడిని కావటంతో వాంట్లకు చూచి ఆనందపడటం నా వంతుంది. ఆ మహా కవీలాగా కావాలని వ్రాయాలని నాకూ కోరిక కలిగేది. అందు వల్ల పసీపాట వదిలేసి వారిచే చూస్తూ కూర్చోనేవాణ్ణి. వారిద్దరూ కొంత నేపు ఆలా చేసి వేణుగోపాలస్వామి ఆలయం వద్ద నున్న కొలనులో స్నానం చేసేవారు. వాడు భార్య భర్తలేమో అనుకుండేవాణ్ణి. తరువాత తెలిసింది.... కాదని. నాకు అనుమానం కలిగినట్లే వారి భార్యకు కూడా, తర్రకు శృంగార ప్రకోపం ఎక్కువయి ఆ కావ్యం ఆలా వ్రాసు కున్నారని అనిపించవచ్చు కదా! అందువల్ల వారి భార్యే తగులబెట్టి యుండవచ్చు.

నం : నాయనా పింగళీ! నీ వనుకున్నట్లు తాకమైన బుద్ధికి అనుమానాలుంటాయి. కానీ విను. మా మేనగోడలికి తల్లి పసితనంలోనే పోయింది. ఆ పిల్లకు ఉగ్గా పాల దగ్గర సుంచీ నా భార్యే పోసి పెంచింది. నేను ఆ పిల్లకు గోరుముద్దలు తినిపించాను. ఆ పిల్ల ఆలనా పాలనా అంతా మేమే చూచి పెండ్లి చేశాము. చిన్నతనంలో ఈ విజయనగరంలో ఆ పిల్ల సంగీతము, సాహిత్యము నేర్చుకుంది. ఆమె భర్త తిరుగుబోతై ఆమెను వదలివేసిన తరువాత మా హృదయా లెంతో బాధ పడ్డాయి. ఆమెకు చిన్నప్పటి నుండి వేణుగోపాల స్వామి అంటే అమితమైన భక్తి. ఆమె చిన్నతనంలో చాలాకాలం ఆ ఆలయంలో నాట్యం చేస్తూ గడిపింది. అందువల్ల భర్త వదలిపెట్టిన తరువాత పరమాత్మను భర్తగా భావించుకొని నాట్యం చేసేది. ఆ నాట్యానికి అనుగుణంగా నేను పాట వ్రాసేవాణ్ణి. ఆమె తన జీవితాన్ని పూర్తిగా పరమాత్మకు అంకితం చెయ్యాలనే మానసిక స్థితిలోకి వచ్చింది. అట్టి తరుణంలో నేను వ్రాసిన రాధామాధవము అను కావ్యాన్ని స్వామి వారి ముందు ఆ పసి కూన తన చేతులతోనే ఉంచింది. నా భార్య పరమ సాధ్వి. నా మేనకోడలు నా భార్యకు ఆరవ ప్రాణం. ఆ కావ్యాన్ని ఆ రకంగా వ్రాయటం పరమాత్మకే ఇష్టం లేక అది భస్మమయి పోయింది. నీవు నమ్మినా సమ్మకపోయినా యిది యథార్థం. ఆ తర్వాత కొద్ది రోజులలోనే మా మేనగోడలి భర్త వచ్చి, తను ఉండుకున్న స్త్రీ యిల్లు నిప్పు అంటుకొని కాలిపోయిందని, తను చేసిన తప్పు తెలుసు కున్నానని కాళ్ళా వేళ్ళాబడి మమ్మల్నందరిని బ్రతిమాలి మా మేనగోడల్ని తీసికెళ్ళాడు. మా మేనగోడలు భర్తతో కలిసి వెళ్ళటం నాకెంతో ఆనందంగా ఉన్నా, గ్రంథం ఎందువల్ల కాలిపోయిందో అర్థం కాని నేను స్వామికి ఎక్కడ ఆపచారం చేశానో తెలియక ఎంతో బాధపడి మంచాన పడ్డాను. అప్పుడు నా కర్థం గాని విషయం పెద్దన కర్థమయింది. ఆ సత్యాన్ని పెద్దన కవీంద్రులే చెప్పాలి.

పె : మంచంలో అనారోగ్యంతో శుష్కిస్తున్న తిమ్మన కవిని చూచిన నాలో ఆలోచన హెచ్చింది. వేణుగోపాల స్వామికి నచ్చింది ఆ కావ్యములోని

పచ్చి శృంగారము అనిపించింది. దానిలోని అంగాంగ వర్ణనలు, అత్యంత వ్యామోహభరిత అనంగ సంగర సంగమాలు పరమాత్మకు నచ్చలేదని నాకనిపించింది. నా దృష్టికి గోచరమైన సత్యాలివి. శ్రీ మహాలక్ష్మీదేవి, అష్టలక్ష్మల రూపంలో ఒప్పే ఆ తల్లి, ఎనిమిది అంశలతో పరమాత్మ అష్ట భార్యలగా ఆవిర్భవించింది. మహర్షులు, జగన్మంగళ విగ్రహుడైన పరమాత్మతో ఆడుకోవాలనే కోరికతో గోపికలుగా జన్మించారు. అహల్య రాయియైన తరువాత, గౌతముడు దేవేంద్రుని కిచ్చిన శాప పర్యవ సానంగా, శచీదేవి రాధగా జన్మించింది.

పరమాత్మ భార్యలతో కాపురం చేశాడు. గోపికలతో ఏవిధమైన కామ సంబంధం లేకుండా వారి ఆనందంకోసం బృందావనంలో వెన్నెల రాత్రులలో యమునా తీరంలో ఆడుకున్నాడు. వారికి తన మురళీ రవం వినిపించాడు. రాధ నాట్యం చేసింది. పరమాత్మ వేణువు ఊదాడు. ప్రకృతి పరవశించింది. వారిరువురూ కామాన్ని జయించిన అసాధారణ మూర్తులు. అలౌకికమైన ఆనందాన్ని అనుభవించిన అద్భుతమైన స్త్రీపురుషులు. ఉభయులూ స్వస్వరూపాలు తెలిసిన మహనీయ దేవతా మూర్తులు. వారి హృదయాంతరంలో నున్నది ప్రణవోపాసన కాని ప్రణయం కాదు. శచీదేవి మనస్సు భర్త పరిస్థితిని తలచుకొని దుఃఖంలో మునిగిపోకుండా పరమాత్మ ఆడుతున్న లీల కనిపించింది. మీరు వ్రాసిన కావ్యం ఇందువల్ల నచ్చలేదని నంది తిమ్మన కవి గారికి చెప్పాను.

'నాయనా! నీ వెంతటి అదృష్ట వంతుడవు! భగవంతుని యథార్థ తత్వాన్ని తెలిసికొనగలిగావు!' అని ఆనందించిన తిమ్మనకవి అనతి కాలంలోనే అనారోగ్యంనుంచీ కోలుకున్నారు. ఈ సంగతి రాయలవారికి కూడా తెలుసు.

దూ : పెద్దనగారు ప్రతిచోటా ఏకపక్షీవ్రతాన్నే ప్రతిపాదిస్తున్నారు. ఏది ఏమైనా పరమాత్మ ఎంత బరితెగించి ఆడినట్లు ప్రాచీన గ్రంథాలల్లో కనిపిస్తున్నా ఇలా సమర్థించుకొనిరావటం నాకేం బాగాలేదు.

పె : నాయనా, దూర్జటి! ఆ పరమాత్మ ఆ లీల చేస్తూ ఉండంగా ఎవరూ కంటితో చూచినవారు లేరు. ఆయన విశ్వమోహన రూపం ఏ విధంగా

ఎవరికి సాక్షాత్కరిస్తే ఆ విధంగా వారు వర్ణించారు. నా దృష్టికి గోచరమైన దానిని నేను తిమ్మన కవిగారికి చెప్పాను. అది వారికి దివ్యోషధంలాగా పని చేసింది. నాకు కనిపించిందది. నేను వారికి చెప్పిందది. వారికి ఆరోగ్యం సమకూరటమే నాకు కావలసింది. అది జరిగింది. దానికోసం ఆ భగవంతుడు నాకా సుందర దృశ్యాన్ని చూపించాడేమో అని నమ్మాను. ఈ జరిగిందంతా కృష్ణ రాయల వారికి, ఆమాత్యుల వాఠికి కూడా తెలుసు.

తి : ఆక లొదులుకున్న నంది తిమ్మన గారిని బ్రతికించిన పెద్దన గారి ఏకపత్నివ్రత తత్వము ఆద్యుతమైనది. నాకు అప్పడప్పడూ అనిపిస్తూ ఉంటుంది. రాయలు బ్రహ్మ, విష్ణూ, మహేశ్వరుల ఆవతారమని, వారి మువ్వురి భార్యలు సరస్వతీ, లక్ష్మీ, పార్వతుల ఆవతారాలనీ, వారు ఈ భారతదేశంలో ధర్మ సంస్థాపన చేయటానికి ఆవతారమెత్తారని.

కృ : అమ్మో! మన అష్టదిగ్గజాల ప్రభావంతో అప్పాజీ వారికి కూడా కవిత్వము వస్తున్నది. మీ అప్యాయత అభిమానంతో నన్నేమైనా చేస్తారు. అప్పాజీ గారి హాస్యాన్ని ఒక ప్రక్కన ఉంచుదాము.

తి : హాస్యము కాదు కృష్ణరాయా! అదొక ఆనందకరమైన ఊహ.

కృ : అది ఏమైనా నే చెప్పేది వినండి. నంది తిమ్మనగారు మహాకవులు. వారి సరస కవిత్వమే మా కుటుంబంలోని కలతలను రూపు మాపింది. వారికి నేనెంతో రుణపడి యున్నాను.

న : అది రాయల వారి రసీక హృదయం వల్ల జరిగిన ఆద్యుతం. వారికా హృదయమే లేకపోతే నా కావ్యం పాఠజాతాపహరణం చెవిటివానిముందు ఊదిన శంఖమయ్యేది.

కృ : నన్ను చెప్పనీయండి. నంది తిమ్మనకవి సహృదయులు. సౌజన్యమూర్తి. నేను ఒకప్పుడు గండపెండేరాన్ని ఎవరో మహాకవికి బహూకరించవలయునని ఆలోచించుచుంటిని. దానికి ఈ ఆస్థానముననున్న వారిలో చాలామంది అర్దులే అని నాకనిపించుచుండెడిది. అయిననూ వయో

వృద్ధులైన నంది తిమ్మనగారి కిచ్చుట యుచితమని యనుకొంటిని. ఆ విషయమును నేను వారితో ప్రస్తావించితిని. దానికి ఆయన చెప్పిన సమాధానము - 'పెద్దన వంటి కవిని నేనీ జగత్తులో చూడలేదు. దానిని పెద్దన కప్పిండుల కీయవలసిందే' అని. అది అట్టులే జరుగవలయునని తిమ్మన కవి పట్టుబట్టిరి. అది నాకునూ యుక్తమే అనిపించెను. నంది తిమ్మన వంటి సహృదయుని, కవితా ప్రేయుని కలిగిన నా ఆస్థానము ఋవన విజయము ధన్యమైనదని యనుకొంటిని.

భ : ప్రభూ! నంది తిమ్మన కవిగారు వ్రాసిన రాధామాధవము కావ్యంలో మిగిలి పోయిన రత్నం వంటి ఆ పాటను పాడి వినిపించమని కోరండి.

కృ : తిమ్మన కవీ! బట్టుమూర్తి కవి కోర్కెను తీర్చండి.

నం : వినండి మహారాజా!

సుమధుర మురళీ నాద వినోదం

నందకిశోరం భావయ మనసా॥

యుమునా తీరే కుటజ కుటీరే

విహారంతం శిఖిపింఛ మౌళిం ॥సు॥

సీల సీరద శ్యామ శరీరం

హాస లసిత ముఖ రాకాచంద్రం

నవ తులసీదళ దామ శోభితం

ముని జన మానస మందిర వాసం ॥సు॥

గోపీ జన చేలాహృత లీలా

పులకిత హృదయ జలేజ రాజితం

లీలా మానుష విగ్రహ వేషం

శ్రీ లలనా మణి హృదయ విహారం ॥సు॥

ప్రజ. సతి హృదయాలింగన లోలం

కృత రతి కేళీ సంగర హేలం

రాధా రమణీ కుచ పరి శోభిత

మృగ. మద సౌరత వాసిత దేహం ॥సు॥

కృ : తిమ్మన కవీంద్రా! మీ పాట భక్తి శృంగార రసమయంగా మనోహరంగా ఉంది. ఆ జగన్నోహన మూర్తియైన మురళీ కృష్ణుణ్ణి అపూర్వంగా వర్ణించారు. మీ మధురమైన సంగీతంతో మా వీనులకు విందు చేశారు. ఈ ఆనంద సమయానికి చిహ్నంగా ఈ ముత్యాల హారాన్ని మీ కంఠ సీమలో నన్ను అలంకరించసీయండి.

(రాయలవారు ఆనందంతో నంది తిమ్మనను ముత్యాల హారంతో అలంకరించబోవుదురు.)

తె : ప్రభూ! మీరు హారం జాగ్రత్తగా వేయండి. నంది తిమ్మనగారి ముచ్చలైన ముక్కు మీకు గుచ్చుకుంటే కష్టం.

(కృష్ణరాయలు నవ్వుతూ తిమ్మన కవిని హారంతో అలంకరించెదరు.)

తి : నంది తిమ్మన కవికీ...జై, నంది తిమ్మన కవికీ...జై, నంది తిమ్మన కవికీ... జై.

(ప్రజలందరూ కరతాళ ధ్వనులు చేయుదురు)

కృ : భట్టమూర్తి కవీ! మీరు పూరించవలసిన సమస్య.... నమస్యను చెబుతున్నాను వినండి.

'జో హరి జో ముకుంద యని జోలలు పాడిరి భార్యలయ్యెడన్.'

భ : వినండి ప్రభూ !

శ్రీ హరి బ్రహ్మ శంకరులు చెల్వొగ నా యనసూయ యింటిలో
మోహన ముగ్ధురూపు లయి ముద్దుల బిడ్డల వోలె నొప్పి యు
త్సాహము తోడ నూయలల సంతస మందుచు నుండ వారికిక్
జో హరి జో ముకుంద యని జోలలు పాడిరి భార్య లయ్యెడన్.

పిం : భట్టమూర్తిగారు ఒక ఊపు ఊపేశారు.

తి : ముగ్గురు మూర్తులూ మాత ఆనసూయ యింటిలో ముద్దుబిడ్డలై ఉయ్యాలల్లో ఆనందంగా ఉన్నప్పుడు, పార్వతీ, లక్ష్మీ, వాణీ ఉయ్యాల లూపారని మీ పూరణ. అంతేనా? జగత్తును మీ కవిత్వంతో జోల పాడారు.

- కృ : బట్టమూర్తి కవి కవిత్వంలోనూ సంగీతంలోనూ శారదా స్వరూపులు.
- తి : కృష్ణరాయా! మన ఆస్థానంలో నున్న కవుల మీసే పక్షపాతంతో సమస్యలను సులువుగా యిస్తున్నట్లుంది.
- కృ : అప్పాజీ! మన కవులు ఆసాధారణ ప్రజ్ఞావంతులు. రసమయంగా సమస్యను పూరించటంలో వారికి వారే సాటి.
- తి : వారి విషయంలో నా కనుమానం లేదు కానీ, నీ విషయంలోనే నా కనుమానం. నీవు వండిత పక్షపాతివి. కవులకు కావలసిన చుట్టానివి. అందువల్లనే నేను కొన్ని సమస్యలను పట్టుకొని వచ్చాను. కృష్ణరాయా! మిగిలిన కవులకు సమస్యలను నన్నివ్వనీయండి.
- కృ : మీరు సమస్యలిస్తారా?!
- తి : ఏమిటి వింతగా చూస్తారు? రాయల వారి ఆస్థానంలో రాతి స్థంభాలు కూడా కవిత్వం చెబుతాయి. ప్రాణమున్న నేను సమస్య నడిగేపాటి సరసమైన కవిత్వం కూడా చెప్పలేనా?
- తె : ఆమాత్యులవారు ఈ మధ్య ఒక మదురమైన కవిత కూడా వ్రాశారు ప్రభూ!.... నాకు వినిపించారు. ... వినండి ప్రభూ!
- తి : ఏయ్, రామలింగ కవీ!
- తె : వినిపించనియ్యండమాత్యా! అది నాకు కూడా క్రొత్తగా ఉంది.
- కృ : వినిపించండి రామకృష్ణ కవీ!
- తె : వినండి ప్రభూ!

ప్రతి ధ్నని ఒక రాగంగా
ప్రతి రాయి ఒక శిల్పంగా
వినిపించిన విద్వాంసులకు
కల్పించిన శిల్పులకు

ఈ తుంగభద్రా తరంగాలు
ఈ సుందర శిల్పఖండాలు

సాక్ష్యాలు ఆధారాలు
సార్యకాలిక సత్యాలు.

మనాలి రాయల కొల్లులో
వినాలి రమ్యమైన కవిత్యం
కనాలి రాయల కీర్తిని
అనాలి రాయలకూ జై అని.

ప్రభూ! యిదేమి కవిత్యమో కానీ, నా హృదయాన్ని ఆనందంలో
ముంచివేసింది.

(కృష్ణరాయలు, కవులూ అందరూ కరతాళ ధ్వనులు
చేయుదురు.)

కృ : మన ఆమాత్యులవారు రాజకీయ శాస్త్రరంగము, మంత్రాంగములలోనే
కాక, సులువుగా ప్రజల కర్ణమయ్యేటట్లు కమ్మని కవిత్యం చెప్పటంలో
కూడా గణనీయమైన ప్రజ్ఞగలవారని ఈనాడు తెలిసికొన్నాను. బహుశా
భావి తరాలల్లో మనలాగా లయ కోసం ఛందస్సనే బంధనాలను బిగించి
పాండిత్యాన్ని చూపిస్తూ కవిత్యం చెప్పకుండా విశృంఖలంగా స్వేచ్ఛగా
గళమెత్తి మనస్సులోనున్న మహితమైన భావాలను మానవజాతి మనుగడ
కోసం ప్రజా బాహుళ్య అభ్యుదయం కోసము తేటతెల్లమైన తెనుగులో
సూటిగా చెబుతారని ఊహిస్తున్నాను. నా ఊహ నిజమవుతుందని విశ్వ
సిస్తున్నాను. మన ఆమాత్యుల వారి కవిత భావి తరాల వారి కవిత్యానికి
మంగళగీతం పాడుతున్నది.

తి : కృష్ణరాయా! కవులారా! నన్ను పొగడటం ఆపండి. దయచేసి నా
సమస్యను వినండి. మీలో ఎవరైనా వూరించండి : నా సమస్య-

‘శ్రీలోలుండని మిమ్ము మెచ్చెదరు గాదే కృష్ణరాయాధిపా.’

కృ : అమ్మో! మీ సమస్యలో నన్నిరికించారు. నేను ఈ అపవాదు నుండి
బయట పడటం కష్టమే అప్పాజీ!

పె : ఇది చాలా సులువైన సమస్య ప్రభూ! నా పూరణ వినండి.

పేలన్ భావ పరంపరా కలనతో నింపారు వాగ్జాలమున్
గ్రాలన్ జేసి రసంబు చిప్పిల మహా కావ్యంబులన్ వ్రాయు ది
కృల వ్రాతము బోలు సత్కవుల సాకన్ సజ్జనుల్ సాహితీ
శ్రీలోలుండని మిమ్ము మెచ్చెదరు గాదే కృష్ణరాయాధిపా!

తి : పెద్దన కవీంద్రులు చాలా సామాన్యమైన విషయాన్ని చెప్పారు.

పె : ఇది సామాన్య విషయం కాదమాత్యా! ఎన్నో శతాబ్దముల క్రితము ధారా
నగరమున భోజుని యాస్థానమున జరిగిన దానికన్నా మిన్నగా నేడు
మన విజయనగరమున కళా పోషణ జరుగుచున్నది. పద్యము పాడని
నోరు, నాటక మాడని యూరు మన రాజ్యమున లేదు. మన రాజు ఆంధ్ర
భోజు డమాత్యా! మన రాజు ఆంధ్రభోజుడు. నవ్యమైన భావములతో
మనోహరమైన శబ్దములతో తీయని ద్రాక్ష గుళుచ్చుముల రసముతో
అమృతోపమానముగా స్వతంత్ర కావ్యములను వ్రాసిన మమ్ములను
పోషించుచున్న ఈ మహారాజును సాహితీ శ్రీలోలుడని జనులు మెచ్చు
కొనుట సామాన్య విషయమా?!

పల్లీయుల ఆనందము కొరకు మన కవులు భారత భాగవతముల
నాధారముగా జేసికొని వ్రానియిచ్చిన నాటకముల సంఖ్య ఆసంఖ్యాకము.
అట్టి దృశ్య కావ్యములను చూచిన మన ప్రజల హృదయములలో
నుద్యవించిన సంస్కృతి యనుపమానము. వారిలో వెల్లివిరియుచున్న
చైతన్యము ఆనమానము. మన కవుల మహత్తరమైన సాహితీ ప్రక్రియల
వలననే, కర్ణకులు, కార్మికులు శ్రమ యనునది ఎరుగకుండా పనిచేయు
చున్నారు. సంఘము ధర్మబద్ధమై యలరారు చున్నది. నైనికులు
యుద్ధరంగమొడు వీర విహారము జేయుచున్నారు. సరసమైన సాహిత్య
మును పోషించని సామ్రాజ్యము శృణాన సదృశమని మీరెరుగరా?
ఎందులకు మీ నోటితో మీరు నే చెప్పిన విషయము సామాన్యమని యను
చున్నారో నా యూహా కందకుండా నున్నది!

ఆమాత్యుల వారి మనస్సు ఏదియో ఆలోచించుచూ యిట్టుల నని
యుండవచ్చునని నేను పరిపూర్ణముగా విశ్వసించుచున్నాను.

తి : ఆవేశ పడకుడు పెద్దన కపింద్రా! మీ పూరణ సుమనోహరముగా నున్నది. కానీ, మీరు చెప్పిన విషయ మసాధారణమైనదై ననూ, మన యాస్థాన మన, మనదేశమున సర్వ సాధారణముగా జరుగుచుండుటచే నాకది సామాన్యమైన విషయమని యనిపించినది. భారతీయ సంస్కృతి రక్తములో పరవళ్ళు త్రొక్కుచున్న మహా కవులు అట్టి కావ్యములనే వ్రాయుదురు. ఇట్టి విద్వాంసుడు, మహా కవియైనన మహారాజు అట్టి కవులను కంటికి రెప్పవలెనే పోషించును. ఇందు విశేష మేమున్నది? మహాకవులలో కొందరు మహానీయులు, సమస్య నడిగినవారి మనస్సులో నున్న ఆనందకరమైన యాహను అంతర్దృష్టితో గ్రహించి మహదానం దముగా పూరింతురు. అట్టి పూరణ విని ఆనందింపవలయునని నేను కుతూహలపడుచున్నాను.

కృ : ఆమాత్య వర్యా! సమస్యను సరసమైన భావముతో పూరించుటయే కాక అడిగిన వారి యాంతర్యమును గ్రహించి పూరించ వలయునను కోరిక ఈ కవితా వ్రక్రియను మరింత జటిలమొనర్చుచున్నది.

తె : అప్పాజీ వారి కోర్కె తీర్చుట నా వంతు ప్రభూ! మహామంత్రి ఈ సమస్యను నా కొరకే యిచ్చినట్లున్నది. నా పూరణ వినండి.

ఏలా యింటికి రాడు రేడు పురిలో నే రాచ కార్యముతో
కాలక్షేపము సేయునో యనుచు మీ కాంతల్ విచారించుచోన్
ఆలోచించిన మంత్రివర్యులట దేవా చింతలన్పాప స్వ
శ్రీ లోలుండని మిమ్ము మెచ్చెదరు గాదే కృష్ణరాయాధిపా.

తి : ఏ రాచ కార్యంతో ఉన్నారో, ఇంకా రాలేదు స్వామి అని ఆలోచించే రాయల వారి భార్యలకు 'అమ్మా! మీరంటే ఎంత ఆపేక్ష. మిమ్ములను వదిలి ఒక్క క్షణం కూడా ఉండలేదు. నిజంగా ఏదో అవసరమైన పని మీద ఉండుంటాడు' అని నేను చెబుతున్నానని దీని భావం - అంతేనా రామకృష్ణ కవి?

తి : చూడండి కృష్ణరాయా! సమస్యలో మిమ్మలను ఇరికిస్తే పూరణలో నన్నిరికించాడు రామలింగ కవి. ఎక్కడెక్కడ విషయాలపైననో ఒక కన్నువేసి ఉంచుతాడు.

పె : ఇదియూ మీరు కోరుకొన్న చమత్కారము!...పూరణ మహదానందముగా నున్నది.

తి : రామభద్ర కవీ! ఈ సమస్యను మీరు పూరించండి.
సమస్య - 'రతిపతి సామవేదమును రమ్యముగా వచియించె నచ్చటన్.'

అ : వినండి మహామంత్రి!

అతులిత భక్తి వెంకట నగాగ్రముపై విలసిల్లు విష్ణువున్
సతతము చూడవచ్చు విధి శంకర ముఖులు వారి భార్యలున్
చతురత నాట్యమాడు తరి చక్కని గాత్ర సుఖముతోడ భా
రతిపతి సామవేదమును రమ్యముగా వచియించె నచ్చటన్.

తి : తిరుమల గిరిపై నున్న వెంకటేశ్వర స్వామిని దర్శించ వచ్చిన బ్రహ్మ,
ఈశ్వరుడు మొదలైన వారు, వారి భార్యలూ, నాట్యం చేసే సమయంలో
భారతి పతి, అంటే బ్రహ్మ, సామవేదాన్ని గానం చేశాడని దీని
యభిప్రాయం - అంతేనా?

అ : అంతే ఆమాత్యా!

తి : ఈ పద్యముతో రేపు తిరుమలగిరిపై జరుగనున్న బ్రహ్మాత్సవములను
ప్రభువులవారికీ, ప్రజలకూ జ్ఞాపకము చేయుచున్న మీ పూరణ అద్భు
తముగా నున్నది.

మల్లన కవీ! మీరు పూరించవలసిన సమస్య....

'కాంతా రమ్మని తల్లి తోడ బలికెన్ కర్ణంబులో మెల్లగన్.'

మ : వినందమాత్యా!

ప్రాంతమ్మండున నొక్క పల్లెయును చేరన్ కానగారాదు దు
ర్గాంతమ్మయ్యెను డప్పి యాకలని దీరత్వమ్ము కోల్పోవునా
కాంతన్ కుంటిని గాంచి ధర్మజుడు శోకమావగా ఘోరహా
'కాంతారమ్మ'ని తల్లితోడ బలికెన్ కర్ణంబులో మెల్లగన్.

తి : ఆరణ్యంలో వెళుతున్నప్పుడు కుంతి ఆకలికి దప్పికకూ ఓర్పుకోలేక దుఃఖించే పరిస్థితిలో నున్నప్పుడు ధర్మరాజు 'ఆరణ్యం' అని మెల్లగా చెవిలో చెప్పాడా? మీ పూరణ అద్భుతంగా ఉంది.

ఇంక ఈ సమస్య, పింగళి! మీ వఁతు. సమస్య వినండి.

'భార్యకు నల్లడయ్యె మునివర్యులు చిత్తము నందు మెచ్చగన్.'

పిం : ఎన్నో జన్మల అనుబంధాన్ని యింపుగా చెప్పమని మీ అభిప్రాయ మమాత్యా! వద్యం వినండి ప్రభూ!

ఆర్య వినుండు లక్ష్మి తన యక్క ధరాసతి గర్భమందు స త్కార్యము భర్త నేయుతరి తానుదయించెను కార్మి, రామభూ వర్యుడు గౌరి నాకు విలు భంగము జేసి మదాన లీలగా భార్యకు నల్లడయ్యె మునివర్యులు చిత్తమునందు మెచ్చగన్.

తి : మీ కళాపూర్ణోదయం కావ్యంలాగా ఈ వద్యం కూడా గజిబిజిగా ఉంది నా బుద్ధికి.

తె : అల్లసాని వారి అల్లిక జిగిబిగీ, పింగళివారి కల్పన గజిబిజీ మామూలే అమాత్యా!

భ : ఈ సమస్య క్లిష్టమైన సమస్య మహామంత్రి! ఆయినా సూరనకవి అద్భు తంగా వూరించాడు.

పిం : అమాత్యవర్యుల కర్మమయ్యేటట్టు దీని భావం నే చెబుతాను. అప్పుడు వారే శబాష్ అంటారు.

లక్ష్మి తన అక్కయైన భూదేవి గర్భవాసాన పుట్టటం కోరింది.

శ్రీ మహావిష్ణువు రావణ కుంభకర్ణాది రాక్షసులను సంహారం చెయ్య టానికి రామావతార మెత్తినప్పుడు, సీత భూ సుతగా పుట్టింది. భూమి తల్లి, సీత కూతురు, రాముడు భర్త. భూమి విష్ణువుకు భార్య. అందువల్ల భార్యకు నల్లడయ్యె మునివర్యులు చిత్తమునందు మెచ్చగన్. సరిపోయిం దమాత్యా! ఇది రసమయమైన పూరణే.

తి : విప్పి చెప్పావు గాబట్టి తెలిసింది పింగళి! బాగా చెప్పావు. బ్రహ్మీనందంగా ఉంది నీ పూరణ. కానీ కృష్ణరాయా! ఇట్లాంటి గజిబిబి సమస్యను నేను కూడా ఇవ్వకూడదేమో!

కృ : ఏలేదు. సులువుగానే ఉంది అప్పాజీ!

తి : మన కిద్దరికీ ఆర్థమైతే చాలదు గదా! మన ప్రజల కర్థం కావాలిగదా!

కృ : మన దేశంలో నున్న ప్రజలు సాహితీ చర్చలలో మనతో పోటీ పడగలరు అమాత్యా.

తి : యథారాజా తథా ప్రజా. అంటే సంతావా?

కృ : అంటే అప్పాజీ!.... కవీశ్వరులారా! సమస్యలను సరసంగా వూరించారు. మీ సమయస్ఫూర్తి యనుపమానము. ఇక తరువాత విషయం వర్ణన.

కనులకు గట్టిన యట్టుల
మనసులు పులకింప భావ మాదుర్యముతో
తమవులు వరవశమందగ
పొనరింపుడి వర్ణనల నపూర్వ విధానన్.

మహా కవులారా! సూర్యోదయ సమయాన్ని, ఆరు ఋతువులను, సూర్యాస్తమయం నుండి చంద్రోదయం వరకూ ఉన్న సమయాన్నీ మనోహరంగా వర్ణించండి.

తి : కృష్ణరాయా! ఇది చాలా మామూలు ప్రశ్న. మన కవులు వారి కావ్యాలలో చేసిన సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయ ఋతు వర్ణనలు అద్భుతమైనవి ఎన్నో ఉన్నాయ్. వాటినే మళ్ళీ మళ్ళీ చేయమనటంలో మీ ప్రశ్నలో నాకేం పస కనిపించటం లేదు.

కృ : అప్పాజీ! ఒక్కసారి ఈ విషయాన్ని మీ అంతరాత్మలో ఆలోచించండి. ఉదయాస్తమయాలు, ఋతువులు భగవంతుని లీలలో ఒక భాగం. వాటి శౌందర్యం ఎందరు ఎన్నోవిధాల వర్ణించినా యింకా యింకా చూడాలనీ వినాలనీ అనిపిస్తూనే ఉంటుంది. అవి లోక చక్రానికి ఆకులు. కవుల ఆనందానికి అవధులు. అప్పాజీ! వారిని వర్ణించనీయండి.

పె : వినండి ప్రభూ! సూర్యోదయాన్ని వర్ణిస్తున్నాను.

ఇనుడుదయాచలంబుపయి హేమ కిరీటము వోలె దోచె సం
జనిత కుతూహలంబున కుజంబుల పైనను పాడె వక్షుల
య్యనువున నాట్య మాడెను లతాంతము లుల్లము లుల్లనీల్లగా
జనములు కార్య సాధనకు సాగిరి మోములు వద్యవంక్రిగాన్.

నా పద్యంలో నున్న సొగసు ప్రజల కర్థం కావటానికి కొద్దిగా వివరణ నిస్తాను. సూర్యుడు ఉదయ పర్వతంపై బంగారు కిరీటం లాగా ఉన్నాడు. సంతోషంతో పక్షులు చెట్లపై పాడుతున్నాయ్. పూవులు నాట్యం చేస్తున్నాయ్. ప్రజలు, వారు నిత్య కృత్యంగా చేసే పనులకు సాగారు. ఆ సమయంలో వారి ముఖాలు పద్మాల వరుసలాగా ఉన్నాయ్. ప్రభూ! 'మిత్రో జనాన్ చేతయతే' ఇది వేద ఋక్కు. సూర్యోదయంతో మనుషులకు చైతన్యం కలుగుతుందని ఈ వాక్కు అర్థం. ఆ సమయంలో మనుస్సులలో క్రొత్త క్రొత్త పనులను చైతన్యవంతంగా చేయాలనే ఆభిప్రాయం కలుగుతుంది. అందుకే జనుల ముఖాలు విచ్చుకున్న పద్మాల లాగా ఉన్నయని చెప్పాను.

కృ : పెద్దన కవీంద్రా! మీరు సూర్యోదయాన్ని ఎంతో ముచ్చటగా వర్ణించారు.

నం : వసంత ఋతువును నేను వర్ణిస్తాను ప్రభూ! వినండి :

చివురాకు సౌరుతో చెలగు వృక్షగ్రమము
లజ్జతో విలసిల్లు రమణీయయ్యె
ప్రసువు క్రొంబూతతో పసమీరు లేమావి
కొమ్మ చెలువగు పెండ్లి కూతురయ్యె
సురభిళ మెగజిమ్ము సురుచిర సుమవంక్రి
సుందర కన్యకా బృందమయ్యె
కలకంఠ రావముల్ వలుకు పుంసోక్కిల
సంగీత విద్వాంస సరణి నొప్పె
కుతుక మెగయగ మలయ మారుతము వీచె
తీయ తీయని యూహలే యూయలూచె
భువియె దివియైన చందాన ముదము దోచె
సరసమై వచ్చె నిలకు వసంత ఋతువు.

ఈ పద్యంలోని మనోహరమైన భావం యిది. చివరాకులతో నున్న చెట్టు సిగ్గుతో కూడుకొన్న శ్రీ ముఖంలాగా, పూచిన మామిడి కొమ్మ పెండ్లి కూతురిలాగా, సుగంధంతో విరాజిల్లే పువ్వులు అందమైన ఆడపిల్లల సమూహంలాగా, తీయగా పాడే కోకిల సంగీత విద్వాంసుని లాగా ఉన్న సమయంలో సంతోషం ఉప్పొంగుతున్నది. చల్లగా గాలి పీస్తున్నది. జనులు ఊహల ఉయ్యాలలో నూగుతున్నారు. భూమి స్వర్గమైంది. ఆపుడు వచ్చింది వసంత ఋతువు.

కృ : వసంత ఋతువును మనోహరంగా వర్ణించారు.

దూ : గ్రీష్మ ఋతువు - ఎండాకాలాన్ని, నేను వర్ణిస్తాను ప్రభూ, వినండి!

అండయు నావు లేని జనులల్లల నాడగ వేడి గాడ్పుతో
బండలు బ్రద్దలయ్యె తన వారల గాంచిన భూమి తల్లికిన్
గుండెలు బీటవారె తనకుంగల యామ్ర ఫలాల దెచ్చి రా
రండని యిచ్చె నందరికి ప్రాణము నిల్పగ గ్రీష్మ మండునన్.

ప్రభూ! ఆ సమయంలో నిలువ నీడలేని జనులు తల్లడిల్లి పోతున్నారు. వారిని చూచి బండలు బ్రద్దలవుతున్నాయ్. భూమి అన్నిచోట్లా వగుళ్ళేర్పడ్డాయ్. ఆ దృశ్యం, భూమి తల్లి గుండెలు బ్రద్దలైన్నట్లు కనిపిస్తున్నది. చెట్లు మామిడి పండ్ల నిస్తున్నాయ్. ఆ సన్నివేశము ఎండకు బాధపడుతున్న తన బిడ్డలపై జాలితో భూమి తల్లి అందరికీ 'రండి రండి' అని పిలిచి మామిడి పండ్లను పంచి యిస్తున్నట్లుగా ఉంది.

కృ : మండిపోయే ఎండాకాలాన్ని కూడా మహా మదురంగా వర్ణించారు దూర్జటి కవి.

భ : వర్ష ఋతువును నేను మూర్తీభవింప చేస్తాను ప్రభూ!

ధారుణి మండు చుండెనని తల్లెడమండు నదీ నదాలలో
నీరము లింకి పోవగని నిశ్చల రీతిని యూరకుండగా
నేరని వాసవుండు తననే కొని యాడెడు వారు మేఘము
ల్లారము పాడిరోయన దయార్థత జూచెను కుంభవృష్టితోన్.

ఎంద వేడిమికి భూమి మండిపోవటాన్ని చూచిన నదులలో సముద్రాలలో నీరు ఇంకిపోయింది. బాధపడుతున్న వారిని చూచి జాలిపడటం ప్రకృతి సహజం. ఆ పరిస్థితిని చూచి దేవేంద్రుని హృదయం కరిగిపోయింది. ఎవరో భక్తులు ఆయనను మేఘమల్లార రాగము పాడి ఆనందపరచినట్లైంది. మేఘాలకు రాజయిన దేవేంద్రుడు కుండపోతగా వర్షం కురిపించాడు ఇది ఈ వద్యంలోని భావం.

తి : భట్టమూర్తి కవి వర్షాకాలాన్ని అమోఘంగా వర్ణించారు.

పిం : భట్టమూర్తి కవీ! మీరు సంగీతము, సాహిత్యము రెండింటినూ అసమాన వండితులు. ఇయ్యది మా ఆదృష్టము. మేఘ మల్లార రాగాన్ని విని పించండి. ఆనందంగా వినాలని ఉంది.

పె : ఇది సమయము కాదు. ఇయ్యది సాహిత్యగోష్ఠి జరుగుతున్న సభ.

పిం : సంగీతము, సాహిత్యము రెండును శారదామూర్తి రెండు కన్నులు. ఒంటి కంటి వానివలె మనము ఒక కంటితోనే లోకమును చూచుచున్నాము. భట్టమూర్తి రెండు కన్నులతో ఆ తల్లి లోకాతీత సౌందర్యమును చూడ గలిగినవాడు. ఆయన మేఘమల్లార రాగము పాడుటకు మీ కెండుల కభ్యంతరమో నాకు తెలియకున్నది. ఇది యంతయూ ఆనూయవలన జరుగుచున్నదని నా యనుమానము. ఇంతటి సుతర్సరము పెద్దన కపింద్రుల వంటి పెద్దలకు తగదని నా మనవి.

భ : పాడుటకు నాకేమీయూ అభ్యంతరము లేదు. ఆ రాగ ప్రభావమున వర్షము విపరీతముగా కురిసిన, ఈ సభకు విచ్చేసిన జనులు ఇండ్లకేగలేక యిక్కట్ల పాలొదురేమోయని నా యనుమానము.

పిం : మీరు ఎంత శ్రావ్యముగా పాడిననూ, వర్షము వచ్చునని నేననుకొనను. సంగీతశాస్త్ర గ్రంథములలో నా విధముగా వ్రాసి యుండవచ్చును కానీ అది యథార్థముగా జరిగెడి పని కాదు. ఆనందంగా ఆలపించండి.

దూ : నీకు మంత్రముల ప్రభావముపైననూ, రాగముల శక్తిపైనను విశ్వాసము లేకుండి యుండవచ్చును. శారదామాత దయచేత కవితా ప్రాభవము సంప్రాప్తించినదని పరిపూర్ణముగా విశ్వసించు నీవు ఈ విధముగా మాటాడుట అనుచితము.

పిం : ఆర్ష సంప్రదాయమును గురించి మీరు చెప్పవలసిన యదోగతి నాకింకనూ పట్టలేదు. ఆట్టి సంప్రదాయములపై గల సముచిత విశ్వాసముతోడనే యింతవాడనయితిని. చిత్తశుద్ధి లేని శివపూజలు చేయు మీవంటివారు నాకు నీతులు చెప్పవలసిన యవసర మెంతమాత్రమూ లేదు.

తె : ఇది పంటలు పండి, ధాన్యమంతయూ పొలముల మీద నున్న కోతల సమయము. రాగము పాడుట వలన వర్షము కురిసిన హాని కలిగి దేశారిష్టము సంభవించునని పెద్దన గారి యభిప్రాయము.

పిం : మీరునూ కోతలు కోయుచున్నారు. మీ కందరికీ ఒకటే పిచ్చి....మూఢ నమ్మకము.

తి : కృష్ణరాయా! ఈ సభా మండపము రణరంగముగా మారుచున్నది. మన కవులు, సాహిత్య రంగముననే కాక సమర రంగమున కూడా అందె వేసిన చేతులవలె నున్నారు.

దూ : పాడసియండి ప్రభూ!

కృ : ధర్మము తప్పని మన రాజ్యపాలనలో మన దేశమున కేయుపద్రవములు కలుగవని నేను నమ్ముచున్నాను. భట్టమూర్తి కవి! మల్లార రాగాన్ని మదురంగా పాడండి.

భ : ప్రభూ! తమరు పాడమనుచున్నారా!

పిం : పాడమనియే కోరుచున్నారు.

కృ : పాడండి, పరవాలేదు. పరమాత్మ మన రాజ్యమును ఎల్లప్పుడునూ రక్షించుచునే యుండును.

(భట్ట మూర్తి కవి మల్లార రాగమును పాడును. జనుల కరతాళ ధ్వనులు మిన్నుముట్టును.)

కృ : ఎంత ఆద్యుతముగా పాడితిరి! ఎంత ఆద్యుతముగా పాడితిరి! భట్ట మూర్తి కవి కేవలము పురుషరూపముననున్న శారదాదేవి ఆవతారము. సంగీత సాహిత్యములు రెండునూ అతని సొత్తు. అమాత్యా! తెప్పించండిరత్న మణి మయ సువర్ణ కంఠ హారమును. ఏ కంఠముతో శ్రావ్య ముగా మన యందరి పీనులకు విందొనర్చెనో, ఆ సుధామయ మూర్తి దివ్యవాణికి అంజలి ఘటించుట ఈ రాయల పూర్వజన్మ సుకృతముగా భావించుచున్నాను.

(తిమ్మరుసు రత్న మణి మయ హారమును తెప్పించును. దానిని రాయలవారు బట్టమూర్తి మెడలో నలంకరింతురు.)

బ : (ఆనందముతో)

సకల శ్మాతల పాలనా చతుర శ్రీశా సర్వ విశ్వంభర
ప్రకటి భూత సమస్త వస్తు మయ దేవా శంకరా సామగా
న కళా లోల విరించి మీరలు ధరన్ సామ్రాజ్యమున్ సేయగా
నకలం కోజ్యల కృష్ణరాయ మహిచంద్రాకారమున్ గంటిరే!

పె : సుకవీ! నీకు నా శుభాశీస్సులు. ఈ నాటి నుండి నీవు రామరాజ భూషణుడను పేరుతో విలసిల్లుము.

కృ : రామరాజ భూషణ కవికీ....జై, రామరాజ భూషణ కవికీ....జై, రామరాజ భూషణ కవికీ....జై.

(ప్రజలు జయ జయ ధ్యానములు చేయుదురు.)

అ : చూడండి ప్రభూ! ఆకాశము ఉదృతముగా మేఘావృతమైనది.

బ : వర్షము వచ్చు చున్నది ప్రభూ!

పిం : పిడుగుల పెళపెళార్పటి హెచ్చయినది ప్రభూ! కత్తులు దూసినట్లు తళతళలు వియ తలము నందతటనూ కప్పుచున్నవి ప్రభూ!

బ : వర్షము తథ్యము.

(వర్షము తీవ్రముగా వడుచున్న ధ్వనులు వినిపించును.)

పిం : (కన్నుల నీరు నిండగా) ఇంతటి తీవ్ర వర్ష పాతమునకు నేను కారకుడను ప్రభూ!...నేను కారకుడను. ప్రజలు పరువులెత్తు చున్నారు. పశుగణములనూ, పండిన పంటచేలనూ రక్షింప నుపాయము కనిపింపక యున్నది ప్రభూ!

తె : బట్టమూర్తిగారు మరల నేదైన రాగమును, వర్షమును మరలింప, పాడగలరేమో!

భ : నావల్లకాదు రామలింగ కవీ! ఒకసారి మేఘమల్లార రాగమును పాడిన తరువాత, అది దాని ప్రభావమును చూపింపక తిరోగమింప చేయుటకు నేను సమర్థుడనుకాను.

పిం : నే చేసిన పాపమునకు నిష్కృతి లేదు ప్రభూ! నే చేసిన పాపమునకు నిష్కృతి లేదు.

నం : ఇది ఆవేశపడి ఏడ్చుటకు సమయముకాదు. ఆలోచనతో మీ బుద్ధికి పదును పెట్టుడు.

తె : పింగళివారు పెట్టవలసిన పదును ఎప్పుడో పెట్టిరి.

నం : పెద్దనగారూ! మీరు పెద్దవారు, పరబ్రహ్మ మీ యందున్నాడు. మీరాలో చించిన ఏది యేని ఉపాయము తోచక మానదు.

పిం : క్షమింపుడు పెద్దన కవీంద్రా! దారి చూపింపుడు.

పె : (ఒక్క క్షణమాలోచించి) స్థంభీభూతుడైన ఈ దూర్జటి కవియే దీనికి సమర్థుడు. శంకర పాదపంకజ స్మరణా నిరతుడైన ఈ దూర్జటి పర మేశ్వరునకు విన్నవించిన పశుపతి కరుణించునని నేను నమ్ముచున్నాను. దూర్జటి! కాలము మించిపోసియక కాలకంఠునితో విన్నవించుము.

మ : ఏమట్టుల చలన రహితముగా నున్నారు! ప్రళయమువలె ప్రపంచమును ముంచివేయుచున్న వర్షము మీకు కనిపించుట లేదా?

అ : కరుణతో ఆలోచించండి దూర్జటి కవీంద్రా!

తె : అనుదినమూ నిన్ను చూచుచుండును గనుక, హాస్యమునకేదియో అను చుండును. ఈశ్వర పాద భక్తులైనవారు, ఎట్టి కాల కూట విషమునైననూ భరించి, లోక కళ్యాణమే చేయుదురు. నీవిండుకు భిన్నము కావని నేనను కొందును. నీవు నిజమైన శివభక్తుడవో కావో ఈ క్షణమున తేలిపోవును.

తి : ఇందరు ఇన్ని రకములగా చెప్పుచున్నారు. మీపై ఆశతో నున్నారు. మా ఆశలను వమ్ము చేయకండి.

కృ : మహాత్ముల మనస్సు వెన్నకంటే మృదువైనది. వారి వాక్కు కత్తి వాదర కంటే పదునైనది. ఈ విషయము లోక మంతటికీ విదితమే.

శ్రీ విశ్వకళ్యాణ భాగవతము

ఈ వర్ష ధారా పాతమును నిరోధింప మీరే సమర్థులు. దూర్జటి కప్పింప
చేయండి శివస్తవం.

దూ : కైలాస నాథ హర శంకర దీన బందో
కాత్యాయనీ మానస పద్మ మిత్రా
శ్రీరాజతాచల నివాస విహార శంభో
త్రాయ స్వమాం త్యత్పద పద్మ దాసం.

హర మహేశ్వర కన్నులు తెరచి చూడు
జంగమ స్థావరములు ప్రచండమైన
వర్ష ధాటికి ఘూర్ణిల్లు పశుపతీశ
జగములను కావ రమ్మిక జాగువలదు.

వినిపింపవా నాదు విన్నపమ్ముల నీకు
హర నీలకంఠ మహాను భావ
కనిపింపవా నీకు గగనమ్ములో నుండి
వడు వర్ష ధారలు పార్వతీశ
తలపోయవా యిట్టి దారుణ విధ్వంస
కాండ కూడ దటంచు గరళ కంఠ
మది నెంచవా నీవు మామక భక్తుడౌ
దూర్జటి పిలు వంచు దురిత దూర

ఏమి వరుణుండు నీమాట స్వామి వినడ
వాసవుడు నీకు బెదరడ వర్ష మింక
ఆగదా యిట్టి యాగడ మనఘ యెటుల
నైవ నేర్పితి శంకరా వ్రశస్త చరిత.

చటుల తర వర్ష మిట్టుల
నిటలాఞ్న కురియుచుండ నీ విట్టుల మా
కట కటలు గనక వ్రశయౌ
దృట తాండవ లీల నాడ భద్రమ రుద్రా

వీను భవత్పదాబ్జముల నెప్పుడు చిత్తము నందు నిల్పి నిన్
 ద్యానము చేతునేని తవ దాసుని దూర్జటి సత్కవీశునిన్
 వూనిక బ్రోవగా కరుణ పుట్టిన వేగమె రమ్ము యిట్టి వ
 ద్దాన జగమ్ము మునుతరి శర్వ పరాత్పర శంకరా హరా!

పి : ప్రభూ! మేమాలు తగ్గినాయి. వర్షం వెలిసింది. ఈ విధంగా విశ్వ
 కళ్యాణం చేసిన దూర్జటి మహా భక్తుడు ప్రభూ, మహా భక్తుడు! ఇందు
 నే చేసిన అపరాధాన్ని మన్నించండి దూర్జటి కవీంద్రా!

మహా భక్తులైన మిమ్ములను అనరాని మాటలన్న నా నాలుకను
 ఖండ ఖండములుగా ఖండించినను తప్పలేదు. మహాప్రభూ! నాకా
 దండన విధించండి.

దూ : పింగళీ! ఇది ఏమి వెళ్లి? కమ్మని కవిత్వము చెప్పగలనీ నాలుకకు, మహా
 కవియూ ధర్మమూ ర్తియు ఆయిన మన రాజా ఆట్టి దండన ఈయగలరా?
 తప్పు చేసినవారు హృదయ పూర్వకముగా పశ్చాత్తాపముతో తప్తమైన
 పరమేశ్వరుడు వారి పాపమును భస్మీభూతమొనర్చును. నిన్నూ, నన్నూ
 మన్నించేవాడు సర్వేశ్వరుడు. పింగళీ! లోక కళ్యాణం చేసేవాడు దయా
 మయుడు శంకరుడు. నీవు, నేనూ నిమిత్త మాత్రులం. పరాత్పరుడు,
 వతిత పావనుడూ ఆయిన ఆ పరమేశ్వరుని పాదములే మనకు శరణ్యం.

హే నీలకంఠా మహాదేవశంభో హరా శంకరా దీనబంధో కృపా
 సాగరా భక్త కల్పద్రుమా కృత్తివాసా భవానీ పతే సర్వ సర్వంసహా
 చక్ర నిర్వాణ సంధాయకా సర్వ గీర్వాణ సంసేవితా సర్వ జీవాంత
 రాత్మ ప్రభా బాసితా భూతనాథా శివా చంద్రరేఖా సుధా పూర స్మేరాం
 కురా రంగదుత్తుంగ గంగా తరంగానుషంగాను మోదా శుభాంగా భవా
 దివ్య భస్మాను లేపో త్రమాంగా విభూతి ప్రదా సర్వ సంసార మాయాంధ
 కారా వినిర్ముక్త చిద్రూప వేదాంత వేద్యా జగన్నాయకా పాహిమాం
 పాహిమాం పాహిమాం.

(కనులకు కనువట్టు శివునకు దూర్జటి నమస్కరించును.)

పి : పెద్దన కవీంద్రా! మీరు చెబుతున్నా వినకుండా, భట్టు మూర్తిని మేఘ
 మల్లార రాగం పాడమనటం నే చేసిన మహాపరాధం.

పె : నాయనా పింగళి! నీవు నిజముగా పండితుడవు, మహాకవివి. నీ పాండిత్యమునకు తోడు వినయ మలవరుచుకొనుట అవసరము. వినయము లేని విద్య లోకమున కపకారము చేయును. వినయము గలిగిననాడు నీవు లోకమునకు పెన్నిది వంటి వాడవు

తె : పింగళి సూరస గారి కిట్టి మాటలు రుచించునని నేననుకొనను. ఒకరు వారిముందు తలవంచవలయునే కాని, వారు మరియొకరి ముందు ఎన్నడునూ తల వంచరు.

పిం : మరెన్నడూ యిటుల మాటాడనని శ్రీకృష్ణ దేవరాయలవారి పాదముల ఆనగా ప్రమాణము చేసి చెప్పుచున్నాను.

పె : పింగళి సూరస కవీ! నీవు ఈనాటి నుండి సార్థక నామదేయుడవు. నీకు నా శుభాశీస్సులు. దీర్ఘాయురస్తు. (చేయియెత్తి దీవించును.) రామలింగ కవీ! హాస్యమునకొక అవధి యుండుట అవసరము. నిన్ను సభా ప్రారంభమునుండి చూచుచున్నాను. మహాకవియైన దూర్జటిని నీ నిశితమైన హాస్యముతో పరిహాసము చేయుచున్నావు. ఆ మహాకవి హృదయాన్ని గాయపరుస్తున్నావు. హాస్యం రసమయంగా ఉండాలి కానీ, విషదిద్దంగా ఉండ కూడదు నాయనా! అన్ని వేళలా ఆలా అంటున్నావని కాదు. ప్రత్యేకంగా దూర్జటి విషయంలో నీ మాటలు తీయని హాస్యం కోసం ప్రయత్నిస్తున్నా కటుమయంగా ఉంటున్నావు. గమ్మనించుకో.

దూ : పెద్దన కవీంద్రా! మీ మనస్సు చాలా సున్నితమైనది. ప్రభూ!... మహా మంత్రీ!...నభికులారా!...మీరంతా వినండి. ఈ యథార్థాన్ని తెలిసికోండి. అనుదినము విజయనగర రాజ వీధులలో అర్ధరాత్రి వేళ ఆ వేళ్య వాకిటి ముందూ ఈ వేళ్య వాకిటి ముందూ కనిపిస్తున్న నన్ను చూచిన రామ కృష్ణుని హృదయంలో అగ్ని రగుల్కొన్నది. 'మహా కవివైన నీవు ప్రజల కంటిలోబడి చులకన కావద్ద'ని 'అవసరమైతే మీ సౌధానికే ఎవరు కాశాలి అంటే వారినే పంపే ఏర్పాటు చేయిస్తా'నని రామలింగ కవి ఎన్నోసార్లు చెప్పాడు.

దానికి నే నిచ్చిన సమాధానం - 'మా యింట అసలే వీలుకాదు. నా భార్య పరమగయ్యాళి, దుర్మార్గురాలు, విరసురాలు; ఆ వరిసరాలట్టో

నాకు ఏ శ్రీతో ఉన్నా ఆనందం రా'దని యథార్థం చెప్పాను. అంతే కాకుండా నేను వెళ్ళిన వీధులన్నిటిలోనూ రామలింగ కవి నా కంట పడటంతో 'ఈ పెద్దమనిషి కూడా యిదే పనిచేస్తూ నాకు నీతులు చెబుతున్నాడ'ని అనుకొన్నాను. అంత నేను

'ఇంటి లోపల భార్యతో నేకపత్ని
వ్రతు దనంగ జెలుంగును రాత్రివేళ
స్వామి పురికాంతలన్ జేరి సరసమాడు
రామకృష్ణుడు సార్థకనాము డవని'

అని ఆవహాస్యం చేశాను. 'ఊరంతా అనుకుంటున్నారు. నీ గుట్టు రట్టు కాకుండా చూసుకో'. ఈ సంగతి నీ భార్యకు తెలిసిందా అంటే నీ సంసారం పుట్టి నడి సముద్రంలో మునుగుతుంది' అని హెచ్చరించాను.

నా హెచ్చరికను రామలింగకవి పట్టించుకొనలేదు. 'మూడో కంటి వాడికి తెలియకుండా చెయ్, దూర్జటి!' అన్నాడు రామలింగ కవి. అప్పుడు నేను 'మూడో కంటివాడికి తెలియకపోయినా, మూడు కన్నులున్న పరమశివునకు తెలుస్తుంది గదా!' అన్నాను.

ఆ తర్వాత కూడా రామలింగ కవి నన్ను వదిలిపెట్టలేదు. అప్పుడు నేను రామలింగ కవి యింటికి వెళ్ళి, స్వయంగా ఆయన భార్యతో చెప్పాను.

'చెల్లెమ్మా! నేను వెళ్ళిన ప్రతిచోటికి మీ ఆయన కూడా వస్తున్నాడు. ఇంత అందమైన, మహాసాధ్వియైన యిల్లాలిని యింట్లో బెట్టుకొని మీ ఆయన కేం పోయే కాలం వచ్చింది' అని అన్నాను.

అప్పుడు ఆమె చెప్పిన సంగతులివి:

'అన్నా! మా దాంపత్యంలో గల అన్యోన్యతను మీ రెంత మాత్రం సంశయించ నక్కరలేదు. మేము ఆనందంగానే ఉన్నాం. ఆయన ప్రతి నిత్యమూ సానివాడలో తిరుగుతారు. ఆ సంగతి నాకు బాగా తెలుసు. సాని వాడలో పెరిగే బాలికలకు సాహిత్యము, సంగీతము, నాట్యము చెప్పటం ఆయన చేస్తున్న వని, అవి శాండ్ర తవిష్కణ్ణీవితానికి, ఉపాధికి

అక్కర కొస్తాయని ఆయన విశ్వాసం. వారిలో కొంతమంది ఆ విధంగా తయారై, వాండ్ర దుర్బర వృత్తిని వదిలిపెట్టి, దేవాలయాల్లో నాట్యం చేసేవారిగానూ, రాజుల కొలువుల్లో నాట్యం చేసేవారిగానూ ఉద్యోగాలు సంపాదించుకున్నారు. వారికి ఎన్నో పురాణ గాథలు, భక్తి తత్వాలు చెప్పి, వారి జీవితాని కొక నవ్య చైతన్యాన్ని ప్రసాదించటం కోసం ప్రయత్నిస్తున్నారు. మానవ సేవయే మాధవ సేవ యని వారి యంతరంగ విశ్వాసము.

వారు అప్పుడప్పుడూ హాస్యంగా చెబుతూ ఉంటారు: 'కొందరు వేశ్య మాతలు తన పురాణాన్ని ఈ చెవితో విని ఆ చెవితో వదలి వేస్తున్నారు' అనీ, 'మరి కొందరు వేశ్యలు వారు చెప్పిన సంగీత, సాహిత్య, నాట్య పాఠములతో వారి వృత్తిని ఘనంగా సాగిస్తున్నారు' అనీ, 'కొందరు వారు ప్రబోధించిన శివ భక్తితో దూర్ఘటికారి మనస్సును రంజింప చేస్తున్నారు' అనీ, 'కొందరు ఆయన బోధించిన విష్ణు భక్తితో శ్రీకృష్ణరాయలు వారిపై మక్కువ పెంచుకున్నారనీ, 'వారిలో కొందరిని లాలించి, వారి మాటలాలించి, వారినొక దోవన పెడుతున్నాను' అనీ, పరమాత్మయైన కృష్ణభగవానునిపై ధ్యానం పెంచుకొని గోపికలు జీవితాలు గడిపినట్లుగా గడుపవలసినదిగా వారికి ఉద్యోగ చేస్తున్నట్లు, తన ప్రయత్నాలు నెరవేరుతున్నట్లు. ఇలా రకరకాలుగా చెబుతుంటారు. అన్నా! నాకు వారిపై పరిపూర్ణమైన విశ్వాసముంది. వారు పరమపూజ్యులైన వ్యక్తులు. హాస్యమున కేదియో మాటాడుచుందురు. మా జీవిత నావ మహా ప్రశాంతముగా సాగిపోవుచున్నది. కానీ, మిమ్ములను గురించియే అప్పుడప్పుడూ బాధపడుతుంటాము' అని చెప్పింది.

అప్పుడు నాకు తెలిసింది. అంతకుముందు నేను 'పట్టణంలో సాని వాండ్రకు కూడా యింతటి శివభక్తి యేమిటి!' అని అనుకునేవాణ్ణి. కానీ ఆ భక్తితత్వం రామలింగ కవి ప్రబోధితం అని అప్పుడు నేను తెలుసు కున్నాను. అంత నేను 'అమ్మా! యిలా వచ్చానని రామకృష్ణనకు తెలియనీయవద్దు' అని చెప్పి ఆమె నెలపు తీసుకున్నాను.

ఆ ఘటనతో నాకు జ్ఞానోదయమైంది. ఆనాడే ఈశ్వరుని ముందు ప్రమాణం చేశాను: 'హరా! మరెన్నడూ ఏ వేశ్యనూ ముట్టకొను' అని.

అప్పటినుండి రామలింగకవి చేసే ప్రయత్నంలో నేనూ భాగస్వామి నయ్యాను. కానీ, ఆ వేశ్యలతో చెప్పాను—‘నేను వాండ్ల యిండ్లకొచ్చి పాతాలు చెబుతున్నట్లు, కజనలు ఏర్పాటు చేస్తున్నట్లు రామలింగ కవికి కూడా తెలియనీయవద్ద’ని. ఆనాటినుండి వాండ్లు రామలింగ కవిని వాండ్ల యిండ్లదరికి కూడా రానీయలేదు అంతటితో ఆ మహా కవి ఆనుమానం మరీ ఉద్యతమై పోయింది. అప్పటినుండి ఆయనకు నాపై ద్వేషం మరీ హెచ్చైపోయింది.

పెద్దన కపింద్రా! రామలింగకవి నన్నెన్ని మాటలన్ననూ, నా కతని మీద ఎంతమాత్రమూ కోపంలేదు. అతడు కాళికాదేవి అంశ సంభూతుడు. ఆమె వరప్రసాదలబ్ధుడైన వికటకవి. నాకు అనవరతమూ శివుడు నా అంతరంగంలో నటిస్తున్నట్టే వినిపిస్తుంటుంది. అందువల్ల, నేను మా యిద్దరి మధ్యలో జరిగే వాగ్వివాదాన్ని నాలో నున్న శివునకు, రామలింగకవిలో నున్న కాళీమాతకు జరుగుతున్న రసమయమైన ప్రణయ కలహంలాగా భావిస్తున్నాను. అది నాకెంతో సరదాగా నున్నది. ఎవరైనా భార్యాభర్తలు, ఈ రకంగా ఒకరినొకరు హాస్యమను పరిమళంతో కూడిన పువ్వులను రువ్వుకుంటూ చైతన్యవంతంగా ఉంటే ఎలా చూచి సంతోషిస్తామో, మమ్ములను చూచి కూడా మీరంతా అలాగే ఆనందించండి.

కామ ఉన్మాదంతో నే జీవించిన నా జీవితానికి, సానివాదల చుట్టూటా ఏ కారణంగా నైతేనేం తిరిగిన నా ప్రవర్తనకూ, నేను సిగ్గు పడుతున్నాను. జీవితాన్ని కేవలం భగవంతుని సేవకు అంకితం చేసి కైవల్యాన్ని కోరుకోకుండా యింతవరకు వృధా చేశాను. ఈనాడే నాకు జ్ఞానోదయమైంది. పరమేశ్వర పాదారవింద సేవకన్నా మిన్నయైనది లేదు....లేదు....లేదు అని తెలిసికొన్నాను. నేనిక సన్యసిస్తాను. ఇది నా తుది నిర్ణయం. (జంధ్యములు తెంపబోవును.)

పె : (జంధ్యములు తెంపుటను ఆపి) దూర్జటి కపింద్రా! ఏ పనియైననూ ఆవేశముతో చేయుట మంచిది కాదు. ఆలోచించి చేయవలయును. నీ భార్యా పిల్లల గతి ఏమి చేయుదువు? ఏ గృహస్తునకునూ సన్యసించుట తగిన పనిగాదు నాయనా! సంసార బంధములు లేనివాడు సన్యసించి

లోక కళ్యాణము కోరి చరించవచ్చును. ముక్కు మానుకొని మోక్షార్థియై తప మాచరించవచ్చును. కానీ గృహస్థు సన్యసించుట అనుచితము. ఇంటి లోపల భార్యా పిల్లల ఆత్మలకు శాంతి, సంతోషము సమకూర్చు లేని సన్యాసి ప్రపంచ మంతటికి ఏమి సంతోషమును సమకూర్చగలడు? గృహస్థుగా ఉండియే తామరాకుమీది నీటిబొట్టువలె ఆత్మ సన్యాసియై జీవింపవచ్చును. నీ విట్టి మాట కలనైననూ తలపెట్టకుము. ఇది పెద్ద వాడనైన నా కోరిక.

దూ : పెద్దన కవీంద్రా! నాకూ, నా భార్యకూ ఉన్న ఆత్మీయత, అన్యోన్యత లోకమున కంతటికీ విదితముగా జెప్పితిని. నేను సంపాదించినది నా పిల్లల భవిష్యత్తుకు చాలును. జీవితములో వ్రాయ వలయు సనుకొన్న కావ్యములను వ్రాసితిని. నా కింక ఏ పదవులపైననూ, ఏ బహుమాన ములపైననూ కోరిక లేదు. సంసారమును మరచి సన్యసించి సర్వేశ్వరుని స్మరించుటయే నా జీవిత పరమావధి.

తె : వెళ్లి కుదిరినది, లోకలి తలకు చుట్టండి అని దూర్ఘటికవిలాంటివాడే ఎవరో అడిగాడట. పెద్దన కవీంద్రా!.... కృష్ణరాయ ప్రభూ!.... ప్రజలారా!.... నేను ఇంతవరకునూ ఎవ్వరికీనీ చెప్పక నా హృదయములో అగ్నిగోళము వలె దాచుకొనుచున్నాను. ఈనాడు దానిని మీ ముందుంచుచున్నాను. చివరికి ఇది కొన్ని ఏళ్ల క్రిందటి మాట. తూర్ణుని కవీంద్రుని భార్య ఒకనాడు మా యింటికి వచ్చి "అన్నా! ఊరందరూ అనుకొనుచున్నారు. 'అదిగో, ఆ దోవనబోవు సానిది నీ లెక్కలేని అక్కలలో ఒక్కలతో ఒక్కలతో చందమామలాగా ఉంది. చూడు' అని పరిహాసమాడు చున్నారు. నా హృదయము బ్రద్దలొచ్చును" అని ఏడ్చెను.

అప్పుడూ నేను 'అమ్మా! భర్త పెండ్లికి ముందు ఏమి చేసిననూ, పెండ్లియైన తరువాత భర్తను అదుపులో పెట్టుకొనుట భార్య ధర్మం. భర్తను సరసతతో తీర్చి దిద్దుకొనవలసినదీ, భర్త మంచి చెడూ చూడ వలసినదీ భార్యయే' యని చెప్పి, 'అనాటి నుండి కొంత కరుకుగా ప్రవర్తించమ'ని చెప్పితిని. మరియు 'ఊరక పదిమంది వద్ద చెప్పు కొన్ననూ లాభము లేద'ని చెప్పి పంపివైచితిని. అనాటినుండి ఆమె ఏమి చేసినదో! ఆ తర్వాత ఆమె పుట్టింది వారికి గాని, ఊరిలోని వారికి గాని,

ఒక్కసారియైననూ ఈ విషయమును గురించి చెప్పినట్లు నేను వినలేదు. కాలాంతరేణా వారి సంసార మీతీరు బట్టినది. దీనికి నేను కూడా కొంత వరకు బాధ్యుడనని వగచుచున్నాను.

మా : ప్రభూ! ఈ విషయమున నా యభిప్రాయమును తెలుపనిండు. దూర్జటి కవిగారి భార్య మా యింట మా అమ్మగారితో మాటాడుటకు వచ్చెడిది. మా అమ్మగారు ఆమెను ఎంతగానో మెచ్చుకొనెడిది. నేను అంతగా ఆమె రాకను వట్టించుకొనలేదు కానీ, ఆమె మా అమ్మగారి నడిగి, నేను వ్రాసిన రాజశేఖర చరిత్రను తీసికొని ఆమూలాగ్రముగా చదివినది. లగ్నం పెట్టింది లగాయితూ గృహప్రవేశం దాకా నేను వర్ణించిన వివాహ ఘట్టమును మా అమ్మగారికి శ్రావ్యముగా చదివి వినిపించి ఎంత గానో మెచ్చుకొన్నది. తనకునూ దూర్జటి కవికినీ జరిగిన వివాహమును గురించి వర్ణించి వర్ణించి చెప్పి ఆమె హృదయ విదారకముగా ఏడ్చుటను నేను వింటిని.

మా యింట ఆమెకు మరియొక కావ్యము దొరికెను. అదియూ నేను వ్రాసినదే. దానిలో ఒక విద్యార్థి గురువుగారి యింటనుండి వారు పెట్టిన అన్నముదిని చదువుకొనుచుండెను. ఆ గురువున కా శిష్యుడన్న నెన లేని వాత్సల్యము. ఆ గురువు గారి కూతురు ఆ విద్యార్థిని ప్రేమించెను. ఆ గురువు భార్యకు బీదవాడైన ఆ విద్యార్థికి పిల్లనిచ్చుట కిష్టములేదు. ఆమె - 'నీలాంటి బీదవాడికి నా కూతురి నిచ్చుట జరుగదు. నీవు మహా ధనవంతుడవైన, ఆనాడు ఆలోచించ వచ్చును' అనెను.

అంత నా విద్యార్థి ఆ గురువుగారి ఆశీస్సులను పొంది ఆ డిరు వీడి, రసవత్తరమైన యొక కావ్యమును వ్రాసి, ఒక మహారాజు కొలువున ఉద్యోగము సంపాదించి, గురువుగారి గృహమునకు మరలి వచ్చెను. అప్పటికే గురువుగారి కూతురికి పెండ్లి యయ్యెను. ఈ కావ్యమును ఆసాంతమునూ చదివి, మా అమ్మగారికి వినిపించి, చిట్టచివర విషాదాంత ఘట్టమున ఆమె ఎంతయో వేదనను పొందెను. ఆమె దుఃఖము పైకి పొరలక కనులలో నిలిచిపోయి గుండె బ్రద్దలగునా యని యని పించెను. ఆమె హృదయము నెట్టులో చిక్కబట్టుకొని 'ఇందుకేనా మల్లన కవిగారు వివాహము చేసికొననిది?' అని మా అమ్మగారిని

ప్రశ్నించెను. దానికి మా అమ్మగారు 'గృహస్థుగా ప్రతివాడూ జీవించును. దేశసేవ స్వ సుఖమునకన్నా మిన్నయని వాడి యభిప్రాయము. అట్టి యుద్దేశ్యము కలవాడగుట చేతనే, శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవారు ఎచ్చట యుద్ధమున కేగిననూ వాడచ్చటికే ఏగురుండు'నని జవాబు చెప్పెను. ఇది విన్న ఆమె ఆనందభాష్యములను రాలెను.

ఆమె కరుణామయి. మహా సౌజన్యమూర్తి. ఆమె సౌందర్యవతి యని నేను చెప్పజాలను కానీ, ఆమె హృదయ సౌందర్యము మహా త్తర మైనదని నేను నొక్కి వక్కాణింపగలను. ఆమె, గుండె వేదన చేత కరుడు గట్టి, ఇంట గయ్యాళి వలె, విరసురాలి వలె, దుర్మాద్గరాలి వలె ప్రవర్తించి యుండును. ఈ విషయమున తప్పు దూర్ణటిది. ఆమె హృదయ సౌందర్యమును గమనింపక, తన ప్రవర్తనను తాను సరిదిద్దు కొనసేరక, పై పై మెరుగులు గలిగి పయ్యెదలు జార్చగల సాని కొంపలకు పరుగెత్తిన దూర్ణటి దండనార్డుడు ప్రభూ, దండనార్డుడు! రాయలవారు ఈ కవికి ఏ శిక్ష విధించిననూ తప్పులేదు.

తె : దూర్ణటి కపింద్రా! మీ పెండ్లినాడు విఘ్నేశ్వర పూజను బ్రాహ్మణుడు సరిగా చేయించినట్లు లేదు. ఈనాడైననూ విఘ్నేశ్వరుని వంటి మల్లన కపింద్రులకు నమస్కరింపుము.

పె : రామలింగ కపి!...నీ పరిహాసము లావుము. మహారాజా! మీ యనుజ్ఞను తీసికొనకుండా సాని కొంపలలో వారి పిల్లలకు చడువు చెప్పుచున్న రామకృష్ణ కవియూ దండనార్డుడే.

దూ : మా యిరువురకును ప్రభువుల వారు ఒకే శిక్ష విధించిన ఆనందముగా జీవించుము.

తె : అబ్బ, ఎంతటి ఆశ? మహారాజా! నే నెందుల కట్టుల బోగము వారి యిండ్లలో వారికి సంగీత, సాహిత్య నృత్యములు నేర్పితినో మీకునూ ఈ సభకునూ విన్నవించనిండు. దండనార్డుడనైన నేనునూ తమరు విధించు దండనను తప్పక శిరసా వహించును.

ఇది కొన్ని ఏండ్ల క్రిందటి సంగతి. అవి నేను క్రొత్తగా విజయ నగరమునకు వచ్చిన రోజులు. ఒకనాడు ఛాజార రామస్వామి దేవాలయ

మునకు వెళ్ళితిని. ఆచట వరలక్ష్మిదేవి యనునొక ప్రౌఢ వేళ్యను చూచితిని.

పె : రామలింగ కవి ఏవియో అర్థము లేని యుపాఖ్యానములను కల్పించి చెప్పచున్నాడు. ప్రభూ! ఇది యంతయు అతడు చేసిన తప్పులను కప్పి వుచ్చుకొన చూచెడు ప్రయత్నము.

తి : రామలింగ కవిని చెప్పనీయండి పెద్దన కవీంద్రా! విషయము వివరముగా తెలిసిననే గాని ధర్మ నిర్ణయము జరుగుటకు వీలులేదు.

తె : వరలక్ష్మిదేవి యను వేళ్య పెద్దన కవిగారికి బాగా తెలుసు ప్రభూ!

పె : నాకామె ఎంత మాత్రమును తెలియదు ప్రభూ!

తె : తెలుసు, మీ కామెతో పరిచయమున్నది.

పె : తెలియదు, తెలియదు తెలియదు. ముమ్మాటికిని తెలియదు.

తె : ఆమెను మీరు బాగుగా ఎరుగుదురు. ఆమెతో మీకున్న అనుబంధము నాకు బాగా తెలుసు.

(పెద్దన మళ్ళీ మాటాడబోవును.)

తి : పెద్దన కవీంద్రా! రామలింగ కవిని చెప్పనీయండి.

పె : ప్రభూ! ఈ విషయమునకు, ఈ నాటి మన సాహిత్య గోష్ఠికి ఎంత మాత్రమూ సంబంధము లేదు.

తె : ఈ నాటి మన ఆవధాన ప్రక్రియలో నిది రసమయ ప్రసంగము అను సంశయము క్రిందికి వచ్చును.

పె : మహారాజా! ఇది కేవలము అసందర్భ ప్రసంగము.

కృ : కవితా పితామహా! రామలింగ కవిని తెప్పనిండు.

తె : హజర రామస్వామి ఆలయములో, ఆ వరలక్ష్మిదేవి యను వేళ్య, పెద్దన గారి పాదముల గుర్తులున్న అన్నిచోట్ల, వంగి వంగి సమష్కరించు చుండెను. ఆమె కేమైన పేచ్చియా అని కొంచెము సేపు సంశయించి చూచితిని. ఆమె కట్టూ, బొట్టు, సౌందర్యమునూ చూచిన నాకు ఆమె ఘోక యున్నాదిని వలె నెఱవ మాత్రమూ కన్పించలేదు.

అంత నేను 'ఏమమ్మా! ఎందుల కట్టుల నమస్కరించుచున్నావు? ఆయన ఎవరు?' అని ప్రశ్నించితిని. ఆమె యొక నవ్వు నవ్వి 'అంద్ర కవితా పితామహుని, అల్లసాని పెద్దన కవీంద్రుని ఎరుగని వారు ఈ దేశమున లేరు. నీవెచ్చటి నుండి వచ్చితివి?' అని యడిగెను. 'మాది గుంటూరు మండలము. నేను క్రొత్తగా వచ్చితిని' అని సమాధానము చెప్పితిని. మరల నేను 'ఆయనకెందుల కంత భక్తితో మ్రొక్కుచున్నాడు?' అని యడిగితిని. అప్పుడామె 'ఆ మహానుభావుడు నా ఆరాధ్యదైవము. ఆయన వలననే నేను మహోన్నతమైన జీవితమును గడుపుచున్నా'నని సమాధానమిచ్చెను.

పె : రామలింగ కవి కల్పనలు హద్దుమీరుచున్నవి.

కృ : చెప్పనీయండి పెద్దన కవీంద్రా! మీరు అడ్డు రావలదు.

తె : పెద్దనగారేమనుకొన్ననూ, సహృదయులైన మీవంటి మహారాజుల కి విషయమును చెప్పట నా ధర్మము. నేను కాలక్రమేణా పెద్దనగారి యింటిలో పాగా వేసితిని. వారి సతీమణికి నేనన్న ఎనలేని వాత్సల్య మేర్పడెను. నెమ్మదిగా నామెతో మాటల సందర్భమున ప్రశ్నించితిని: 'అమ్మా! మన విజయనగరమున వరలక్ష్మిదేవి యను నొక వేళ్య యున్నది. ఆమె కట్టూ బొట్టూ అంతయూ మీవలెనే యుండును. మిమ్ములను చూచిన నేరకముగా నమస్కరింపవలయునను ఉద్దేశ్యము కలుగునో, ఆమెను చూచిననూ అటులే యనిపించును. నా కర్థముగాని దొక్క విషయము. ఆమె యొకనాడు హజార రామస్వామి ఆలయములో పెద్దనకవిగారి యడుగుల గుర్తులకు నమస్కరించుచుండగా చూచితిని. ఆమెకు పెద్దన కవీంద్రులన్న నెనలేని గౌరవము. వేళ్యయ్యయ్యనూ ఆమె యెందులకట్టుల నమస్కరించునో మీకేమైన తెలియునా?' యని యడిగితిని.

అంత పెద్దన గారి భార్య మునీమునీ నవ్వులు నవ్వుచూ నిట్లు చెప్పెను:

'అవి మా పెండ్లియయిన క్రొత్తరోజులు. అప్పటి రోజులలో మా వారు మహా సౌందర్యమూర్తులు. ఆ వేళ్య పదహారేండ్ల కన్నె

పడుదు. ఆమె పేరు వరాలు. ఆమె జగదేకమోహన సౌందర్యమూర్తి. చక్కగా సంగీతము పాడగలదు. వీణ వాయిచగలదు. అద్భుతముగా నాట్యము చేయగలదు. ఆమె మనసారా మావారిని ప్రేమించెను. మావారు రామస్వామి ఆలయమునకు వెళ్ళిన ప్రతిసారీ ఎంతో మక్కువగా చూచెడిది. ఆ ఆలయ మండపమున, సంగీతము పాడుచూ, నృత్యము చేయుచూ, ఆమె కనిపించెడిది. ఒకనాడు మావారు, ఆలయ మండపములో వీణ వాయిండుచున్న, ఆమెను నాకు కూడా చూపించెను. ఆ వరాలు ఎన్నియో మారులు మావారిని 'విప్రవరా! విప్రవరా! మీతో జీవితాంతమూ ఆనందింపవలయునని నా కోరిక' అని తన ప్రేమను వెల్లడించెనట. మా వారు 'హరి హరి! నీవు వేశ్యవు. నేను వివాహితుడను. నిత్యాగ్ని హోత్రపరుడనైన బ్రాహ్మణుడను. నీకూ నాకూ సంబంధము పొసగదు' అని చెప్పెరట.

కానీ, ఒకనాడు-అది కార్తిక సోమవారము. మావారు, వట్టణమునకు దూరముగా నున్న శివాలయమున, నభిషేక మొనరించుకొను చుండిరి. ఆ వన్నెలాడి శివుని యాలయములో ప్రవేశించెను. ఆ ఆలయపు తలుపుల నెవరో మూసిరి. కనులు మూసుకొని ఈశ్వరున కభిషేకము గావించుకొనుచున్న నా భర్త దానిని నంతయూ గమనింపలేదు. ఆమె వంటి మీద సుగంధము గుబాళించినంతనే మా వారు కన్నులు తెరచి చూచిరి. ఆ జగన్మోహన సౌందర్యరాశి ఆయన కన్నులకు కన్నదైనట. అప్పు డాయన ఆలయపు తలుపులు వేసియుండుటను చూచెనట. అంత మా వారు 'ఒంటరిగా నున్న సమయమున నా కొరకీట్టల వచ్చుట తగని పని. ఇది పరమేశ్వరుని ఆలయము. బయటికి నడుపుము' అని కసరు కొనెను. అంత నా వరాలు' స్వామీ! దైవ దర్శనమునకు నేను లోపలకు వచ్చితిని. తలుపుల నెవరో మూసిరి. ఇది యంతయూ దైవేచ్ఛతో జరుగుచున్నది. మీ కౌగిలియే నాకు శరణ్యము' అని మా వారిని కట్టుకొన్నదట. మరియు 'ఈ ఆలయమున మన మిద్దరమూ ఏకాంతమున నుండిమి. మీరు నన్నేమి చేసిననూ, చేయకున్ననూ, ఆ తలుపులు మూసిన వారు మనలను చూచియే యుండురు. తప్పకుండా లోకమున కి సంగతిని చెప్పనే చెప్పడురు. పోవు పరువెట్టులైననూ పోవును.

నా తలపులు మిమ్ములనే పెసవేసికొన్నవి. నన్ను మీతో కలిసి ఆనందమును పొందనీయుడు. ఇది భగవన్నిర్ణయ'మని వేడుకొనెనట.

అంత నా భర్త 'అయ్యో పరమేశ్వరా! ఈ పడతి నాపై మరులు కొన్నది. అనంగ సంగరమునకు నన్ను గవయ చూచుచున్నది. ఆ పన్న చరితా! సర్వేశ్వరా! నన్ను రక్షింపు'మని ప్రార్థించెనట.

అంత నా వరాలు మోహము తలకెక్క మావారి దేహమును ఆక్రమించి.... రామలింగా!.... సిగ్గుచున్నది, ఏమి చెప్పను?.... మావారి ఎడపైననూ, బుగ్గలపైననూ ముద్దు పెట్టుకొనెనట ఉచ్చాస నిశ్వాసము లతో నామె ఎడద కాలిపోవుచుండ, పరసతి స్పర్శతో మావారి శరీరము భగ్గున కగ్గి తాకినట్లయ్యెనట. అంత మావారు ఆ తొయ్యలిని త్రోసి వైచిరట. అప్పుడామె నేలపై కూలబడి 'నీవు త్రోసివేసితివి. నా హృదయమున నైన గాయమును చూడుము' అని చూపించెనట. అంత మావారు కన్నులు మూసుకొని 'నేను బ్రాహ్మణవంశ సంజాతుడనేని, నిత్యాగ్నిహోత్రపరుడనేని, అగ్నిదేవుడు కనికరించి, ఈ విపత్సముద్రము నుండి నన్ను రక్షింపుగాత!' అని పలికెనట. అంత ఎచ్చటికో వెళ్ళిన వూజారి తిరిగివచ్చి గర్భగుడి తలుపులు తెరిచెనట. అప్పుడు మావారు మారుమాటాడక చెంబును ఉద్ధరిణెయు తీసికొని వలాయన మంత్రమును వఠించిరట.

అప్పుడా గుడిలో ఆ వూజారి వరాలను చెరచ బ్రయత్నించె నట. అంత నామె 'నేను పెద్దన కవిని ప్రేమించితిని. ఆయననే భర్తగా నారాధించుచున్నాను' అని ఎంత చెప్పిననూ వినక 'నీ వేషము నాకు తెలియునులే. నీవు బోగముదానవు' అని ఆ వూజారి ఆమెపై బడి చెరిచెనట. అప్పుడామెకతడు నా భర్తవలెనే గోచరించెనట. ఈ విషయము సంతయా ఒకనాడు ఆలయమున కేగిన నా భర్తతో చెప్పి, ఆ వరాలు బోరున విలపించెనట.

అంత నా భర్త 'వివాహితుడయిన ఏ పురుషునీ ఏ స్త్రీయూ ఎన్నడూ కోరరాదు. అది ధర్మ విరుద్ధము. కర్మ ఎవరికిని అనుభవింపక తప్ప'దని పల్కెనట. ఆ తర్వాత నామె ఈ పట్టణమును వదలి పుణ్య

క్షేత్ర సందర్శనమున కరిగెనట. తిరిగి తిరిగి కొంతకాలము క్రితము మరలి వచ్చినది. ఇదీ ఆమె వృత్తాంతము. ఆమె జీవితములో నింత గందరగోళము జరిగినది. మావారు వెంటనే యింటికి పరువెత్తక, దీర చిత్రముతో, ఆ అబలను వారి యింటికి చేర్చి వచ్చిన భాగుండెడిది" అని పెద్దన గారి భార్య చెప్పినది ప్రభూ!

ఏలినవారు ఇప్పుడు చిత్రగించండి. ఆ సన్నివేశమున పెద్దన గారున్న శివాలయమే హిమవత్పర్వతము. ఆ వరాలే వరూధిని. ఆ విప్ర వరుడే ప్రవరుడు. ఆ పూజారియే కుహనా ప్రవరుడు. జీవితములో జరిగిన ఘట్టమును రసవత్తరమైన కావ్యముగా వ్రాసి గండపెండేరమందుకున్న ఘనులు పెద్దన కవీంద్రులు. వారికి నిజముగా దీర చిత్రమే యున్న, గోచీ సవరించుకొని పరుగెత్తి పోకుండా, పాపము - నేలపై బడియున్న ఆ వరాలను వారింటికి చేర్చియుండెడివారు. కావ్యాన్ని వ్రాసి కవిని అని విష్ణు వీగటమే తప్ప, తన జీవిత సర్వస్వాన్ని ఆయనకోసంగా ఆలోచించి వచ్చి తపించి కోల్పోయిన ఆ అభాగ్యురాలి జీవితం ఏమైందో అని ఒక క్షణం పెద్దనగారు ఆలోచించారా? కవి కరుణామయుడే!... లోక కళ్యాణాన్ని కాంక్షిస్తాడే!... పెద్దన కవీంద్రులు ఏం చేశారు?... తన పెద్దరికాన్ని నిలవబెట్టుకోటానికి ఎదుటివాండ్లు ఏమైపోయినా, సమూలంగా నాశనమైనా, స్థాణువులాగా నిలుచున్న జడుడు. స్పందన లేని మనిషి కవి ఎలా అయినాడో అర్థం కావటంలేదు ప్రభూ!

ఆమె సంగతి తెలిసిన నేను ఆమె ఏనాడూ దుఃఖపడకుండా ఆ తల్లికి అండగా నిలిచాను. ఆమెకు కొడుకులు లేని లోటు తీర్చాను. ఆమె స్థాపించిన నటరాజ కళా మందిరంలో నా వంతు పని సాహిత్యము, సంగీతము చెప్పటం, నృత్య నాటకాలను రచించటం ఆమె నాట్యం నేర్పుతుంది. సంగీతం నేర్పుతుంది. ఆమె చిత్రలేఖనం చేస్తుంది. ఆమె యింట్లో నిలువెత్తు చతుర్ముఖుని షేగ్రహముంది. ఆ నాలుగు ముఖాలూ పెద్దన కవీంద్రుని పోలియుంటాయి. ఆమె భారత, భాగవత రామాయణాది గ్రంథములలోని సందర్భములను తీసికొని చిత్రించిన చిత్రములు ఘనో కవుల శ్లోకములను, పద్యములనూ తలదన్నుచున్నవి. మన సంస్కృతిపై ఆమెకున్న యభిమానమూ, పెద్దన కవీంద్రులపై ఆమె కున్న ప్రేమ, గౌరవము, తక్కినమ్ము ముగ్ధుణ్ణి చేశాయి ప్రభూ!

అందువల్ల, ఆమె నడిపే వేశ్యోద్ధరణ ఉద్యమంలో నేను కూడా భాగస్వామి నైనాను. ఏ శ్రీ వేశ్య జాతిలో పుట్టినా ఆమె కాముకుల చేతులలో నాశనము కాకుండా కళా తపస్యై ఆమె జీవితం భగవత్కైంకార్యానికి అంకితము కావటమో, లేక సరియైన వరుడు దొరికితే అదర్భవంతంగా వివాహము చేసుకోవటమో జరగాలని ఆ వరలక్ష్మిదేవి గారి కోరిక. ఆమె చేసిన పెండ్లిండ్లు ఇన్నీ అన్నీ కాదు. ఆ సంఘ సంస్కర్తతో చేయి కలిపి సేవ చేస్తున్న నన్ను తప్ప పట్టటానికి పెద్దన గారికి ఈ అధికారం ఎవరిచ్చారు? నా అంతరాత్మ ప్రకారం నేను దండనార్హుణ్ణి కాను ప్రభూ, దండనార్హుణ్ణి కాను! ఆ దండనకు పెద్దన కపింద్రులే తగినవారు.

పె : నా హృదయము దుఃఖముతోనూ, ఆనందముతోనూ నిండిపోయింది. నాయనా! నీవు చేయు పని యిదియని తెలియక మాటాడిన నన్ను మన్నింపుము ప్రభూ!.... వినండి. రామలింగ కవి చెప్పినదంతయూ యథార్థమే. మొదట రామలింగ కవి వరలక్ష్మిదేవియని చెప్పటంవలన ఆమె ఎవరో నాకర్థం కాలేదు ప్రభూ! అందువల్ల నాకు తెలేదని చెప్పాను. వరాలు అని చెప్పిన వెంటనే గతం నా కన్నుల ముందు నిలచింది ప్రభూ! నేను ఆమెను ఆ పరిస్థితిలో ఆమె యింటి వరకూ చేర్చకుండా ఘరువెత్తిపోవటం నా నేరమే! దానికి మీరు నాకు ఏ శిక్ష విధించినా తిప్పులేదు. నేను దండనార్హుడనే ప్రభూ! కానీ, ఆ నాటినుండి ఈ నాటి వరకూ నా హృదయంలో దాచుకున్న అగ్ని గోళాన్ని రామలింగ కవి కొంత మీ ముందుంచాడు. మిగిలిన దాన్ని నేను మీముందుంచుతాను. దయచేసి వినండి. ఆ శివాలయం నుండి యింటికి వెళ్ళేంత వరకూ నాకు ఏమీ అనిపించలేదు. ఏదో మహత్తరమైన ప్రమాదంనుండి బయట బడినవానివలె యింటికి పరువెత్తాను.

నా భార్య వణికిపోవుచున్న నన్ను చూచి దగ్గరకు వచ్చింది. ఆమెను గాఢముగా నా హృదయమునకు హత్తుకొంటిని. అంత హృదయవేదన, ఆనందమూ ముప్పిరిగొనగా, ఆమె శిర్షముపై నా కన్నులనుండి బాష్ప

ములు జలజలా రాలినవి. ప్రభూ! అప్పుడు నా భార్య 'జరిగినదేమీ?' అని ప్రశ్నింప, జరిగినదానినంతయూ చెప్పితిని అప్పుడు నేను నా భార్యతో నన్న మాటలు వినండి ప్రభూ!

'అంతటి సౌందర్యరాశి బాహువులలో బందీనై యుంటిని. ఈశ్వరాలయపు తలుపుల నెవరో మూసి యుండిరి. నేను ఏ వంక కేగిననూ ఆమె వసిపిల్లవలె, అనంగుని బాణమువలె, త్రాచుపామువలె నన్ను పెనవేసుకొన ననేక విధముల ప్రయత్నించు చుండెను. ఆ విశాలమైన కనులలో వెలుగు దివ్యదీధితులు, ఆమె మేని బంగారు రంగు జిగి, ఆమె ముఖమండలమున విరిసిన నవ్వుల వెన్నెలలు, నా కనులకు చీకట్లు గొలిపినవి. దీనినంతయూ నా పరమేశ్వరుడు, కందర్ప దర్ప హరుడు చూచుచుండెను. నా ధృతి సన్నగిల్లనేమోయని, నా మనస్సునకు గూడా ఒక్కక్షణ సునిపించుచుండెను. అయిననూ, నేను ఏకవత్సీ వ్రతుడను; నా జీవితము మహాన్నత సౌందర్యరాశి, అవ్యాజ కరుణామయ మూర్తి, పరమ పతివ్రతా శిరోమణి అయిన నా భార్యకే అంకితమని తలంచుచూ, 'యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తదైవ యితరే జనాః' - పెద్దలు ఏమి ఆచరింతురో, ఇతరులు కూడా అదే చేయుదురు అను ఆర్ష వాక్యమును జ్ఞప్తిలో నుంచుకొని, 'నేను పెద్దనను. లోకమున కాదర్శముగా నుండవలసిన కవీశ్వరుడను' అని యనుకొని, 'ఆమె మోహ బంధములను నిప్పువంటి నా ఆత్మ సైర్యముతో భస్మీపటలము గావించి వచ్చితిని' అని వల్కితిని.

అంత నా భార్య అప్యాయతతో నా వెన్ను నిమిరి 'నిజముగా నే నదృష్టవంతురాలను. కానీ ఆ ఆమాయకురాలిని, ఆ ముగ్ధమోహన సుకుమార సౌందర్య రాశిని, ఆ పరిస్థితిలోనున్న ఆమెను వారి యింటికి చేర్చి యుండవలసినది. అది మీ ధర్మము' అని యనెను.

అది నా హృదయమునకు కత్తివలె గ్రుచ్చుకొనెను. అప్పుడు నేను 'మొలబంటి కామమను బురదలో నున్న ఆ భామను ఇంటికి చేర్చుట నావల్ల నగు పనిగాదు. ఆ బురదలో నేను కూడా కూరుకొని పోవు పిచ్చి బ్రాహ్మణుడను కాను. పులి, పసిడి కంకణము కథ జ్ఞప్తికి

లేని ఆమాయకుడను కాను. ఆమెను పరమేశ్వరుడే రక్షించవలయును. పరిహాసము లాడకుము' అని పల్కితిని.

ఆ తరువాత, మరుసటి సోమవారము, శివాలయమునకు అభిషేక మొనరించుకొనుటకు వెళ్ళినప్పుడు ఆమె ఆ పూజారి చేసిన యత్యాచారము సంతయూ చెప్పి, నా పాదములపై బడి కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చెను. అప్పుడు నేను గుండె చిక్కబట్టుకొని 'వివాహితుడను, ధర్మవిరతుడను అయిన నన్ను కోరుట అనుచితము. కామము నీ తలకెక్కి, భగవంతుని ఆలయములో నిది చేయవచ్చునా చేయకూడదా అను యుక్తాయుక్త విచక్షణ జ్ఞానమును కోల్పోయి నీవట్లు ప్రవర్తించుటచే నీ గతి యిట్లు లయినది. కర్మ ఎవరికినీ తప్పరానిది. ఆ పరమేశ్వరుడు సదాశివుడే నీకు శాంతి ప్రసాదించు గాత!' యని పల్కితిని.

మమ్ముల నిర్వృత్తిని ఒకచోట చూచిన ఆ గుడి పూజారి ముఖమున కత్తివేటుకు కూడా నెత్తురుచుక్క లేనట్లయ్యెను. ఆమె తల వంచుకుని ఆచోట వీడి వెడలెను. ఆ తరువాత 'ఆమె ఆలయములో ప్రవేశించిన తరువాత తలుపులు వేసినది నీవేనా?' అని పూజారిని ప్రశ్నించితిని. అతడు పండ్లిగిలించుచూ 'నేనే' అని సమాధాన మిచ్చెను. అంత చేనా పూజారిని 'నీవు బ్రాహ్మణుడవు. ఏ జాతివాడూ చేయరాని పని చేసితివి. ఆమె యుసురు నిన్ను కట్టి కుడపక మానదు' అని నిందించితిని. అప్పుడా పూజారి 'ఆమె వేశ్యయే గదా' అని పల్కెను. ఆ సమాధానమునకు వశ్యమండిన నేను 'పశువు కంచెను హీనముగా నే శరీరముతో నా రకముగా ప్రవర్తించితివో దానికి ఫలితముగా నీ లోకము లోనే నరకమును అనుభవించువు' అని పలికి, ఆ దేవాలయ ప్రాంగణ మును వదలి పెట్టితిని.

ఆ తరువాత కొలది దినములలోనే ఆ వరాలు, వారి వృత్తిలోనికి దిగుటకు బలాత్కారము చేయుచున్న తల్లితో తగువులాడి, తీర్థయాత్రల కరిగెను. కొలది కాలములోనే ఆ పూజారికి కుష్ఠరోగము సంక్రమించెను. దానితో ఆ గుడి ధర్మకర్తలు వానిని పూజారి పనినుండి తొలగించిరి. అంతనాతడు మహాత్తరమైన దరిద్రము ననుభవించి కొంతకాలము క్రితము పక్షవాతముతో మరణించెను.

ఆ వరాల కట్టు జరిగిన అనాటినుండియు యీనాటివరకునూ, ప్రతి సోమవారము శివునకు మహాన్యాసపూర్వక ఏకదశ రుద్రాభిషేకమును చేయుచునేయున్నాను. నిత్యము యాచకులకు దానముల నిచ్చుచునే యున్నాను. అవి కేవలము ఆ వరాలు ఎచ్చటనున్ననూ, ఆమె జేమముగా నుండవలయునను కోరికతోనే చేయుచున్నాను. ఆమెకు జరిగిన యన్యాయము మరెవ్వరికీ జరుగరాదని విశ్వేశ్వరుని ప్రార్థించుచున్నాను. ఆమె ఈ ఊరు వదిలిపెట్టిన నాటినుండియు నా మనస్సు ఎంతో బాధకు లోనైనది. నా భార్య నీణ వాయింపుచుండిన సమయమున ఆమె నాకు వరాలువలె గోచరించెడిది.

‘ఆమెకు నే నన్యాయమొనర్చినా? ఆమెకానాడు జరిగిన అపకారమునకు నేను బాధ్యుడనా?’ అని నాలో నేను ప్రశ్నించుకొనని రోజులేదు. ‘భగవంతుడు నా కెందుల కి సౌందర్యమీయవలె? ఇచ్చెనుపో’, అమృతా సౌందర్యవతియైన వరాల దృష్టి నాపైన నేల పడవలె? వడెనుపో! నేను వివాహితుడనని చెప్పిననూ వినక నన్ను శివాలయములో నెందుకు గవయ ప్రయత్నింపవలె? ప్రయత్నించెనుపో! ఆ ఆలయపు తలుపులను ఆ పూజారి ఎందుకు మూయవలె? మూసెనుపో! మరల నెందుకు తెరువలె? తెరిచెపో! నేనెందుకు పరువెత్తి పోవలె? నే పరువెత్తినానిపో! ఆ దుర్మార్గుడు ‘బ్రాహ్మణుడను- పూజారిని’ అని చింతించక అట్టి యత్యాచారమునకు ఏల పాల్పడవలె? అట్టి సన్నివేశమున శంకరుడు త్రిశూలపాణి స్థాణువువలె నెందుకు చూచుచూ నూరకుండవలెను?’ ఈ విధముగా నాలోచించుచూ నాలో నేను కుమిలిపోని రోజు లేదు.

‘అయిననూ నేను ఏకవత్సీ వ్రతుడను. నేను చేసినది ధర్మమే. నా వల్ల తప్పెంత మాత్రమునూ జరుగలేదు’ అని యొక్క క్షణ మాలో చించి ధృతి సమకూర్చు కొనెడి వాడను. వేరొక క్షణము నా యాత్మపై నాకు విశ్వాసము లేక, ఆ అబలను ఇంటికి చేర్చక ఆ పాపమునకు నేను కారణభూతుడ నైతినని చింతించెడి వాడను. దాని వలననే కొంతకాలము ఏ గ్రంథమూ వ్రాయ వలయుననుకోరిక కలుగక, కావ్యరచనకు ‘నిరుపహతి స్థలము, రమణీ ప్రీయ దూతిక తెచ్చి యిచ్చు కప్పుర విడెము కావలయున’ని సాకులు చెప్పుచుండెడి వాడను. ‘తప్పు నొనర్చినా?...

లేదా?' యని నా మనస్సులో పొడము మీమాంసను షరచి పోవుటకు వరూ థిసీవ్రవరాఖ్యుల చరిత్రమును సమకూర్చి మను చరిత్ర వ్రాసీతిని. దానితో నా వరాలకు ఆచంద్రార్క మగు యశః కాయమును కల్పించితిని. అది నా మనస్సునకు ఎంతయో సంతసము గూర్చెను.

కానీ, రాయల వారు నా కాలికి తొడిగిన గండపెండేరపు మంజీ రము గల్లు మన్నప్పుడు నాకు వరాల కాలియందెల సవ్యడి జ్ఞప్తికి వచ్చు చుండెడిది. ఆమె నా కన్నుల ముందు వ్రత్యక్షమయినట్లుండెడిది. ఆమెకు జరిగిన యన్యాయము నా వెన్ను తట్టెడిది. 'నీవు పిరికి వందవు' అని ఆమె నన్ను తెగడినట్లుండెడిది.

రామలింగ కవీ! ఆమె తిరిగి వచ్చినది నాకెంత మాత్రమూ తెలియదు. ఆ నాటినుండి నేను ఏనాడూ పొరపాటుగా కూడా సానిబజారు వైపు వెళ్ళలేదు.

తె : అంతేగాదు పెద్దన కవీంద్రా! తమరు గుఱ్ఱము మీద ఆస్థానమునకు వచ్చు నప్పుడు, కన్నులు పైకెత్తి తీక్షణముగా దూరముగా నున్నవారిని చూచు కొనుచూ, ప్రక్కనున్న ఎవరినీ గమనింపక, శరవేగమున వచ్చుచే చూచితిని గాని, ప్రశాంతముగా త్రోవ కిరువైపుల నున్నవారిని, జరుగు చున్న పింతలను, విశేషములను గమనించుట నేనెన్నడునూ చూడలేదు. రాయల వారి యాస్థానమున గండపెండేరమందుకొన్న కవి యని గర్వము అని యనుకొనెడివాడను. మీ యంతర్మతనమును వచించిన తరువాత, మీ కంఠమున దాచుకొన్న హాలాహలమును తెలిసికొంటిని.

పె : ఏది ఏమైననూ, రామలింగ కవీ! నీవు ధన్యుడవు..... నీవు ధన్యుడవు. అండయూ ఆవులేని ఆ మహత్తర శ్రీమూర్తి నడుపు ఉద్యమ సౌధము నకు నీవు నడిమి స్తంభమువలె నిల్చానగలిగితివి లోకమేమనుకొన్ననూ లెక్కచేయక, 'ఆ తల్లికి బిడ్డలులేని లోటు తీర్చుచున్నా'నని సగర్వముగా చెప్పుకొనుచున్న నిన్ను చూచిన నాకు చేయెత్తి హృదయ పూర్వకముగా 'శతాయుర్పవ' అని ఆశీర్వదించవలయునని కోరిక గలుగుచున్నది. 'నాయనా! చిరంజీవివై వర్ణిల్లము' (చేయెత్తి ఆశీర్వదించును.) నాయనా! రామకృష్ణ కవీ! నాకున్నది ఒక్క ఆడపిల్లయే. నేనునూ,

నా భార్యయునూ నిన్ను పుత్రునిగా భావించుకొనువారము. నీవునూ, మా దంపతుల నిర్దురనూ ఎంతయో ఆపేక్షతో చూచువాడవు. నా చివర కోరిక కోరుకొనుచున్నాను. మా మరణానంతరము మా అందరికినీ నీవే తలకొరివి పెట్టుము.

మహాప్రభూ! కృష్ణారాయా! నే చేసినది నేరమే! ఇప్పుడు మీరు నాకు ఏ శిక్ష విధించిననూ అనుభవించుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. (చేతులెత్తి నమస్కరించును.)

కృ : ఆవేశపడకుడు పెద్దన కవీంద్రా! మీవంటి మహాకవులకు జ్ఞానులకు ఇట్టి యావేశము తగదు. మీకు నేను దండన విధించుట యిలలో కాదు గదా కలలో గూడా జరుగదు. అనుభవింప వలసిన దండన నంతయూ, మీ సున్నితమైన మనస్సుతో మీరే అనుభవించితిరి. మీకు నేను చెప్పగల వాడను కాను. కర్మశేషము ఎవరికినీ అనుభవింపక తప్పదు. మీరు బ్రహ్మ స్వరూపులు. ఈ రామలింగ కవి కేవలము శ్రీ మహావిష్ణువు అంశ. ఈ దూర్జటి సర్వేశ్వరాంశ సంభూతుడు. త్రిమూర్తుల వంటి మీ మువ్వరకునూ నేనిచ్చు దండనము వినుడు ఇదియే నేను మీకిచ్చు దండన - మహా కవులైన మీరు మువ్వరూ భువన విజయమున నిత్యము ఒక రసమయమైన కావ్యమును గానీ అందు కొంత భాగమును గానీ ఆశువుగా వచింపుడు.

తి : కవుల కివ్వవలసిన దండనను సముచితముగానే యిచ్చితిరి. ఈ దండన ఉభయతారకముగానూ, లోక కళ్యాణకరముగానూ ఉన్నది.

అంద్ర భోజనకు....జై, అంద్ర భోజనకు... జై అంద్ర భోజనకు జై, కవి వతంసులకు....జై, కవి వతంసులకు....జై, కవి వతంసులకు....జై .

(ప్రజలందరూ జయ జయ ధ్యానములు చేయుదురు)

తె : మహామంత్రి తిమ్మరుసుకూ

ఫె : జై.

(ఈ విధముగా తెనాలి రామలింగ కవి, పెద్దన కవి, ప్రజలందరూ కలిసి మహామంత్రి తిమ్మరుసుకూ జై అని మూడు మారులు జయ జయ ధ్యానములు చేయుదురు.)

కృ : జడివాన కురిసి వెలసినది. సూరన కవీ! శరదృతువును వర్ణించండి.

పిం : వెలిగెను తారాకాళి వినువీధి పయిన్ గగనాన స్వచ్ఛమై
వెలసెను చంద్రబింబము ద్రవీకృతమై సుధ జాలువారె వె
న్నెల భువి నెల్ల నిండె నవనీతమువోలె రసాబ్ధి తేలి క
ల్యలు నటియించె వేణువులు పాడెను శారదరాతులండునన్.

శరత్కాలంలో రాత్రి సమయంలో ఆకాశంలో నక్షత్రాలు వెలిగాయి. స్వచ్ఛమైన చంద్ర బింబము ఉదయించింది. అమృతము కురిసింది. వెన్నెల వెన్నలాగా భూమి మీద నిండిపోయింది. ఆనందంతో కలువలు నటిస్తున్నాయ్. వేణువులు పాడుతున్నాయ్.

తి : శరత్కాల రాత్రిని మహదానందంగా వర్ణించారు. పింగళి కవీంద్రా!
ఏ చుట్ట తిరుగుడూ లేకుండా, ఏ శ్లేషలు భేషజాలు లేకుండా
స్వభావోక్తితో బ్రహ్మానందంగా వర్ణించారు.

మా : హేమంత రుతువు నావంతు ప్రభూ! వినండి.

వలివెంపు చీరయై తెలిమంచు వెలయంగ
వూత జలములలో స్నాతయయ్యె
కన నింపుగానున్న ఘన శాద్వలపు పచ్చ
పట్టు చీరెను మేన గట్టుకొనియె
పెరవారి కనులకు వెరవుగొల్పు మిరప
రంగు కంచుకమును రహి ధరించె
పొలుపార నపరంజిబోలు గుమ్మడివూల
కొప్పున నొప్పుగా గూర్చుకొనియె

పండియున్నట్టి పంటల భారమెసగ
మందగమునము తోడుత నందమలర
చలిచెలియ వెంటరా భువి జలదరింప
వచ్చె హేమంతలక్ష్మి శుభస్కరముగ.

తె : మల్లన కపింద్రుల కవితలో కనిపించే శ్రీమూర్తి, ఎన్నడూ నిత్య యవ్వనం లోనే ఉంటుంది ప్రభూ!

పె : ఆతడు తెలుగు ఇల్లాలిని అత్యంత సౌందర్యముగా వర్ణించిన మహాకవి. అట్టివానిని హేమంత రుతువును వర్ణించ మనిన అయ్యది జగన్మోహన ముగా నట్టులే ఉండును.

కృ : రామభద్ర కవీ! శిశిర ఋతువును వర్ణించండి.

అ : వినండి ప్రభూ!

అన్నము లోక మందు గల యర్థుల కెల్లర కిచ్చి సర్వ సం వన్నత కోలుపోయి తనవారల మధ్యన నిల్వలేని యా పన్నగతిన్ సుమావళియు పత్రములున్ ధర రాలిపోవ లో విన్నదనంబుతో శిశిరవేళలు కాలము వుచ్చె జాలిగన్.

తి : ఉన్నదంతా అడిగిన వారి కిచ్చేసి, ఐశ్వర్యాన్నంతా కోల్పోయి తన వాండ్ల మధ్యలో తలెత్తుకొని తిరుగలేని దీన స్థితిలో నున్న శ్రీవలె, పువ్వలను ఆకులనూ కోల్పోయిన శిశిర రుతువు జాలిగా కాలము వెళ్ళ బుచ్చిందా! ఆ యుత్ప్రేక్షాలంకారానికి, ఆ కరుణ రసానికి నీకు నీవే సాటి రామభద్ర కవీ! శ్రీరామచంద్రమూర్తి అరణ్యాలకు పంపిన సీతమ్మ జ్ఞాపకానికి వస్తున్నది.

తె : మీకు అయ్యలరాజు రామభద్రకవి సంగతి సరిగ్గా తెలేదు. నే చెబుతా వినండి: ఆయనలో నున్న గొప్పతనము ఇదే. ఆయన నవ్వుతూనే ఎదుటివాడు ఎన్నిగంటలయినా మతిపోయ్యేటట్లు ఏడేటంతగా చేయ గలడు. ఆయన నవ్వుతూ హాయిగా ఉంటూ, అదే పదికాలాలపాటు సుఖ మయంగా బ్రతకటానికి మార్గమని తెలిసికొని, అంతటితో ఆగక ఎదుటి వాండ్లను కవిత్యంతో ఏడిపించుకొని తింటాడమాత్యా! సుతిమెత్తని మాటలు, గుండెలలో గుచ్చుకొనే భావాలు, కరుణరసం అయ్యలరాజు రామభద్రకవిగారి ఆయుధాలు. కలకాలం ఆయన హాయిగా బ్రతి కుంటాడు. ఆయన కవిత్యం విన్నవాడు త్వరగా ఆవలి వడ్డుకు చేరు ళుంటాడు.

అ : చూడండి మహాప్రభూ! తెనాలి రామలింగకవి నామీద ఎన్నెన్ని నేరాలు ఆరోపిస్తున్నాడో! తమరు నాకునూ ఏదో దండన విధించవలయునని ఆయన కోరికవలె నున్నది.

కృ : మహాకవులైన దూర్జటి, పెద్దన, రామకృష్ణుల కిచ్చిన దండన అష్ట దిగ్గజముల కందరికీ వర్తించును. అంతియేకాక మీకు ప్రత్యేకముగా నిచ్చు మరియొక దండన— వినండి: ఈనాటి సభలో జరిగిన ఈ యవధాన పరంపరలోని అంశములను, అక్షరమయినా పొల్లు పోకుండా అన్నింటినీ యొక గ్రంథముగా వ్రాసి, సాధ్యమైనంత త్వరలో మన ఆమాత్యులవారి కందించండి. దానిని వారు మన పుస్తక బాండాగారములో భద్రపరచెదరు.

తి : హాయిగా కూర్చున్న ఆయ్యలరాజు రామభద్రకవికి అంతటి దండనా ప్రభూ!

అ : జరిగిన గ్రంథమంతయూ చాలా ఉన్నది. దానిని సంక్షిప్తముగా వ్రాయమందురా?

కృ : సంక్షిప్తముగా కాదు, యథాతథముగానే వ్రాయవలయును. ఈ సభలో జరుగనున్న విషయములను కూడా పరిపూర్ణముగా పొందుపరచుడు.

తి : ఆమెయ్యో! ఘోరమైన దండన కృష్ణరాయా!

పె : అసందర్భ ప్రసంగమును కొంత సంక్షిప్తము చేయనీయండి ప్రభూ!

కృ : అందు ఏదియూ అనవసర ప్రసంగము కాదు. అవన్నియూ పరమ భాగవతోత్తముల జీవిత గాథలకు సంబంధించిన విషయములే. ఆయ్యల రాజు రామభద్ర కవీ! అక్షరం వదిలి పెట్టకుండా వ్రాయండి.

తి : కృష్ణరాయా! (సంశయమును నటించును)

కృ : అమాత్యా! మీ కెంత మాత్రము ఖంగారు వలదు. ఆయ్యలరాజు రామభద్ర కవి ఆదిశేషుని ఆవతారము. అతనికి వేయి తలలు, వేయి నాల్కలు. అతని మేదాశక్తి అనుపమానము. అతడు అష్టదిగ్గజములు వ్రాసిన అన్ని కావ్యములనూ, ఆముక్త మాల్యదను, ఒక్క ఏకాదశి నాడు మన అంతఃపురమున నప్పజెప్పెను నా ముప్పురు. భార్యలూ ఆ

గ్రంథములను ముందు వేసుకొని, ఎక్కడ ఒక్కతప్పు చెప్పనోయని ఆ పగలు, ఆ రాత్రి, ఆన్ని కావ్యములను వినిరి. వారికి ఒక్క తప్పు కూడా దొరకలేదు. కానీ, ఏకాదశి జాగరణము మాత్రము జరిగినది.

తరువాత నా భార్యలకొక ఆలోచన వచ్చినది. 'ఈ గ్రంథములు మన పుస్తక భాండాగారములో నున్నవి. వాటి నన్నిటిని ఆయన కంఠ స్థము గావించి యుండును. అందువలన అష్టదిగ్గజములు వ్రాసిన కావ్యాలు కాకుండా, మన దేశములోని కవులు కొందరు వ్రాసిన కావ్యముల వ్రాత ప్రతులను తెప్పింతము. వాటి నన్నిటిని ఒకరోజు వినిపించమని కోరుదము. ఆ మరునటి రోజు గ్రంథములను చూడకుండా ఒప్పచెప్పమని యడుగుదము. అప్పుడు కూడా రామభద్ర కవి చెప్పగలిగిన వారి ప్రజ్ఞకు జోహారు లర్పింతము. లేకున్న అయ్యలరాజు రామభద్రకవి సంగతి చూతము' అని యనుకొనిరి. అప్పుడు వారు చరిగొండ ధర్మన్న కవి వ్రాసిన చిత్రభారతాన్ని, సంకుసాల నరసయ్య కవి వ్రాసిన కవి కర్ణ రసాయనాన్ని, చింతలపూడి ఎల్లన కవి వ్రాసిన రాధామాధమాన్ని, విష్ణు మాయా నాటకాన్ని, పుత్రేటి రామభద్ర కవి వ్రాసిన సకల కథాసారాన్ని సంపాదించిరి. అంత వారు ఒక దశమిరోజు రామభద్ర కవిని పిలిపించి, ఆ అయిదు కావ్యములను ఒకసారి వరుసగా చదివి వినిపించమని కోరిరి. ఆ నాటి కావ్య పఠనా కాలక్షేపము ముగిసిన తరువాత 'రేపు ఏకాదశి, మీరు ఉదయముననే తప్పక రావలయును' అని వారు రామభద్ర కవిని కోరిరి. రామభద్ర కవి ఏకాదశి రోజు ఉదయముననే వచ్చెను. నేను వలదని వారించుచున్నను వినక, నా భార్యలు మువ్వూరూ ఆ అయిదు కావ్యములనూ ఒప్పచెప్పమని పట్టుబట్టిరి. అంత రామభద్ర కవి, గ్రంథావతారికల మొదలు ఆశ్వాసాంత గద్యలతో సహా, కావ్యముల నయిదింటిని ఒప్పచెప్పెను. ఆ కావ్య పఠనమునంతయూ నేను చాటుగా నుండి వినుచుంటిని.

అప్పుడు నేను, అంతఃపుర అంతర్భాగమునుండి వెలుపలికి వచ్చి, రామభద్ర కవిని మహాదానందముతో నాలింగన మొనర్చితిని. అట్టిసమయమున నేను 'ఏమయ్యా. రామభద్ర కవి! నీ కింతటి ధారణాశక్తి ఎటుల కలెను?' అని ప్రశ్నించితిని.

అప్పుడు రామభద్ర కవి 'స్వామీ! యిందు విశేషమేమున్నది? అను దినము నేను రామనామ మంత్రోపాసన చేయువాడను. అందువలన కలిగిన ఏకాగ్రతతో, నీ రకముగా చదివిన కావ్యమును చదివినట్లు ఒప్ప చెప్పుట ఒక లెక్కలోనిదికా'దని చెప్పెను. ఆనాటి సంగతి తలచుకొన్న నాకు దేహ మిప్పటికినీ గగుర్పొడుచును అదేమి దారణాశక్తియో! అది యొక మహదాశ్చర్యకరమైన విశేషము. ఆనాటి నుండియూ నాకు రామభద్రకవి ఆదిశేషుని అవతారముగా దోచును.

తె : వేయి తలలు వేయి నాల్కలు కలిగియుండుట గొప్ప విషయమే! కానీ, ఒక్కటే అనుమానము. ఒక్క తల, ఒక్క నాలుక గల మనిషియే లోపల నొకటిగా బయట నొకటిగా ప్రవర్తించును. ఇంక వేయి తలలు వేయి నాల్కలు కలవాడు ఏమిచేయునో అని అనుమానము.

ఆ : ప్రభూ! రామకృష్ణ కవికి అనుమానము హెచ్చు.

కృ : ఎవరి సంగతిని ఏ రకముగా కప్పివుచ్చి గ్రంథ మాసాంతమునూ ఆమోఘముగా రచింతువో అని ఆతని భయము. (రామలింగకవివైపు చూచి) రామలింగకవి! వ్యాసునకు వినాయకుని వంటివాడైన మన మల్లన కవి యున్నాడు గదా! రామభద్రకవి గ్రంథమునంతయూ చెప్పను. మల్లనకవి వ్రాయును. ఇంక మీకెంతమాత్రము సంశయము వలదు. ఈ గ్రంథ మాచంద్రతారార్కముగా మన గ్రంథాలయమున నిలచి పోవును.

ఇక మీరు సాయంకాలం నుండి చంద్రోదయం వరకూ కనిపించే ప్రకృతియొక్క సుందర దృశ్యాన్ని వర్ణించండి.

తె : వినండి ప్రభూ!

ఆలంబాయని చేరె నిండ్లకు కులాయాలందు నున్నట్టి యి
 ల్లాలీన్ పిల్లల జూడ పక్షి గణముల్ హర్షముతో నేగె లో
 కాలన్ చీకటి మూసీవేనె రజనీకాంతుండు వెల్గొందె నం
 దాల్చన్ చిందెఱు కల్వ కన్నెలు మహోత్సాహంబుతో నాడగన్,

అవులు అంబా యని అరుస్తూ ఇండ్లకు చేరాయి. పెండ్లా ముప్పిల
లను చూడటానికి మగవత్తులు గూళ్ళకు చేరాయి. చీకటి లోకాలను కప్పి
వేసింది. చంద్రోదయ మయింది. కలువలు ఆనందంతో ఆడుతున్నాయ్.

తి : చక్కని దృశ్యాన్ని చిత్రీకరించారు.

కృ : ఇక తదుపరి అవధాన అంశాలు - ఆశుకవిత, పురాణము. అప్పాజీ!
ఆశు కవితకు, పురాణమునకు విషయమిచ్చుట నా వంతు. మహా
కవులారా!

తేట తెల్లంబుగా తెన్ను మాట లమర
సుద స్రవింపగ భావముల్ చూచువారి
కద్దెదుట శిల్పముల వలె గానుపింప
కథల బల్కుడి విశ్వవిఖ్యాతి గాంచ.

పెద్దన కపింద్రా! భట్టుమూర్తి మహాకవీ అహల్య వృత్తాంతాన్ని
ఆశువుగా పురాణంగా చెప్పండి.

భ : ప్రారంభించండి పెద్దన కపింద్రా!

పె : వినండి కృష్ణరాయా!

శిల్పి యులితోడ చెక్కిన శిల్పమనగ
నిలచి యున్నట్టి భార్యను నిలుపు కనులు
వేసుకొని స్థాణువై యున్న వేల్పురేని
కనియె గౌతము డపుడు దుఃఖమ్ము మీర.

అంత ముని పాద పద్మాల చెంత నెరగి
మనసు తల్లడ మందగా కనులు దుఃఖ
వార్తులై పొంగి పొరలగ వాసవుండు
ముని వరేణ్యుని తోడ నిట్టనియె నవుడు.

వచ్చితి నర్ధరాత్రమున స్వామి మదాంధత కాముకుండనై
చొచ్చితి మీ కుటీరమున చోద్యముగా తమ దూపుతోడనే
గ్రచ్చర మీదు భార్య కలకంజము బట్టితి సంత నామెకున్,
ఎచ్చటి జ్ఞానమో! మది గ్రహించెను నన్ను సురేంద్రు కాముకున్.

తెలిసి యాతల్లి పలికెను దేవదేవ
 పద్మనాభా హరీ నాదు పతిని దప్ప
 పరుని మనమున దలచని భామనేని
 శిలను నను జేయుమని యిట్లు నిలచె స్వామి.

భ : ఆర్యులారా! ఇంద్రుడు గౌతముని ఆశ్రమానికి వెళ్ళాడు. ఆర్ధరాత్రి
 కోడియై కూశాడు. తెల్లవారు తున్నదని తలచి, గౌతముడు నదికి స్నానానికి
 వెళ్ళాడు. ఇంద్రుడు అహల్య చేయి పట్టుకున్నాడు. ఆమెకు
 భగవత్ప్రేరణతో ఆత్మజ్ఞానం కలిగింది. పరమ సాధ్యి, పతివ్రతామతల్లి
 అయిన ఆమెకు దివ్యదృష్టి సమకూరింది. ఆమె జగన్నాయకుడైన
 శ్రీహరిని ప్రార్థించి శిలయైంది. తరువాత కథ -

అని పలికి వలవల నేడ్చుచూ 'కాముకుండనై మీ కాపురమునకు
 చిచ్చు బెట్టితి, మీ భార్య బండయై పడియుండుటకు కారణంబైన
 నా దుష్కృతికి నిష్కృతి లేదు. నా పాపమున కే శాపమిచ్చినను తప్ప
 లేదు' అను నింద్రుం గాంచి యమ్ముని శ్రేష్ఠుండు జరిగిన దాని
 సంతయున్నెరిగి యిట్లనియె :

పెరవారి భార్య జోలికి
 నరిగిన నీ దేహమున సహస్రము యోనుల్
 పరగెడు గాత శచీ సుం
 దరి పరులను జేరు గాత ధరలో పాపీ.

ఇవ్విధంబున గౌతముడు శపించె. అంత త్రేతాయుగంబున

స్వామి హరి రామచంద్రుడై జగతి వెలసి
 రాతి నాతిగ జేసె నా రామ యాత్మ
 జ్యోతి వైకుంఠమున కేగె సురలు మురిసి
 సచ్చరిత్రను స్వామిని మెచ్చి చూడ.

పె : ఇంద్రుడు కామంతో కన్నులు గానక చేసిన పనికి పశ్చాత్తాప పడు
 తున్నాడు. చేసిన పాపం అనుభవించకుండా తీరదు గనుక, మహర్షియైన

గౌతముడు - 'ఓరీ పాపీ! నీవు చేసిన పాపానికి నీ శరీరంపై సహస్ర యోనులు ఏర్పడతాయి. నీ భార్య శచీదేవి భూమిపై పుట్టి, పరాయివారి సాహచర్యంతో జీవిస్తుంది' అని శాప మిచ్చాడు.

ఆ తరువాత త్రేతాయుగంలో శ్రీ మహావిష్ణువు శ్రీరామచంద్రుని ఆవతారమెత్తి రాయిగా పడియున్న ఆహల్యను నాతిగా చేశాడు. ఆహల్య స్వస్వరూపం పొందింది. అంత ఆమె ఆత్మజ్యోతి వైకుంఠం చేరింది.

తి : ఆహల్య వృత్తాంతాన్ని అద్భుతంగా, అపూర్వంగా చెప్పారు.

కృ : ఆయ్యలరాజు రామభద్ర కవీశా! మల్లన కవీంద్రా! మీరిద్దరూ వాలి వధ కథావిశేషాన్ని ఆశువుగా పురాణంగా చెప్పండి.

మా : ప్రారంభించండి రామభద్ర కవీ!

అ : వినండి మహారాజా!

బారులు తీరి భిన్నవదనులై నిలచియున్న కీశ నివహంబును, అర దంబునకు ముందు శోక సంతప్త ముఖులైయున్న సుగ్రీవాంగద జాంబ వంతాది ప్రముఖులను, పూచిన యశోక వృక్షంబువలె తేరువై బడియున్న వాలి కాయంబును, చిన్నవోయిన ముఖారవిందములతో చిత్తరువుల వలె నిలచియున్న రామలక్ష్మణులను, వాలి దార తార అశ్రువులతో నిండి యున్న కన్నులతో గాంచి, జరిగినదంతయూ గ్రహించి, యుద్విగ్న చిత్తయై, రామునితో నిట్లనియె:

తాలిమి తండ్రి మాట జవదాటగ నేరక ధర్మ దీక్షతో
శ్రీలదొరంగి రాజ్యము ద్యజించి వనమ్మున నుండి కూర్మియి
ల్లాలిని గోలుపోయి యకటా కడు దుఃఖము తోడ ప్రుగ్గు నీ
వేల మదీయ భర్త వధకిట్టుల బూనితి వయ్య రాఘవా!

ఎరిగితి మారుతి నీకున్

గరపిన పాతముల వలన కలుషిత బుద్ధిన్

నరపతి ధర్మము న్యాయము

మరచి చరించితివి నీతి మాలితి వకటా!

నాభర్త వాలి, తన తమ్ముడైన సుగ్రీవుని రాజ్యమును హరియించె ననియు, నతని భార్యయైన రుమను చెరబట్టె ననియు, పవనసుతుడు నీకు చెప్పి యుండవచ్చు. అంతియేకాక, నీ భార్యయగు జానకి నన్నేషించుటలో సహాయ మొనర్తుమని సుగ్రీవుడూ, అంజనేయుడూ నీకు వాగ్దానము జేసి యుండవచ్చు. ఇట్టి చెప్పుడు మాటలను నమ్మి. ప్రలోభంబుతో యదార్థ మును విచారించక, నా భర్తను పరిహార్పుట నీవంటి క్షత్రియ కుల సంజాతునకు తగని పని.

ఏల నా స్వామి తన తమ్ముడేలు నట్టి
ధరణి హరియించి యాతని దారయైన
రుమను చెరబట్టెనో యొక్క నిముషమైన
యోచన నొనర్చి తెలియంగ తోచలేదె.

బలము చాలక వైరిని గెలువలేక
పందలై ఋష్య మూకాన బరుగునట్టి
వారి యాశ్రయమునొంది భార్య జాడ
నెరుగ దలచిన నీకెట్టు లెరుక పొడము?

సకల రాక్షస సంఘ జలదంబునకు వాయు
సముదైన నా పతిన్ జంపనేల?
ఆరిలోక తిమిరాళి కరుణ మార్తాంధుడై
ఎనగు స్వామిని వధియించనేల?
ధర్మమ్ము తప్పక తన రాజ్య ప్రజలను
మనువు నా రాజును దునుమనేల?
తపముచే వ్రజిని దరించి వరమును
గొన్న నా నాథుని గూల్చనేల?

వాని బిలిపించి యాతని వాక్కులోని
సత్యము నెరింగి నాకిట్టి సాయ మీవు
చేయు మన జానకిన్ దెచ్చి యీయకున్నె
మాడు లోకాలలోన నే మూలనున్న.

అని బోధన విలపించుచూ 'సీతినీ, రాజ ధర్మమునూ విడనాడి నా భర్తను చెట్టు చాటున నుండి చంపిన నీవు రాక్షసులకన్ననూ హీనాతి హీనుండవు. నాకెట్టుల దుస్సహంబగు భర్త వియోగంబు కలిగెనో అట్టులే నీకునూ భార్య వియోగంబు కలుగు'నని పలికి తార మూర్ఛిలై.

మా : శ్రీ రామచంద్రునితో యుద్ధంచేసి పురణించిన వాలినీ సుగ్రీవుడు, అంగ దుడు మొదలైన వానర వీరులు రథముపై తీసుకొని వచ్చారు. వారి వెంట రామలక్ష్మణులు కూడా వచ్చారు. వాలి భార్య తార దుఃఖంతో రాముణ్ణి అనేక విధాల నిందించి, అనేక రకాలుగా ప్రశ్నించి, క్రోధంతో 'నాకేవిధంగా అయితే భర్త వియోగం సంభవించిందో నీకూ అదేవిధంగా భార్యవియోగం కలుగుతుందని శపించింది.

తరువాత కథ - అంత నంగదుడు తల్లి దరిజేరి ఆమెను సేద దేంపు అనునయంబుగా నిట్టనియె:

తల్లి దుఃఖించకమ్మ నా తండ్రి కెటుల
ధరణివతితోడ హెర యుద్ధంబు సంఘ
టిలెనో వారు శౌర్యము పెల్లుమీర
సమరంగాన పోరిరో జనని వినుము.

నిన్న నుషోదయ సమయంబున, వ్యాయామంబునూ, ప్రాతఃకాల సూర్యోపాసన కార్యక్రమంబును నెరప సమకట్టిన పితృదేవులు ఆకాశ మార్గంబున హిమవత్పర్వతంబునకుం జని, గంగోత్రి దాపున నున్న శివ పార్వతుల బూజించి, యటనుండి కన్యాకుమారి కేతెంచి, దక్షిణ సము ద్రంబున సూర్యోపాసన నొనర్చి మరలివచ్చుతరి, రాము డొక్క బాణం బున నా తండ్రి కంఠసీమ నలంకరించిన మాలను రెండు తునియలై వనధిబడు నట్టానరించె. అంత కుపితుడైన నా జనకుడు, ఋష్యమాక పర్యతముపైనున్న రాముని గాంచి, సత్యరంజే వాని దరికి వచ్చి యొక పర్యత శిఖర బాగంబును జెకలించి వానిపై వైచె. దానిని చెట్టు చాటున నుండి గమనించుచున్న నరపతి, దివ్యాస్త్రములను సమీకరించుకొని, వానర పతి నెదుర్కొనియె.

'చెట్టు చాటున నుండి బ్రతికిపోయితి'వని నా తండ్రి పలికిన వాక్కులు దశ దిశల బ్రతిధ్వనించె. అంత రాళ్ళ వర్షమును గురి పించుచూ, గదలను వినరుచూ, నలుదిశలు చీకట్లు గ్రమ్మునట్లు చేయు చున్న కీశవతి పరాక్రమ విజృంభణమునకు నెదురు నిలిచి, శ్రీరామ చంద్రుడు శాత శరంబుల నెక్కిడి, రాళ్ళను బొడిచేసి, గదలను విరచి వైచె. అటుల బాణములతో రాముడునూ, గదలతో, వర్షత శకలము లతో నా తండ్రియూ, ఒక పేవలునూ మరియు నొక రాత్రంబునూ, నిర్వి రామంబుగా సంగ్రామ మొనర్చిరి. అట్టి యుద్ధమును లక్ష్మణుడునూ, సుగ్రీవ హనుమంత జాంబవంతాదులునూ, నేనునూ, మన వానరవీరులునూ, చూచుచూ మహాదానందము నొందితిమి. శ్రీరాముడు తుట్టతుదకు నారాయణాస్త్రమును సంధించి, నా తండ్రిని మట్టుబెట్టె. అట్టి యుద్ధమును చూచిన సురులు, ఆకాశము నుండి కుసుమ వర్షమును గురియించిరని పలికిన యంగదుని మాటలకు తార హర్షబాష్పాకులితనేత్రయై పులకించె

అంత రవికులేశుడు

సాధ్యి నా మాట నమ్ముము సత్యమిద్ది
దక్షిణాంబోధి దరినుండి తరలివచ్చు
వాలియొక సూర్యబింబమై వరలె వాని
కంఠహారమ్ము చంద్రుడై కానిపించె.

ఇట్టి వింతను రాక్షసుల మాయోపాయంబుగా బావించిన నేను శరంబును సంధించి వైచితి. అది నీ భర్త గళముననున్న మాలను తునియ లొనర్చె. ఇదియే నేను నీ భర్త కొనర్చిన యవకారము.

అంజనేయుడు వచించిన దానికి, నేను, నీ భర్తను బిలిపించి, విషయమును విచారించునని మాట యిచ్చితిని. అది యట్టుల జరుగక మున్నే, యిట్టి సంఘటన సంభవించి, నీ భర్త కోపోద్రిక్తుడై నాతోడ భయంకరమైన రణమొనర్చి వీర మరణంబు నొందె. నీ కొడుకును

యువరాజుగాను, నీ మరదియైన సుగ్రీవుని రాజుగానూ, మీ రాజ్యమున నియమించుట నా ధర్మమని యిటకు వచ్చితి.

అని వచియించు రాముని ముఖారవిందమును గాంచిన తార

కనియె నీరదసమ గాత్రు కంజనేత్రు
 దివ్య జాంబూ నదాంబరధృతశరీరు
 శంఖ చక్ర గదా పద్మ సహిత హస్త
 శ్రీరమామణి హృదయరాజీవమిత్రు.

ఇట్లు శ్రీరామచంద్రుని శ్రీమన్నారాయణునిగా నెరింగిన తార,
 దుఃఖమ్ము వీడి కరకమలములు మోడ్చి, జానకీవతికి నమస్కరించె.

అ : దుఃఖిస్తున్న తారతో, రాముడికి వాలికి యుద్ధం ఏ విధంగా జరిగిందో, వివరించి చెప్పాడు అంగదుడు. వాలి పీఠ విహారాన్ని గురించి విన్న తారకు దుఃఖం కొంత ఉపశమించింది. ఆప్పుడు రాముడు, తనకూ వాలికి యుద్ధం యెందుకు సంభవించిందో వివరించి చెప్పాడు. అంత తార, శ్రీరామచంద్రుడు శ్రీమహావిష్ణువు అవతారమని గ్రహించి, నమస్కరించింది.

తి : ఇదియొక అపూర్వమైన కథ - మహదానందంగా చెప్పారు.

కృ : తిమ్మన సుకవీ! సూరన కవి వరేణ్యా! మీరిరువురూ బృహస్పతి భార్య యైన తార వృత్తాంతాన్ని రసమయంగా ఆశువుగా పురాణంగా చెప్పండి.

పిం : ప్రార్థించింబండి తిమ్మన కవీంద్రా!

నం : వినండి కృష్ణరాయా!

అంత నా దేవగురువైన బృహస్పతి బ్రహ్మలోకము జేరి -

వారిజాసన నేను నా భార్యయైన
 తారనున్ జంపినాడ క్రోధమ్ముతోడ
 నరిది శ్రీ మాతి ననఘ నా శిరము వేయి
 వ్రక్క లగుచున్న దని పల్కె వ్యధితుడగుచు.

అంత నా సీరజాసనుండు 'నాయనా! చింతింపకుము. వేదముల నన్నింటినీ సాంగో పాంగముగా చదువుకున్నవాడవు. నీవు దుఃఖించుట భావ్యము కాదు. జరిగినదేమి? నీ భార్య నెందులకు జంపితివి?' అని ప్రశ్నింప గురువిట్టనియె :

నిరతమ్ము శ్రుతులను షరవశమ్మున పాడు
కొనుచుండినయ్య పాపన చరిత్ర!
అనుదినమ్మును నేను హవ్య కవ్యాదుల
నగ్నిహోత్రుని గొల్పితాదిదేవ!
విడకుండ విధ్యార్థి బుడతల కెప్పుడు
పాఠముల్ చెప్పితి వాణినాథ!
సురరాజు కొలువులో పరిపరి మంత్రాంగ
కార్యముల్ నెరపితి కమలగర్భ!

ఇంట నా భార్యతోడ నొకించుకేని
సరసమాడగ లేదు నా సతికి ముద్దు
మురిపెమును దీర్చవైతి నేప్రొద్దు నేను
గంగిరెద్దయి బ్రతికితి మనుడ ననుచు

నా లలనాశిరోమణి యనంగుని బాధకు తాళలేక నం
దాలను చిందు చందురుని దానెను కౌగిట గ్రుచ్చనెంచి యా
బాలుడు నాదు శిష్యుడు కృపన్ నను వీడుము నీవు గుర్యుకి
ల్లాంపు నిన్ను కూడ తగదమ్మయనెన్ కడు భద్రమూరియై.

వట్టు విడదయ్యె నా భార్య యెట్టులైన
వాని పొందును పొందగా వూని వాని
పైబడియె కట్టుకొనియెను వాడు నన్ను
చేరి యిది చెప్పి ఏద్యెను బోరుమనుచు.

పిం : దేవ గురువైన బృహస్పతి బ్రహ్మతోకం చేరి - 'నేను నా భార్యయైన భారను క్రోధంతో చంపాను. ఆ బాధతో నా తల ప్రక్కలవుతున్నది'

అని బ్రహ్మతో మొర పెట్టుకున్నాడు. అది విన్న బ్రహ్మ దేవుడు ఏం జరిగిందో సావధానంగా చెప్పమన్నాడు.

అంత బృహస్పతి- 'అయ్యా! నేను ప్రతినిత్యమూ వేదపారాయణ, అగ్నిహోత్రము చేసుకుంటూ, విద్యార్థులకు చదువు చెప్పుకుంటూ, దేవేంద్రుని కొల్వులో 'రాచ కార్యాలను నిర్వర్తిస్తూ, నా భార్య ముద్దా, ముచ్చట తీర్చలేదు. అందువల్ల, ఆమె చంద్రునిపై మక్కువ పెంచు కొన్నది. వానిపైబడి బలాత్కారంగా కట్టుకొన్నది. నా శిష్యుడైన చంద్రుడు, ఆమె చేసిన బలవంతమును నాతో చెప్పి, బోరుమని ఏడ్చాడు' అని జరిగినదానిని వివరంగా చెప్పాడు. ఆ తరువాత కథ-

తారా యిటు చేసేతివా

నేరమ్మిది కాద యనుచు నే గర్జింపన్.

ఆ రమణి పల్కె వాడే

మారుని క్రీడకును కోరె మత్తుండగుచున్.

అని పల్కి, పరి పరి విధంబుల నంగ మచ్చములను, అనంగుని పోడిములను చూపించు నా తార మాయలకు మండిపడి నే నామెను సమయించితిని. ఆమె మృతయైన తక్షణంబే నా హృదయ కవాటంబు తెరచుకొనియె. ఇది యంతయు నా తప్పు. నేను, దేవకార్యభారనిర్వహణందనై, యింటగల నా యిల్లాలి ననాదరంబు నేసేతి. రస విహీనము, అర్థతపాత్రము అయిన జీవితంబు గడిపితి. ఆ కారణంబున, నా భార్య యట్టుల చేసె. నే క్రోధినై, నా ధర్మపత్ని మరణంబునకు కారణంబైతి. పాపమున క్రోడిగట్టుకొంటి. అని తోకించుచున్న బృహస్పతికి బ్రహ్మ యిట్లనియె:

ఇల క్రోధము సర్వ వ్యా

కులములకును మూలమట్టి కోపము చేతన్

కల బుద్ధినాశమగు ని

ర్మల మత్తివయి తినుము నాడు మాటలు వత్సా.

ఈ వేషము నీ గడ్డము
నే వనితకు నచ్చు నీవు నిట్టుల వగచన్
గావలదు తార నిపుడే
జీవింపగ జేతు నిక వనించుము సుఖివై.

ఆని తారన్ సజీవగాజేసి, యామె బుద్ధిన్ గల కామము నుడిగించి,
'తారా! నీవు గర్భవతివిగా నుండివి. నీ గర్భస్థ శిశువు గురువు వలననా?
లేక శీతకరుని వలననా?' యని ప్రశ్నింప, నామె వెరగంది వలవల
నేడుచు 'నా భర్తను కలియక ఎన్ని వత్సరంబులో అయినది; చంద్రుని
కోరితినేగాని పొందలేదు. కోరికచేతనే పిల్లలు కలుగుదురా?' ఆని
బ్రహ్మను ప్రశ్నింప, ఆమె మాటలను విని నిజంబు తెలిసిన దేవగురువు
ఆనందించె.

అంత బ్రహ్మ 'అమ్మా! నీవు గర్భవతివి గావు. నీవే నిజంబు
బలికింప నే నట్లాడితిని. నా వరంబున మీకు బుధుడను పేర బ్రసిద్ధం
డగు పుత్రుండు పుట్టు'నని చెప్పి మరియును -

అనఘ! విను గృహస్థనకున్
తన వృత్తియు నింటిలోని తన వారలతోన్
నునుటయు రెండును ధర్మము
అని చెప్పుచు మందలించె నా తార కనన్.

అంత దేవగురువు బ్రహ్మ దేవునకు నమస్కరించి, సజీవయైన
భార్యను తారన్ గొని, ఆ దేవుని వరంబున దివ్యతేజంబు నంది, ప్రేమతో
నాత డొసగిన యమృతము నాస్వాదించి, యానందంబున తన నిల
యంబునకున్ జనియె.

న : 'నా భార్యను నేను దండించ బొయినాను. ఆమె నేనేం చేయలేదు, వాడే
చేశాడని లేనిపోని కల్పనలన్నీ చేసి చెప్పింది. దానివల్ల నాకు కోపంపచ్చి,
తారను చంపాను. తరువాత నాలోని తప్పును నేను తెలుసుకున్నాను'
ఆని శోకిస్తున్న బృహస్పతిని ఓదార్చి, 'కోపము అన్నివిధాలా నాశనమై
పోవటానికి మూలము. గృహస్థుడైనవాడు తన వృత్తిధర్మంతోపాటు

అలుబిడ్డల విషయంలో కూడా తగిన శ్రద్ధ వహించాలి' అని హిత వచనాలు చెప్పి, కరుణతో తారను బ్రతికించి, దేవ గురువునకు ఆనందాన్ని కూర్చాడు బ్రహ్మ.

తి : రనవత్తరమైన పురాణమును రమ్యముగా జెప్పటలో మీకు మీరే సాటి యనిపించుకున్నారు.

కృ : దూర్జటి కపింద్రా! తెనాలి రామలింగ కవీశా!

బలిచక్రవర్తి వామనమూర్తిచే నిహతుడయిన తరువాత, బలి చక్రవర్తి భార్యయైన వింధ్యావళికిసీ, వామనమూర్తికిసీ జరిగిన సంవాదాన్ని మనోజ్ఞమైన పురాణంగా ఆశువుగా చెప్పండి.

తె : ప్రారంభించండి దూర్జటి కవీశా!

దూ : వినండి మాహారాజా!

ఒక పాదముతో భూభాగమును, వేరొక పాదముతో విశ్వాంత రాశమును ఆక్రమించి, మూడవ పాదమును బలి శీర్షముపైనుంచి, విశ్వ రూప ప్రదర్శనంబొనర్చి, దేవదానవులు విస్మయమంద, బలిని పాతాళ మున కణచి సంహరించి క్రమ్మర వామన రూపంబు పొందిన వామనునితో వింధ్యావళి యిట్టనియె:

అడిగెను యాచకుండనుచు నార్యుడు నీకిడె ధర్మబుద్ధితో
 నడుగులు మూడు నీ యఘము నాతడెరుంగడు నీవు వెట్టిగాన్
 వుడమి నబోంతరమ్ములను బొందిన యంతనె నాదు బుద్ధితోన్
 వడుగ నినున్ గ్రహించితిని వానవు నోడతు మారు రూపుగాన్
 తిన్న యింటను వాసాల నన్ని లెక్క
 బెట్టుకోనువాడ వీవు నీ పొట్టి మాచి
 వద్దెడన్నము బెట్టిన వాని చేయి
 నరుకువాడవు దుర్మార్గ హరివి నీవు.

అరి మన స్వర్గ పీఠమునకై యొనరించును యజ్ఞమంచు లో
నెరిగిటు వచ్చినావు హరి నీకును వేల్పుల రాజుకున్ నిజం
బరయగ యుద్ధరంగమున నా బలి గెల్వగ శక్తి లేదు నే
నెరుగుదు మాయదప్ప నిక నేమియు చేయగ లేవటంచు నిన్.

అని దుఃఖాకుల చిత్తయై కనుము నా యాత్మేశ్వరున్ జంపి నా
జననమ్మున్ వృధ జేసి తీవు భువిలో సంతోష హీనుండవై
వనితారత్నము గోలుపోయి వ్యధితవ్యావృత్త చిత్తంబుతో
మను మానాడు తలంచు మానినిటులన్ మాటాడెనంచున్ మదిన్.

తె : భర్తను పాఠాఠానికి క్రొక్కిన వామనునితో వింధ్యావళి ఈ విధంగా చెప్పింది:

‘నా భర్త ధర్మ బుద్ధితో నీ వడిగిన మూడడుగులూ ఇచ్చాడు. నీవు బ్రహ్మాండాన్నంతా రెండు పాదాలతో ఆక్రమించిన వెంటనే నాకు తెలిసి పోయింది. ఏమని - నీవు ఇంద్రుని మేలు కోరే విష్ణువువు అని. నీవు, ఇంద్రుడూ నిజంగా యుద్ధరంగంలో నా భర్తను గెలువలేరు. అందుకే నీవు ఈ రకంగా మాయోపాయం చేత నా భర్తను చంపావు’ అని, ఆనేక దుర్భాషలాడి తుదకు ఈ విధంగా శాప మిచ్చింది:

‘నా భర్తను చంపి నాకు తీరని అన్యాయం చేశావు. నీవు భూమిపై పుట్టి, భార్యను కోల్పోయి, నాలాగే దుఃఖాన్ని అనుభవింపు’ అని. ఈ శాపం కారణంగానే శ్రీ మహా విష్ణువు, శ్రీరామచంద్రమూర్తి అవతార మెత్తినప్పుడు సీతను కోల్పోవటం జరిగింది.

(దూర్జటి వైపు తిరిగి) ఘట్టాన్ని రసవత్తరంగా చెప్పి కనీ తీర్పు కున్నావయ్యా దూర్జటి! తరువాత కథ నే చెబుతాను.

అంత నా మాయా వటు విట్టనియె:

అమ్మ శాంతించి నా మాట లాలకించు
నీదు పతి నేయు యజ్ఞము నిక్కువముగ
స్వర్గ పీఠమునకె యైన సరనిజాక్షి
అందు దొసగేమి గలదు, సత్యంబు వినుము.

హరులో కరులో నీరులో
 సుర రాజ్యమొ కోరవచ్చు సుదతీ యెవడున్
 పరు భార్య కోరదగదది
 మరణమునకు హేతువగును మానిని వినుమా.

బలి తలపున శ్రీలక్ష్మిన్
 నిలిపెను తన వాంఛదీర నేడీ యజ్ఞం
 బలము గతి నేయు ఋత్వి
 క్కులకును మరుమాట చెప్పు కులసతి వింటే.

‘దేవ దానవులు సుధగోరి సముద్ర మధనంబు జేసినప్పుడు జని యించిన వార్తి కన్యను రాక్షసులు కోరిరి. కానీ, యవ్వరారోహ, క్రియా శీలుండనై మంధర గిరి పర్వతంబును మోసిన, నాపై మరులు కొనియె. నన్నే ప్రేమించె. అందుచే నే నామెను పాణిగ్రహణం బొనర్చితి. ఆ సమయమున రాక్షసులు - ‘లక్ష్మిని, జగదేక సుందరిని, నీవు గొంటివి. అందువలన నమృతము నసురుల కిచ్చుట ధర్మమ’ని పట్టుకొట్టిరి. రాక్షసు లందరూ, మదోన్మత్తులై, తమ వంతమును నెగ్గించుకొన బ్రయత్నించిరి. అట్టి తరి, వారి శతత్యముపై గల కోపమున మార్గాంతరము లేక, మాయో పాయమున రాక్షసులకు సురయు, దేవతలకు సుధయా పంచి యిచ్చితి. ఆనాటి నుండియూ ఈనాటి వరకునూ అసురులకు నేనన్న పరమ డ్యేషంబు గలదు. నా భార్య యన్న విపరీత వ్యామోహంబు గలదు. నీ భర్త దేవలోకాధిపత్యమునకే కాక, నా భార్యను పొందు దుర్బుద్ధితో యజ్ఞము చేయుచుంటాడే, నేను వానిని సమయించితిని’ అని పల్కిన వడుగుస్థాంచి వింధ్యావళి యిట్లనియె:

పతి మరణింప దుఃఖమున పల్కితి నెన్నియొ శాప వాక్కులన్
 సతిని క్షమింపు మయ్య బుధసన్నత దీనను భర్త దుష్ట భా
 వతతియె నాశ హేతువని పల్కిన నీ పలు కాలింపితిన్
 అతులితమైన నీ కరుణ నంతము చేయుము నన్ను మాధవా!

అని బోరున విలపించెడు
వనితారత్నమ్ము తెరగు వారిజనేత్రుం
డనువసు కరుణాదృష్టిన్
కనుగొని దుఃఖమ్ము విడుము కంజదళాక్షి.

అని పల్కి, ఆ యజ్ఞవాటికలోని జనులెల్లదూ విన్మయమంది
చూచుచుండ, నామె నొక దివ్యజ్యోతిగా జేసి యమ్మాయా వటువైన మహా
విష్ణువు తనలో లీనంబు గావించుకొనియె.

దూ : అప్పుడు వామన రూపంలో నున్న శ్రీమహావిష్ణువు ఈవిధంగా చెప్పాడు:
'నీ భర్త యజ్ఞము కేవలం స్వర్గ రాజ్య పదవి కొరకే చెయ్యటం లేదు.
నేను నిజం చెబుతున్నాను విను. నా భార్యయైన లక్ష్మిదేవినీ కోరి చేస్తు
న్నాడు. ప్రపంచంలో, ఎవడైనా ఏదైనా కోరవచ్చు కానీ, పరాయి వాడి
భార్యను కోరకూడదు. అది వాడి ప్రాణానికి ముప్పు తెస్తుంది. రాక్షసు
లలో కొందరికి లక్ష్మిదేవిపై వ్యామోహం, సముద్రం నుండి ఆమె పుట్టిన
నాటినుండి, ఉంది. కానీ ఆమె నన్నే ప్రేమించి యుండటం వలన నేను
పెండ్లి చేసుకొన్నాను. సముద్ర మథన సమయంలో, రాక్షసులందరూ
'లక్ష్మిని నీవు తీసుకున్నావు గనుక, అమృతాన్ని మాకీయ ఫలనిందని
పట్టుబట్టారు. నేను అందరం కలిసి త్రాగుదామంటే వినలేదు. నేను, వారి
మీద కోపంతో మాయచేసి, అమృతాన్ని దేవతలకు, సురను రాక్షసులకూ
అందజేశాను. ఆనాటి నుండి రాక్షసులకు నాపై కోపం ఉంది. లక్ష్మిపై
వ్యామోహముంది అని మాయా వటువు వివరించి చెప్పాడు.

అంతట బలి భార్యయైన వింధ్యావళి శోకిస్తూ 'క్షమించమని' విష్ణు
వును కోరింది. పటువు రూపంలో నున్న శ్రీ మహావిష్ణువు ఆమెకు మోక్షం
ప్రసాదించాడు. ఆమె యాత్మజ్యోతిని తనలో లీనం చేసుకున్నాడు.

తి : మీరు చెప్పిన పురాణము అనుపమానము. ఇంత మదురమైన కల్పన
ఘనర్చిన మీ కవితాశక్తి యద్భుతము,

కృ : సభ్యులారా! సాహితీ ప్రియులారా! ఈనాడు మీరు వినిన సంగీత సాహిత్యములు అమృతోపమానమైనవి. ఇంతటి మధురమైన కవితృమును నుడివి అవధాన మొనర్చిన మన యాస్థాన సుందలి యష్ట దిగ్గజముల పొండితీప్రకర్ష సభూతో నభవిష్యతి. ఈనాటి రసమయ ప్రసంగమున విదితమైన మహా కవుల జీవిత గాథలు ఆద్భుతమైనవి. వారి భక్తి యపారము. ఇట్టి భాగవతోత్తములను కలిగిన మన యాస్థానము ధన్యమైనది. ఈనాడు మన కవులు నుడివిన పురాణ గాథలు చిత్ర విచిత్రములుగా నున్నవి. ఇవి వారి కల్పనా శక్తికి నికషోపలములు. ఈ గాథలు యధార్థములా, ఆయధార్థములా అను మీమాంసను వదలి, ఆ కథలు నూచించు పరమార్థమును గ్రహించి ఆనందింతుము. విశ్వ కళ్యాణమునకు మన కవులు ప్రబోధించిన యుపాఖ్యానములూ, నీతులూ మన జాతికి చిరస్మరణీయములై యలరారునని నేను తలంచుచున్నాను. జంటలు జంటలుగా నేర్పడి ఆశు కవిత, పురాణము చెప్పిన మన కవుల సంవిధానము, భావితరముల వారికాదర్శమై, అనేక మహాకవులు జంట కవులుగా కవిత్వము చెప్పెదరని, అవధానమొనర్చెదరని తలంచుచున్నాను. ఈ సాహిత్య సభను ముగింప ఆంధ్ర కవితా పితామహుడైన అల్లసాని పెద్దన కపీంద్రుని కోరుచున్నాను.

పె : సోదర సోదరీమణులారా! మీలో ఎందరో ఈ రాత్రి తెలవారక మున్నే తిరుపతిలో జరుగనున్న శ్రీ వేంకటేశ్వరుని బ్రహ్మాత్సవములను చూచుటకు, కుటుంబ సమేతముగా తిరుపతి కేగుటకు సంసిద్ధముగా నున్నారు. అట్టి తొందరలో మీరున్ననూ, ఇట్టి సాహిత్య గోష్ఠికి విచ్చేసి, వీనుల విందగు కవితను విని యానందించిన మీ సాహితీ పితామహుల మిమ్ముల నభినందించు చున్నాను. మీ కందరకూ ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యములు ప్రసాదింప శ్రీ వేంకటేశ్వరుని ప్రార్థించుచున్నాను.

కులమత జాతి విభేదములను విస్మరించి, హెచ్చు తగ్గులను విడనాడి, జనులందరూ మన రాజ్యమున ధర్మ రక్షణకు పాటుపడ గలందులకు తగిన బుద్ధిని ఆత్మశక్తిని మనకందరకూ ఒక గ శ్రీ వేంకటేశ్వరుని ప్రతికరణశుద్ధిగా నర్థించుచున్నాను.

తమ లీల జీవ జాతమును సృజించు బ్ర
హ్మకు వాణికిని భవ్య మంగళమ్ము
కరుణతో లోకాల గాచెడు శ్రీదేవి
మాధవులకు దివ్య మంగళమ్ము
ఆఖిల లోకమ్ముల హరియింపగల సర్వ
మంగళ శివులకు మంగళమ్ము
తమ్ముల తోడ నీతమ్ముతో కొలువైన
మహారాజ రామయ్య మంగళమ్ము

ఏడుకొండల పైన నిజేచ్ఛ లోక
మేలు పద్మావతీ యలిమేలు మంగ
సహితుడ వేంక డేశ్వరస్వామి నీకు
మంగళము దీన మందార మంగళమ్ము.

(తెర వడును.)

సమాప్తం

కావ్యరచనకు ఆధారమైన గ్రంథాలు

1. ఆరుద్ర సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యం, ఏడవ సంపుటం, మలి రాయల యుగం, (1965), యం. శేషాచలం ఆండ్ కంపెనీ, మద్రాసు, మచిలీపట్టణం, సికింద్రాబాద్.

2. ఆచార్య దివాకర్ల వెంకటాచదాని మరియు నితరులు చైతన్య లహరి (ఉపన్యాస మంజరి), (1972), యువభారతి, సాహితీ సాంస్కృతిక సంస్థ, 5 కింగ్స్ వే, సికింద్రాబాద్-3.

3. విద్యాన్ గంటి జోగి సోమయాజి ప్రాచీన కావ్య మంజరి, (1966), విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం, విజయవాడ.

4. బి. సీతారామాచార్యులు శబ్ద రత్నాకరము. ఆకారాది ఆంధ్ర నిఘంటువు, (1988), ఏషియన్ ఎడ్యుకేషనల్ సర్వీసెస్, C-2/15, S.D.A., న్యూఢిల్లీ - 110 016.

5. శ్రీకృష్ణదాస జయదేవ కవి శ్రీ గీతగోవింద కావ్యము [అష్ట పదులు], కొండపల్లి వీర వెంకయ్య ఆండ్ సన్స్, శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి (1958).

